

Fyens Stiftsbog
2010

INDHOLD

FORORD Paw Kingo Andersen	side	5
STIFTSBOGENS ILLUSTRATIONER DortheTofte-Hansen	side	6
EN FELTPRÆSTS DAGBOG Kim A. Jacobsen	side	8
FDF OG FOLKEKIRKEN Lars Tjalve	side	18
FDF OG JEG Aage Trommer	side	24
DEN INTERNATIONALE MENIGHED VED ODENSE DOMKIRKE Jesper Hougaard Larsen	side	30
FRA SYDAFRIKA TIL DANMARK Gail Knudsen	side	36
JEG HAR FUNDET MIN VEJ – OM KIRKENS RUM I ET FÆNGSEL Kamille Nygård	side	40
PRÆSTEN FINDER LYSET & DIGT Patient psykiatrisk afdeling	side	48
MIT MØDE MED DEN DANSKE KIRKE I LONDON Lene Crone Nielsen	side	52
KIRKEN OG SYNLIGHEDEN Hanne Paniker	side	56
PRÆST I DEN NATURVIDENSKABELIGE VERDEN Nicolai Halvorsen	side	58
”HVAD SKAL HAN DOG HER?” Nanna Heinz	side	64
KORSETS TEGN – PRÆST PÅ SYGEHUS OG I ARREST Karina Mogensen Aallmann	side	68
GADEKIRKEN ODENSE DK. Peder Pontoppidan Thyssen	side	78
HVORFOR LIGGER ESBJERG DER HVOR DEN LIGGER? Werner Elof Sørensen	side	84
KIRKELIVET SET FRA FYENS STIFT Kresten Drejergaard	side	92
BISKOP I EN FRIGJORT OPBRUDSTID Ole Hyldegaard Hansen	side	100
PRÆDIKEN TIL LANDEMODEGUDSTJENESTEN 2010 Henrik Wigh-Poulsen	side	114
LANDEMODEAKTEN	side	120
NYE PRÆSTER I FYENS STIFT	side	124

I folkekirken bruger vi megen energi på at beskæftige os med ”den gudstjenestefejrende menighed”.

Det er sådan set ikke så mærkeligt. For man forholder sig til verden ud fra dér, hvor man står.

Så når nu folkekirken er kendetegnet ved sin tilstedeværelse med markante kirkebygninger i så godt som hver en lille flække og hver et lille vindblæst hjørne af det danske Rige, ja, så ligger det snublende nær, at man spørger efter ”den gudstjenestefejrende menighed”.

De markante kirkebygninger skal nemlig gerne finde anvendelse. Ellers kunne vi lige så godt tage dem ud af brug eller måske ligefrem rive dem ned. Men den diskussion er vi endnu ikke rede til at gå ind i på et forpligtende plan.

Så vi tænker evangeliets forkyndelse ud fra kirkebygningen.

Vi finder på alle mulige former for gudstjenestetilbud, som hver især er ærlige og redelige forsøg på at forøge det antal af folkekirkemedlemmer, som kommer jævnlige i kirken, og dermed kvalificerer sig til at blive talt med som ”den gudstjenestefejrende menighed”.

På den måde mener vi at slå to fluer med ét smæk.

Dels slipper vi for at forholde os til, om den demografiske udvikling i Danmark slet og ret har overflødiggjort et større eller mindre antal kirker: ”Vi prøver at puste liv i sognekirken, ergo er den levende.” Dels har vi opstillet et taknemmeligt succeskriterium: ”Der kom så og så mange til den og den særgudstjeneste, ergo er vi lykkedes.”

Med den megen fokus på ”den gudstjenestefejrende menighed” er der imidlertid en indbygget risiko for, at folkekirken tragisk nok svinger den evangeliets forkyndelse, som er kirkens egentlige opgave.

I denne Stiftsbog har vi derfor ønsket at præsentere nogle af de mangfoldige steder uden for det etablerede kirkerum, hvor folkekirken er nærværende med evangeliets forkyndelse.

Ikke ud fra en betragtning om, at alting er meget bedre, hvis mennesker bliver mødt af evangeliet uden for kirkens rum.

Men ud fra den betragtning, at det muligvis vil fremme evangeliets forkyndelse i en bredere forstand, hvis vi fandt mod til at gå ind i en forpligtende diskussion af mål og midler.

Ja, kort sagt, hvis vi holdt op med at forholde os så ensidigt til forkyndelsen af Guds Rige med udgangspunkt i at få folkekirkens medlemmer ind i sognets kirkebygning, og i stedet gik ud og mødte de mennesker, Gud har kaldet, hvor de så end måtte være, ikke ude i sognet men ude i samfundet.

Børn i alle aldre, teenagere og unge er en gruppe, der ofte tales om i Folkekirken. Både i de enkelte sogne, i provstier, stifter og de kirkelige organisationer. Som alle andre steder i samfundet vil vi i Folkekirken så gerne have fat i de yngste generationer – fordi vi ved, at de engang skal bære det hele videre. Men aviserne skriver om faldende dåbstal og mange gange må vi også sande, at den traditionelle Højmesse søndag formiddag sjældent er overbefolket af børn og unge. Ja måske, sker det ligefrem at nogle af os, der er fast inventar på kirkebænkene søndag formiddag, irriteres og fnyser over børnenes uro i de sogne, hvor der er store og til tider urolige, børnerige dåbsfølger hver eneste søndag. På den ene side vil vi nemlig så gerne have børn og unge med – på den anden side må vi indrømme, at det ikke altid bare er nemt at få dem med som en del af ”den traditionelle gudstjenestefejrende menighed”. Det er der i og for sig ikke noget nyt i.

Sådan ser virkeligheden måske ud fra kirkebænken søndag formiddag. Men virkeligheden er også, at børn og unge møder kirken og det kristne evangelium med stor interesse og åbenhed på utallige måder og under mangfoldige former. Det sker gennem nogle af de mange initiativer sognene tilbyder børn og unge såsom babysalmesang, mini- og juniorkonfirmandforløb, børne- og ungdomskor samt alle børnegudstjenesterne. Men mødet med kirken og den kristne forkyndelse sker også gennem spejderbevægelser og gennem skolerne - i de to Odense provstier godt hjulpet på vej af Folkekirkens skoletjeneste.

Da vi i redaktionsgruppen begyndte at tilrettelægge årets Stiftsbog fandt vi det derfor naturligt, at også de yngste af Guds store børneflokk skulle have deres plads i bogen – på deres egne vilkår. Derfor inviterede redaktionsgruppen en flok af sidste års konfirmander fra Hjallesø provsti til en kunstworkshop om Paulus-fortællinger med billedkunstner og lærer Esbern Skovgaard. Vi havde på forhånd udvalgt tre fortællinger fra Apostlenes Gerninger, som blev fortalt på dagen, og med udgangspunkt i fortællingerne bad vi de unge om at lave illustrationer til bogen. Materialet var collographi – også kaldet paptryk – som Esbern Skovgaard ret hurtigt lærte de unge deltagere at beherske. Og de unge gik til opgaven med stor begejstring. Med alskens materialer begyndte de at lave trykplader der skulle illustrere nogle af de historier, de havde hørt: Pinseberetningen, fortællingen om Paulus’ omvendelse og om Paulus i fangenskab. Men undervejs som de unge blev fanget ind af opgaven, dukkede også andre motiver op. Kristne symboler, som de unge ganske umiddelbart forbandt med de tre små bibelske fortællinger, de havde fået fortalt nogle timer forinden. En engel, et kors, et skib på åbent hav. Det var helt tydeligt, at

netop disse symboler var nært forbundet med de nytestamentlige fortællinger - og med kirken - i de unges forestillings verden.

*Udsnit af de mange collogra-
phier som blev fremstillet til
Fyens Stiftsbog inspireret af
fortællinger om Paulus.*

Illustrationerne til denne Stiftsbog viser nogle af de flotte resultater efter en hel dags arbejde med nytestamentlige fortællinger og collographi. Billederne er et fint udtryk for hvordan kristen forkyndelse og børns leg med materialer kan tænde Pinseluer, skaber glæde og en ægte optagethed af evangeliet udenfor gudstjenestens rum.

Det var mærkeligt at komme tilbage til Afghanistan efter tre uger i Danmark. Det var som at komme hjem. Denne mærkelige følelse af at jeg hørte til her i denne tid. Knapt var jeg ankommet, da de tragiske nyheder nåede os i Kabul. To danske soldater var døde i ildkamp med Taleban. Det var som om, en ond film blev gentaget. Alting bliver forandret på få sekunder. Livet bliver forandret for disse drenges familier, søskende, venner og livet bliver forandret for os, der skal sende dem hjem. Hvide kister draperet med Dannebrog.

Afghanistan 29. november 2007

Tankerne glider tilbage til en af de allerførste dage, jeg var i Bastion. (Den danske hovedlejr i Helmand provinsen) Min første ramp ceremony. Englænderne skulle sende to døde soldater hjem. Ude ved runway stod to kister draperet med Union Jack. Præsten sagde nogle ord, det hele huskes som i en drøm, brudstykker og stykkevist, men billederne har jeg i mit hoved og i mit hjerte. Kisterne blev båret ombord i den ventende Hercules. Jeg husker hvordan jeg bed mig selv i læben og håbede på og bad til, at jeg ikke skulle gå foran kister ind i en Hercules.

Nu er jeg den feltpræst, der fra en mission (2007) har sendt flest døde danske soldater hjem.

Det er ørkengudstjeneste i Sandford lejren. Alteret er måske lidt utraditionelt, udsmykningen og omgivelserne også. Præsten ligner måske ikke den sædvanlige, men gudstjeneste blev der holdt.

5 døde danske soldater har jeg fulgt med et stykke vej og vi er ikke hjemme endnu. Fornemmelsen af at flyve med til Kandahar, for der at give kisterne videre, overgive dem hjemkomst, overgive dem til den flyvetur der skal bringe dem tilbage til deres kære, er noget af det hårdeste. Det er ikke meget søvn, jeg får derefter. Tankerne tænkes, jeg husker ikke dem alle. De flyver igennem hovedet som fugle på træk, der ikke kan finde hvile, nætterne bliver lange og til tider ensomme, jeg drikker for meget kaffe og får hovedpine. Dagen efter er mange af tankerne glemt eller fortrængt, men billederne er bag min net-hinde, fornemmelsen af de foregående dages begivenheder er ikke forsvundet, de følger med. Følelsen af, at jeg er blevet ældre, forsvinder ikke. Det tankevækkende er, at første gang vi skulle sende danske soldater hjem, vidste vi ikke hvordan, hvorledes, hvornår – nu – er det, hvor brutalt det end måtte lyde rutine, en rutine, der kræver alt af os. Livet leves videre. På værkstederne repareres biler, pansrede køretøjer, våben, al slags elektronik. Ingen kommer sovende igennem disse dage. Arbejdet skal gøres færdigt. Dagene kommer med nye opgaver. Disse dage, der rækker tilbage til en begyndelse i august. Jeg så nogle af mine billeder, da jeg var hjemme. Så billeder fra da vi ankom hertil. Ankom med blanke øjne, æblekinder, ren og pæn uniform – alt var nypresset og nyvasket. Nu, godt tre måneder efter, er kenderne lidt mere hule, øjnene er ikke så blanke og tøjet er næsten hvidskuret af sol, sand og vask. Vi er blevet ældre, ikke kun tre/ fire måneder ældre, men ældre i sjælen – alle har vi noget med hjem, uanset hvor vores arbejdsindsats er blevet lagt. Men moralen er god. Når krisen rammer os, rykker soldaterne sammen og hjælper hinanden og det gør da også mit arbejde lettere, men jeg mærker også trætheden både den fysiske og mentale snige sig ind bag på mig. Men det er et godt hold, og hvor barskt det end måtte lyde, har jeg ikke fortrudt og jeg ville gøre hver eneste dag om. Vi har grint og grædt. Forbandet og frydet os. Vi har oplevet døden, men vi har også levet sammen. Vi har savnet, men også oplevet et fællesskab, der har gjort os stærkere. Et midlertidigt fællesskab – måske. Men ingen vil nogensinde kunne tage dette fra os og når vi engang skal hjem og kommer hjem, vil det være som at sige farvel til sin familie, på mange måder en mentalt amputation, for vi har været tæt på hinanden.

Green zone 8. december 2007

Efter ankomsten til Sandford (Den største danske base inden for Green zone, det grønne område på hver side af Helmand floden, ofte refereret til som "sandslottet") drog jeg

med eskadronens 2. deling ned til vores yderste forpost. Det var den deling, der havde mistet de to soldater. Gå turen ned til Golf Bravo /"Gokkebo", (Den yderste danske patruljebase nede i Green zone) er altid en mærkelig gåtur. Da jeg første gang kom til sandslottet, var der stadig fjender i området. Synligt og kæmpende. For kun en måned siden var det nede ved den primitive træbro efter panserbroen på vej til Gokkebo, at Jakob kørte på en mine og blev fløjet hjem med svære brud på foden. Heldigvis har han både fod og ben og er på vej tilbage.

Det kunne være gået forrygende galt, som i så mange andre tilfælde.

Enten holder Gud hånden over os eller også er vi både dygtige og heldige.

Nu møder vi børn på vejen, drengene, de unge mænd og de gamle arbejder benhårdt på markerne.

De skærer stadig deres majs om med segl. Æsler, dromedarer, pickups, gamle traktorer, bøjede rygge, alt bliver brugt til at slæbe brænde og andet hjem til compounden.

Compounden disse mærkelige fortagtige gårde.

Man tager et stykke jord. Bygger en mur som et kvadrat rundt om et stykke jord. En mur bestående af ler, kokager, vand, strå og solens varme. Den er 30 – 40 cm bred og en tre meter høj. Håndværket er fantastisk. Lodrette mure og vandrette afslutninger. Midt i muren en dør eller en port. Bogstavelig talt leves livet inden for murene og kvinderne kommer kun sjældent uden for murene. Indenfor murene er der små huse, måske sammenklitrede rum. Soverum, køkkenrum, kvinders og børns rum osv. Indenfor murene er husdyrholdet, hundene, hønsene.

Og mændene går i marken og arbejder, hårdt, via sindrige kanaler overrisles den fattige jord. De dyrker majs, hvede, kartofler og ikke mindst valmuer.

Og så er der da også enkelte hashplanter, de ligner små tætte juletræer.

Fra solopgang til solnedgang arbejdes der. Det går ikke hurtigt. Der er ikke mange hjælpemidler, alligevel er det som om, der er sket noget nyt, hver gang jeg kommer tilbage. Et lille stykke nyvundet land.

Der, hvor krigens jord var, begynder nu fredstidens såning og fremtidens fred.

Og børnene kommer ud og leger, de har hennafarvet hår og hennafarvede negle. De møder os med åbenhed, nysgerrighed og med salaam/ fred.

Gokkebo er en compound bebyggelse, ikke ret stor, men det er et hyggeligt sted. Langt uden for lands lov og ret.

Her er tid til samtaler og fordybelse.

Når mørket falder på og vi sidder med vore feltrationer bliver der skabt en samhørighed mellem dem og mig, mellem os, så glider samtalen mange gange fra hverdagens trivialitet til større emner. Familie, kærester, liv/ død. Selv etiske og store religiøse emner tages

op. Intet er for småt og det store bliver også inddraget. Det løsner op i mørket. Mørket det skjuler, men det åbenbarer også. Det er som om, mørket beskytter os og vores sårbarhed. Vi taler om hændelser og følelser, som måske ingen levende sjæl har hørt før, som vi for første gang sætter ord på fordi, der er så mange oplevelser som er nye, men som også kræver overvejelser. Kontrasterne er så store og mange ting får et helt nyt bagtæppe. Vi bliver forandrede gennem disse samtaler. Vi finder ikke løsninger, men mange knuder bliver alligevel løsnet og man forløser forkrampetheden.

Det bliver stilfærdige intense og meget nærværende øjeblikke.

Green zone december 2007

Vi er i live, og i morgen er der en ny patrulje.

Dagen efter går jeg med på patruljen. Dagen er varm, det er mærkeligt, næsten et absurd sammenstød. Om natten ligger vi inde i disse compound rum. Vi mærker kulden og dog er vi godt beskyttet af vore polar soveposer, men at få fødderne ud i de kolde støvler efter at man har fået de morgenklamme bukser på, det er næsten en overvindelse i sig selv. Jeg har næsten glemt den stegende august hede. En varm trøje, en kop instant kaffe.

Op til vagterne.

Heroppe fra kan man se mile vidt omkring, nu.

For få måneder siden var alle markerne fyldt med tre meter høje majsplanter. I skyggerne af dem kunne fjenden gemme sig. Ved hvert skel var nerverne på højkant og alle sanser spændt. Nu ligger markerne øde. De er dækket af et tyndt lag hvid rimfrost. Langsomt tøer kroppen og markerne op.

Vi gør parat.

Vi får de sidste ordrer. Vi tager fragvest på, hjelm og alt spændes en ekstra gang. Våbnene ses efter. Så går vi. Ud i hvad der for ikke lang tid siden var fjendeland. Nu er mændene i gang med at genvinde jorden. Vi går igennem på stier der er støvede, gennem levende hegn, gennem, forbi og over vandingskanalerne. Ind gennem compounds og ud over markerne, idet vi hele tiden vælger positioner og rute, der gør det let at forsvare os, hvis nu.....

Vi går forbi en klynge småhuse. Her åbner en mand snart en ny butik. Lidt længere borte er der allerede ved at være etableret en lille basar med fire butikker og et værksted.

Mændene sidder udenfor og drikker deres søde the. Kringen er kommet på afstand. I hvert fald for en tid. Vi besøger de små samfund. Taler med befolkningen, en enkelt spørger, hvordan han kan få erstatning for et ødelagt hus. Vi hjælper så godt, vi kan.

I den nærliggende landsby Rahim Kalei er livet kommet i gang. Her er der blevet restaureret en moske. En skole er blevet etableret. Et lille hus er ved at blive købt og istandsat, det

skal bruges som lægehus. Livets daglige gang er ved at vende tilbage.

Det er heldigvis ikke kun krig og ødelæggelse.

På markerne arbejdes der. Børnene leger. Vi stopper op. Taler med de lokale via vore tolke.

Vidste man ikke bedre, kunne der være tale om idyl. Fattig idyl. Fremmedartet idyl. Det varmede og glædede os, men det fik os ikke til at slække på opmærksomheden, da vi bevægede os videre.

Daglige meldinger om Talebans færden, daglige rapporter om selvmordsmænd, vejsidebomber og miner minder os hele tiden om, at dette er ikke ufarligt og dog er der tid til at gå og nyde solens varme.

Disse patruljer er livsbekræftende både for de lokale og for os.

Et par dage efter skal vi op efter forsyninger. Jeg er blevet kaldt med op. Arbejde. Ja, alt er vel arbejde. Men her er der en alvorlig samtale undervejs. Sandsynligvis er der en af drengene, jeg skal have sendt hjem. Det er umenneskeligt svært at være hjælpeløs hernede, hvis der sker noget derhjemme, en hændelse der kommer til at fylde så meget i livet hernede, at fokus flyttes fra den opgave, vi står midt i. Vi drog tilbage. Vi gik igenem den muslimske gravplads, som englænderne blot havde brugt som affaldsplads, den fik vi meget tidligt gjort ren og ryddet op.

De lokale er nu igen begyndt at bruge deres gravplads. Det er vigtigt, at man kan begrave sine døde. Værdigt.

Da jeg er kommet op, får jeg at vide, hvad det drejer sig om. Vi skal ikke forhaste os. Jeg tager en indledende snak med ham, der har det svært. Vi når i fællesskab frem til nogle muligheder. Jeg vil gerne give ham rum til at tænke.

Samme eftermiddag løber et af vore pansrede køretøjer på en mine.

På den hårde måde er vi nu igen blevet mindet om, hvad tankerne kredsedede om, da vi gik vores fodpatrulje. Heldigvis havde vi kun lettere skader.

Jeg sad i sanitetsvognen mens vi ventede på helikopteren, der skulle bringe soldaterne til felthospitalet og holdt den ene af dem i hånden. Det var ham, der havde kørt bilen, da den ramte minen. Et chok. En lettelse over at man er i live. De skal checkes. Intet må overlades til skøn eller tilfældigheder. Better safe than sorry.

Senere kommer de beroligende og gode nyheder. De er forslæde, får lov at hvile på hospitalet. Men intet kritisk. Den ene kommer igen dagen efter. Den anden, sender vi hjem en uge. Han skal have mulighed for at kunne tale med sin familie om hændelserne, for selvfølgelig er de blevet dybt bekymrede.

Jeg kører til Bastion med en patrulje og har hans stumper med ind.

Det er altid hårdt at sende en af drengene hjem. Det kan have mange årsager, at det bliver nødvendigt. Man skal ikke tage fejl. Denne tur slider på alle, også på dem der er der-

hjemme. Hernede slides der på os fordi vi er i det, men vi kan dog i det mindste forholde os til omgivelserne og tale sammen med hinanden. Vi kan fortælle hinanden om vore bekymringer og den frygt, der helt naturligt dukker op til overfladen. Alle, der er derhjemme, har kun nyhederne, aviser, tekst tv og ind imellem de sporadiske breve fra os herude at forholde sig til.

Og så har historierne det med at blive større når de fortælles i overskrifter, det er som før skrevet ikke krig og ødelæggelse det hele.

Den 22. december tilbage til Sandford.

Green zone julen 2007

Det er feltpræst ved frontlinjen. Markering hvor langt der er til fjendens linjer nede ved det gamle Golf Bravo. Den patruljebase hvor vi mistede vore første to danske soldater.

Den 23. december blev en stille og rolig forberedelsesdag. Vi hyggede alle sammen, der var kommet post og pakker til alle. Forventningen til morgendagen blev synlig og hørbar. Der var kommet julemad og stemningen var hektisk. Kasserne blev pakket ud. Mad, post og mange andre ting blev fordelt mellem de forskellige sektioner.

Der var rundt omkring i de små "sogne" ved at blive forberedt til jul. Julekort, julekalendere og små gadgets fra hamstere i nissedragt til julemænd med trommesæt gav med deres julemelodier deres besyv med.

Vi sad eller gik alle rundt omkring og gav vort stilfærdige bidrag. Et søm skulle slås i. En bæk af lidt overskudstræ skulle hamres sammen. Og dagen derpå skulle forberedes.

Dagen gik hurtigt. Og pludselig faldt natten på. Det var natten før. Månen var ved at blive fuldmåne. Den lyste så klart, at alt kunne ses tydeligt. Det var næsten som dag, men de mange stjerner over mig og mælkevejens lysende bånd, fortalte mig noget andet. Tankerne var på en og samme tid forventningsfulde og vemodige.

Hvordan ville juleaften blive.

En dag i Sandford er ofte en hektisk dag med patruljer af mange slags, gående, kørende i egne pansrede mandskabsvogne eller patruljer sammen med kampvognene. Når patruljerne er ude, sidder jeg ofte ved kommandovognen med ørerne helt inde i radioerne, så jeg kan følge med i udviklingen. Langt de fleste dage er stille og rolige. Another day at the office. I de fleste tilfælde har patruljerne intet andet at rapportere end ”intet nyt fra vestfronten”. Der er dog dage, hvor de elektroniske lyttedrenge kan følge Talebans kommunikation. Vi hører dem fortælle, at de kan følge alle vore bevægelser, så hamrer hjertet lidt hurtigere. Vi får at vide, at nu forbereder de sig på at overfalde os, men heldigvis sker det ikke tit. Til tider er det psykologisk krigsførelse, og når de endelig kommer ud af busken, så er det heldigvis indtil nu gået godt, de fleste gange.

Nu hvor vi nærmer os afslutningen på turen, kun et par måneder er der igen, så bliver tankerne måske mere målrettet i den retning, lad mig nu få alle mine drenge sunde og raske med hjem.

Det er måske et naivt håb, jeg ved godt, at der venter svære dage forude og kun et splitsekund skiller mellem liv og død. Jeg synes dog, jeg har prøvet det, der skulle prøves, nu må resten af holdet gerne komme ordentligt hjem.

Jeg kan kun vente bede og håbe.

Nætterne er kolde i ørkenen. Jeg sover med lange termounderbukser, almindelig undertrøje, termoundertrøje og så ned i en polarsovepose. Lynlåsen bliver trukket helt op under hagen. Så er det med at finde sig til rette på sin feltseng og sit liggeunderlag. Det værste er i virkeligheden, hvis jeg skal op og nattetisse. Ned med bare fødder i kolde støvler, ud af det kolde indelukke, hen over det månebelyste sand, hen til pisserøret, man håber det hele kan overstås hurtigt. Så hen for at spritte hænderne af, jeg har 7 – 9 – 13 ikke været ramt af afghansk mave endnu. Så tilbage til posen og af med den pandelampe der ligger som en fast bestanddel på ”natbordet”. Tankerne og jeg selv skal lige falde til ro og på plads igen, og så søvnen og soveposens varme.

Juleaftensdag begynder med en forsigtig skramlen. Klokkerne er ikke 7 endnu. Det første dagslys er kommet, men kulden er stadig mærkbar. Der er vagtskifte.

Klokken 6 er de to fra fårnet over min køje gået ned. De er ved at forberede morgenmad. Præfabrikeret havregrød i alupose, hvor der blot skal kogende vand i. Der er nogle af soldaterne, der hårdnakket hævder, at det kan spises.

Der bliver lavet noget kaffe. Jeg står op. Kommer i mit kolde tøj. Kadaveret skal nu rystes i gang. Tandbørste i en hånd, tandpasta i den anden, det er morgentoilette. Hænderne og ansigtet vaskes med en bed – bath, så kan dagen begynde. Cornflakes og lidt langtidsholdbar mælk. En kop kaffe. Nu begynder varmen at brede sig indvendigt og langsomt får solen også magt.

Klokken 08.00 er der morgen shura (møde mellem mænd på pashtu sproget). Her bliver dagens program gennemgået. De sidste nye efterretninger bliver givet og dagens opgaver fordelt. Hvem har vagterne? Hvem skal på patrulje? Hvem har skraldepatruljen? Stort og småt bliver gennemgået og de sidste aftaler truffet, hvis der skal andre med ud.

Green zone juleaften 2007

Klokken 09.00 er der morgenappel. Aller der ikke sover (kun meget få), alle der er på vagt er fritaget; ellers møder alle op. Vi får i samlet flok nattens begivenheder og dagens arbejde præsenteret. Klokkerne 16.00 er der julegudstjeneste. Julen lader sig nu ikke længere skjule, mange af drengene er mødt til appel med nissehuer.

Klokken 09.30 går vi ned til Gokkebo, vi har aftalt, at der skal være gudstjeneste dernede klokken 11.00.

Da vi kommer derned, venter en tung og svær samtale på mig. Jeg bliver trukket til side, ”om jeg lige har tid?”

En kæreste til en af drengene er blevet overfaldet derhjemme. Han er ødelagt. Han vil egentlig gerne hjem, men føler han svigter, hvis han tager af sted. Vi taler gennem lang tid. Han bliver, men jeg lover, at skaffe ham hjem med det samme, hvis nu....

Han ville sove på det.

Nede på Gokkebo var det vi fik vore første to faldne MK og Reese. Det faktum og morgenen samtale satte juleevangelium og juleprædiken noget i relief. Vi sluttede med at synge ”Dejlig er jorden”. Stilhed. Tankerne var ved at flyve på langfart. Stilheden og tankerne blev brudt. Vi skulle gøre parat, tilbagevandring til Sandfort.

I Sandfort bliver der lige tid til lidt frokost. En kiks med marmelade eller smøreost med peber, så det smager af lidt.

Jeg skal med ned til Rahim Kalei på cimic patrulje. Det er en fattig landsby. Vi går derned og har en lastbil fyldt med varmt tøj, tæpper og mad.

Da vi kommer derned, rygtes nyheden om vor ankomst som en steppebrand. Børn, unge og mænd og byens ældste stimler sammen. Ingen kvinder; de kommer kun ekstremt sjældent uden for compoundens mure. Det ville være fuldstændig uoverskueligt hvis vi alene skulle stå for ”gaveregner”. Landsbyens talsmænd kravler op på lastbilens lad og kalder repræsentanter frem fra de forskellige familier. Først kommer de børn, hvor

man ved, at de har handicappede og gamle derhjemme. Jeg sidder op ad en mur. Jeg har taget hjelmen af. Mange af de unge ser på mig. Mit grå hår og hvidsprængte skæg tyder på alder, og alder har man respekt for. De ældre mænd sidder ved siden af. De har at gøre med drenge der endnu kun har dun på hagen. Børnene sætter sig hos os. En af dem sætter sig på mine fødder. En lille dreng placerer sig på mine støvler. Han sidder i en undertrøje, der sikkert engang har været hvid og alt for små korte bukser. Jeg rejser mig og går over og henter et halstørklæde til ham. Binder det fint om halsen på ham. Den dag tror jeg, at jeg blev kendt i Rahim Kalei.

Til flere af de shuraer, hvor jeg har været med, er jeg blevet præsenteret som danskernes præst og åndelige vejleder hernede. Det giver respekt.

Børn, unge og gamle samles nu om lastbilen og får ikke hvad de har brug for, men hvad vi har, de kan bruge.

Mærkeligt er det at tænke på, at om formiddagen havde vi bragt julemad, godter m.m. ned til Gokkebo. En overflod af gode ting, nu delte vi ud af vort overskud.

Måske vil det ikke betyde noget nu, men en gang vil disse børn der stod der, måske få børn og måske vil den indsats vi laver, være med til at så den fred, det håb, de kan leve i.

Jeg fisker mit kamera frem og tager nogle billeder af børnene. De er kønne, men hvilken skæbne venter dem. Verden ændres ikke på et øjeblik og ikke med et tæppe, der bliver udleveret. Men alligevel.

Da vi er færdige vender vi tilbage. Det var en oplevelse at være med til og så på en juleaften. Juleaften klokken 16.00 holder vi julegudstjeneste. Drengene og pigerne samlede sig og satte sig på deres solstole. På en pmv, ja, der hvor der var plads.

Foran dem stod en GD, på køleren af den var en hvid alterdug. Et lille juletræ stod ud ved siden på køleren, midt på køleren stod et kors. Ørkenalteret. Vi begyndt med at synge: "Glade jul, dejlige jul", vi hørte juleevangeliet og jeg prædikede over temaet, at den første prædiken noget menneske hørte, var da hyrderne hørte ordene "fred blandt mennesker".

Man kunne have hørt en nål falde til jorden i sandet.

Det, som i det øjeblik bandt os sammen, var de sammenbragte traditioner, men mest af alt, at juleevangeliet også ville lyde for alle dem, vi savnede derhjemme.

Efter gudstjenesten drog vi hver til sin by. Vi havde tre små samlingssteder og omme i den store mortérgård et kæmpejuletræ, hvor vi siden skulle mødes.

Jeg var sammen med 1. deling fra mine gardere og sammen med mine spejdere. Oppe ved vores hacienda, havde nogle af drengene, mens vi andre var i Rahim Kalei bygget et lille paulun, et lille indelukke. De havde pyntet op. Vi blev budt velkommen og vi spiste sammen.

Et overdådigt måltid: spegepølse med remoulade på rugbrød. Rullepølse med rå løg. En sildemad. Stegeben og medisterpølse, som var blevet stegt og ristet på en hjemmelavet jordgrill. Vi fik leverpostej, som var lunet. Der manglede intet. Og stemningen var løssluppen. Vi fortalte historier og lo.

Og julemanden kom rundt. Alle havde vi afleveret en eller to pakker. Og så kom han i julefrakke og med skæg og hue. Intet øje var tørt og intet hjerte urørt. Jeg gik rundt mellem de små "landsbyer". Alle steder var stemningen den samme. Ind imellem stødte jeg på en af drengene, der havde fået fat i en sattelittefon og fik ringet hjem. Og over alt dette stjernerne. Måske var den stjerne over os, der dengang for mange år siden, blev stjerne for en aften.

Så samlede vi i mortérgården. Rundt om juletræet. Vi sang halve og hele vers af de sange og salmer, vi nu kunne huske. Vi krammede og stammede GLÆDELIG JUL. Og så forsvandt hver og en tilbage til tanker og sovepose. Klokken 22.00 overtog vi igen vagten og arbejdet kunne starte forfra. Men det var blevet jul.

Dagen efter. 1. Juledag. Vi skulle af sted. Min dreng nede fra Gokkebo holdt ikke. Han havde sendt besked op. Han skulle hjem. Spejderne og jeg trådte i aktion. Jeg kørte med til Price og spejderne kørte ham til Bastion. Han blev sendt hjem 2. juledag.

I Price hilste jeg på de drenge, jeg ikke havde set i lang tid. Vi blev enige om, at holde julegudstjeneste der klokken 20.30. Julegudstjeneste inden døre. Jeg læste begyndelsen af Johannes evangeliet om "I begyndelsen..." En begyndelse der var ny, der ikke kunne og skulle laves om.

Bagefter sad vi alle med en kop kaffe og mumlede stiltfærdigt.

Hvor deles der dog tanker, med mennesker som jeg i DK sandsynligvis ikke engang ville kende eller møde. Her følte det trygt og godt. Til midnat gik jeg i seng. Jeg skulle videre i morgen.

Artiklen bruger dele fra en artikel, jeg har skrevet til "Herrens mark nr. 2" –

Danske feltpræster har været med til at sende 33 døde danske soldater hjem fra Afghanistan og vi er der stadig.

Lars Tjalve

Di er der stadig, selv om vi ikke er helt så mange som for 20 år siden. Men ca. 24.000 medlemmer er dog nogle stykker. Og vi er med, når der skal laves noget i folkekirken. Det er tit sådan, at skal der bruges nogen til det praktiske – så er det FDF eller spejderne, der rykker ud. Og vi er med til at gøre folkekirken synlig. Vi er der ved alle de spektakulære arrangementer: fastelavn, børnegudstjenester – og så ses vi jo i gadebilledet, når vi tager af sted på sommerlejr eller weekend-ture. De blå bluser lyser op. Så ja, FDF er en markant del af folkekirken. – Og så var jeg lige ved at glemme, at mange gamle FDF'ere efter at have aftjent deres børnepligt, nu tager et ordentligt nap i menighedsrådene.

Hvorfor og hvordan?

FDF er landets ældste kirkelige børne- og ungdomsbevægelse. Stiftet i 1902 er den vokset ud af det kirkelige miljø, hvor også Kirkefondet og Kirkens Korshær blev til. KFUM var allerede på banen – og det blev den direkte grund til FDFs tilblivelse.

Holger Tornøe hed en ung mand, der dels var ved at uddanne sig til arkitekt, dels var søndagsskolelærer på Frederiksberg. Og det irriterede ham, at drengene i hans søndagsskole faldt fra, inden de blev gamle nok til at komme i KFUM. Samtidig var han ikke blind for, at det især var de velopdragne drenge fra de pæne hjem, der kom i søndagsskole. Han savnede faktisk alle bulderhovederne og – som det hed den gang – gadedrengene. Hvordan kunne man få fat i dem? Det tumlede Tornøe med, og imens han arrangerede skattejagter for ungerne i Søndermarken, nedfældede han sine ideer i nogle stilefter. Han lod sig inspirere af det i 1898 oprettede engelske Boys Brigade – og under en italiensrejse, hvor han burde have studeret arkitektur fik tankerne endelig form.

Drengene skulle være uniformerede – ikke for at lege soldater, men for at udslette sociale og økonomiske forskelle. Det bærende skulle være de voksne føreres (det hed det dengang. Nu hedder det ledere!) forkyndelse for drengene. Og så skulle de beskæftige sig med noget spændende og udviklende. Det blev i de første mange år gymnastik. Man havde også en række robåde i Kalkbrænderihavnen i København. Og så musik. Snart blev de marcherende FDFere med faner og orkester i spidsen en del af det københavnske gadebillede. Og det blev bemærket. Ekstrabladet skældte ud over, hvad de kaldte sammenblandingen af kristendom og militarisme – men FDF kom også i Børnenes Juleroser og Blæksprutten! Og det varede ikke længe før FDF ikke længere var et rent frederiksbergsk fænomen. Ideen bredte sig ud over landet, så man ret hurtigt kunne kalde sig et landsforbund.

Man kan sige, at FDF blev til på det helt rigtige tidspunkt. Der var stort set ikke andet drengearbejde. Socialdemokraternes DUI og spejderne kom først til nogle år senere. Og

i begyndelsen var medlemskabet af FDF gratis. Tornøe var af den opfattelse, at ingen skulle hindres i at være med af økonomiske grunde. Det var så også med til at synliggøre FDF – for så måtte man jo skaffe pengene ved indtægtsgivende arrangementer som basarer eller gymnastikopvisninger m.m.

FDFs formål var, at ”berede vejen for Kristi riges udbredelse blandt drenge” og man lagde vægt på, at lederne skulle have tilknytning til den lokale menighed. Samtidig krævede man, at der i enhver kreds' bestyrelse skulle være en repræsentant for den lokale sogne-menighed. Det betød, at FDF med det samme fik en solid placering i folkekirken gennem den tætte tilknytning til det lokale sogn – der så ofte stillede lokaler til rådighed i det lokale menighedshus. KFUM og spejderne arbejdede i større enheder. Man havde dengang en række ”borge” ud over landet, hvorfra arbejdet blev drevet.

Som det fremgår af FDFs formål var baggrunden tidstypisk. Det var for det første Indre Mission i den københavnske udgave, der var mere socialt og kulturelt orienteret. Pastor Harald Ostenfeldt (senere biskop) der var præst ved Lukaskirken på Frederiksberg og som bistod og vejledte Tornøe tilhørte netop denne retning. En anden inspirator var præsten ved Garnisons Kirke Olfert Ricard, som var formand for KFUM – han var præget af den liberale teologi, hvis motto var (som det blev formet, da man dannede ”Ny teologisk forening i 1905) :”Fri forskning og positiv kristendom” Det vil sige, at forkyndelsen var en opfordring – ”et kald” hed det dengang – til afgørelse. Drengene skulle præges af de voksne kristne ledere – og derfor var andagt eller forkyndelse en selvfølgelig del af ethvert møde og på alle lejre og ture.

Sommerlejren

Tornøe havde fået en anden genial ide. Landkoloni hed det, som i vore dage hedder sommerlejre. Det var noget helt nyt. Og blev da også modtaget med betænkelighed af offentligheden. Dengang tog skoler sandelig ikke på ekskursion eller udflugt. Men det begyndte man på i FDF. Allerede i 1905 grundlagde man den første sommerlejr på en grund ved Jægerspris. Den blev døbt Jomsborg og ligger der endnu – nu omgivet af sommerhuse. Her kunne ideen med FDF folde sig rigtigt ud: eventyrøvelser, leg, lejrball, boldspil – og kristen forkyndelse. Sommerlejren er stadig et af FDFs sikre trækplastre. Og det er ikke nogen overdrivelse at sige, at lige præcis her – på sommerlejren – har generationer af børn og unge mødt folkekirken, når den er bedst. Der kom det hele til at hænge sammen: kammeratskab, spændende oplevelser, lege og den kristne forkyndelse, dels i form af morgenandagter og dels i form af anderledes gudstjenester.

Et par citater kan illustrere det. I 1917 skrev Rudolf Bruhn sin roman ”I sommerlejr” otte dage efter hjemkomsten fra Klintebjerg ved Nykøbing S. I kapitlet ”Søndag morgen i

lejren” møder vi forkyndelsen sådan (det er den unge fører, stud. med. Poul Trolle, der står for gudstjenesten):

”Der stod denne unge mand, endnu så meget dreng, så rektor Stål mindedes ham så klart, som var han hans elev endnu, der stod han og talte så jævnt, så frit og naturligt til den lyttende drengeskare. Det var ”Kongsgården”, han talte om. Ingen måtte være i tvivl om, hvem der var kongen der, og alle, som boede der, skulle være hans tjenere og fuldtro mænd, også når de kom hjem. Og de andre sommerlejre og alle KFUM-borge landet over, det var også ”Kongsgårde”, derfra skulle hele landet underlægges. Danmark skulle erobres for Kristus igen”.

I 1945 fortæller Jørgen Staunsholm i romanen ”Frithiof, Dan og Frederik” om en tilsvarende sommerlejr på Klintebjerg under 2.verdenskrig. Nu er tonen unægtelig blevet en anden: ”Det var såmænd ikke, fordi han forstod så meget af det, der blev sagt. Han ville i hvert fald have haft meget vanskeligt ved at genfortælle blot det vigtigste af indholdet, men han havde som de fleste andre en fornemmelse af, at hemmeligheden ved at man befandt sig så godt på sommerlejren, havde noget med disse gudstjenester at gøre. Det samme gjaldt, når de forskellige førere skiftedes til at holde morgen- og aftenandagt. Sådan udrede, hvad det var de sagde, det kunne man ikke, men han følte, at det egentlig var det samme, de alle sammen havde på hjerte, selv om de havde så mange måder at sige det på.” Knap så idealistisk som hos Bruhn, man mærker, at FDF er blevet et miljø. Men indholdet er det samme: tingene hænger sammen. Den kristne forkyndelse er det, der holder det hele sammen

Landslejre

Siden 1932 har FDF med 5 års mellemrum afholdt landslejre. Og her gælder det samme som med den lokale kreds- sommerlejr. Her kan ideer prøves, af, som ikke kan realiseres i den daglige mødeaktivitet. Det er ikke for meget sagt, at FDF blev et kirkeligt væksthus. Det siger sig selv, at når man skal lave gudstjeneste med mange tusind deltagere – både lejrdeletagere og besøgende familier så må man gøre det på en anden måde end den sædvanlige. Der er blevet skrevet fortællinger til landslejrens andagter. Der er blevet eksperimenteret med optrin – sommetider liturgisk alvorlige, til andre tider mere humoristiske. Der er blevet eksperimenteret med, at der ikke bare skal høres efter – der skal også gøres noget. Og selv om det ofte blev til at støbe kors eller tænde lys, så har det også gennem årene givet sig udtryk i FDFs engagement i mission og u-landshjælp – ofte i tæt samarbejde med Folkekirkens Nødhjælp. En række salmer er også blevet til i forbindelse med FDFs landslejre. F.eks. skrev Johannes Johansen den nu ny-klassiske ”Du, som har tændt millioner af stjerner” til landslejren i 1981.

FDFs selvstændighed

Den tætte tilknytning til den lokale kirke og det lokale sogn har betydet, at FDF aldrig blev en kirkelig retning. I den lokale FDF-kreds mødte børnene et stykke kristen forkyndelse, som de ellers aldrig ville have mødt. Kravet om den enkelte leders tilknytning til den lokale kirke betød også, at det så blev den, der prægede FDF. Og derfor kan man konstatere, at nogle kredse var præget af Indre Mission – i begyndelsen blev FDF af Ekstra-Bladet og den øvrige presse ofte slået i hartkorn med ”missionen”. Men andre kredse var af mere grundtvigsk observans – mens en hel del – måske de fleste – ikke kan betegnes som andet end folkekirkelige.

Kristendomsformidlingen i FDF stoppede ikke ved andagterne og gudstjenesterne. I 1943 udsendte man ”Kristendomskundskab i FDF”, som skulle være et supplement til den ofte noget brøstfældige religionsundervisning i folkeskolen. Hæftet udstak en hel læseplan, hvor det var meningen at drengene i deres FDF-tid skulle møde bibelhistorien, dele af kirkens historie – især missionshistorie – og de vigtigste kristne grundbegreber samt indføres i den danske højmesse. Det kan godt være, at det var mere dristigt tænkt end den daglige praksis kunne holde til. Til gengæld tog man alvorligt fat på problemet igen, da man i 60erne udsendte ”Indføring i moderne bibelsyn” skrevet af to erfarne pædagoger seminarielæreren B.B.Lillelund og domprovst H.J. Falk. Den vakte ikke jubel alle steder, idet den mere indremissionske del af forbundet var noget skeptisk over for enhver tale om bibelkritik.

Men i 70erne var man igen på banen sammen med KFUM & K-spejderne udsendte man to små hefter det røde ”Salmer” og det blå ”Flere salmer”. Det er ikke for meget sagt, at her begynder nutidens interesse for nye salmer. Selv om det bestemt ikke var nyklassiske tekster men nok mere brug-og-smid-væk salmer, så banede initiativet vejen for den nutidige salmesang. Når der er nye salmer med i Den Danske Salmebog fra 2002 så er den direkte årsag hefterne fra 70erne.

FDF har for længst lagt såvel liberalteologien som den indremissionske arv bag sig. Formålet er ikke længere ”at berede vejen” men kort og kontant at ”møde børn og unge med evangeliet om Jesus Kristus”. Det er stadig sådan, at der lyder kristen forkyndelse ved alle møder. FDF udsender hvert år en sangbog – den hedder stadig ”March&Lejr” selv om vi ikke marcherer længere. Og imellem alle legesangene og bålsangene har salmerne deres selvfølgeligelige placering – og derfor kan man opleve et tog fyldt med FDFere på vej hjem fra sommerlejr, der sidder og synger ”Du som har tændt millioner af stjerner” eller ”Dansens Herre”.

FDF i dag

Hvad sker der i et dansk normalsogn nu om dage? Udover søndagsgudstjenesterne vil der ofte være baby-salmesang, spaghetti-gudstjenester og der vil med jævne mellemrum være børnegudstjenester. Arbejdet er i stigende grad blev professionaliseret. Men hver gang, der skal skaffes frivillige hjælpere, vil det ofte være nogen, der har haft gode oplevelser i FDF og som nu gerne giver et nap med i menigheden. Og de gamle FDFere vil kunne nikke genkendende til meget af det, der nu er officielle aktiviteter i folkekirken. Det begyndte jo i FDF. Det var der, de lærte det at kende. Og det var der de oplevede, at der skulle være plads til børn og unge i kirken. Det har i høj grad været FDFs betydning – sammen med spejderne og KFUM&K – at insistere på, at kirken også er for børn og unge – og deres forældre.

Men er vel medlem af FDF ca. 3-4 år af sit liv. Så det er faktisk ikke så få børn og unge, der gennem årene er sivet gennem organisationen. For mange af dem blev årene i FDF et bindeled til folkekirken. De kan stadig tale med glød i øjnene om de sommerlejre, de var på – eller weekendture. Hvad var det, de oplevede? At menneskeliv og kristendom hang sammen og at kristendommen blev en del af deres verden. Det er FDFs fortsatte betydning i folkekirkens brogede kludetæppe, hvor de blå bluser er lette at få øje på.

*Træet til kundskab om godt og ondt
(1.Mosebog)*

Det begyndte med FDF. Jeg blev som stor dreng medlem af kredsen i Glostrup fra dens start i 1946 og blev næsten med det samme gjort til leder af en pilteklasse, selv om jeg egentlig var alt for ung til det. Men i mangel af bedre egnede blev jeg altså sat til det.

Jeg skal lige indskyde et par ord om terminologien: Landsforbundet Frivilligt Dreng Forbund er delt i kredse. I spidsen for en kreds stod en kredsfører. Kredsen var inddelt i klasser, ideelt en for hvert årstrin. Dengang optog man drenge fra otte år. De blev kaldt poge. De ni til elleveårige kaldtes pilte, de tolv til femtenårige væbnere. Karakteristisk for FDF var, at det var eller skulle være voksne, der ledede drengene, og heri adskilte FDF sig fra spejderkorpserne. At det kunde knibe med at opretholde dette princip, var jeg selv et godt eksempel på.

Men jeg kløede på med min 2. pilteklasse, der omfattede en halv snes drenge. Kredsføreren havde understreget, at man skulle være flittig med forældrebesøg. Derfor udleverede jeg ikke månedsprogrammet til drengene på mødet, men cyklede rundt med det på deres bopæl. ”Goddag, jeg kommer fra FDF med næste måneds program”. Jeg kom naturligvis aldrig indenfor, men moderen – det var oftest hende, der lukkede op – fik et indtryk af mig, og jeg af drengens sociale sammenhæng. Der var jo forskel på, om han kom fra en villa eller fra ”anden sal til højre”. Det sidste var tilfældet for de flestes vedkommende, og der var indimellem tale om drenge af et robust stof. De kunne godt give mig disciplinære problemer, fordi aldersforskellen var ret beskeden. Det blev bedre med tiden!

Kredsen begyndte som ovenfor antydte fra et nulpunkt, og i begyndelsen gik det kun småt fremad, men efterhånden tog væksten fart, og ti år senere rundede medlemstallet 250. Det skyldtes ikke mindst en fremragende kredsfører, der forstod at finde de bedst egnede førere til de forskellige alderstrin og også forstod at skabe et fællesskab, der omfattede alle fra de yngste førere til orkesterchefen. Et orkester fik kredsen nemlig også på et vist tidspunkt. Men det skyldtes naturligvis også, at der var mange drenge i byen, og at de kom – og blev.

Da jeg begyndte i FDF, var jeg lige kommet i gymnasiet, og jeg fortsatte i hele min studietid frem til 1957. Jeg fik prøvet mangt og meget. Ud over de ugentlige klassemøder og den månedlige tur var der planlægning og gennemførelse af årets højdepunkt – sommerlejren. Jeg var med til at redigere kredsens blad, ”FDF-Posten”, og til at lave en film om livet

Unge FDF'ere omkring lejrbalet

i kredsen. Den havde premiere ved fødselsdagsfesten. Jeg har såmænd også overnattet i telt i otte graders frost og overlevet det.

FDF var dengang uden kontingent, og der var ikke noget, der hed tilskud fra kommunen, men vi måtte selv skaffe penge til aktiviteterne. Det skete bl.a. gennem salg af lodsedler og afholdelse af andespil, og ved årsskiftet bad vi forældrene om en nytårsgave. Men de fleste penge fik vi ind ved den årlige basar, som vi reklamerede for med en særlig basaravis (godt fyldt med støtteannoncer). Det betød stor tilstrømning af folk. Vi fik så meget ind, at vi i 1956 kunde købe vort eget hus.

Fra 1957 til 1959 aftjente jeg min værnepligt, og derefter flyttede min kone og jeg til Odense, hvor jeg kom ind i Odense 1. Kreds, som dækkede Skt. Knuds sogn. Det var provinssens ældste kreds (fra 1905) med ca. 100 medlemmer. Her var jeg aktiv som fører frem til 1968. Det var også en god kreds, hvor aktiviteterne var de samme som i Glostrup, men den havde et problem, hvorom senere.

En kreds' succes afhænger af førerkvaliteten. Så enkelt var det og er det. Jeg er helt sikker på, at hvad jeg kan og ved om pædagogik, har jeg lært i FDF. Sagen er jo den, at der på et møde skal ske det, som føreren vil have, at der skal ske, og hvilken rask dreng kan nære sig for at lave lidt ”skæg”, hvis han kan slippe af sted med det? Vi havde en øvelsesplan fra landsforbundet at følge. Men den skulle følges på en sådan måde, at drengene også kom igen næste gang – helt frivilligt. De er der kun så længe, der er ”noget ved det”,

og de andre kammerater – ikke mindst ”førerhunden” blandt dem - også synes det og kommer.

Da jeg var kommet til Odense, indstillede jeg den månedlige udlevering af programmet. I stedet tog jeg den sædvane op, at når en ny dreng havde været til møde tre gange, tog jeg ud til hans forældre for at præsentere mig og for at se, hvor og hvordan han boede. ”Jeg vil gerne hilse på Dem”, sagde jeg til faderen og/eller moderen, ”og jeg går ud fra, at De også er interesseret i, hvem jeg er”. Det fandt de hurtigt ud af, at de var, hvis de ellers overhovedet havde skænket det en tanke i forvejen. Hvis en dreng havde været fraværende tre gange, rykkede jeg også ud, og i rundt regnet halvdelen af tilfældene kunne drengen trækkes ind igen.

Odense 1. kreds havde imidlertid som antydning et problem. Jeg nævnte ovenfor, at succes’en afhænger af førerkvaliteten, og det er der ikke to meninger om. Men den afhænger også af befolkningsunderlaget, og her var det 1. kreds’ problem, at der i Skt. Knuds sogn boede stadig færre mennesker, og at de, der boede der, for en stor dels vedkommende var i sølvbryllupsalderen. Der var kort sagt ikke drenge nok at rekruttere blandt.

I 1966 (må det vist have været) slog vi os sammen med 6. kreds, der dækkede Vor Frue sogn, og havde præcis det samme problem. Møderne blev flyttet fra KFUM’s bygning (der lå, hvor der i dag er et stort og grimt telefonhus) til en barak på Østerbro, som 6. kreds havde i langtidsleje fra kommunen. Men løsningen var ikke ideel, for barakken lå i et industrikvarter langt fra de steder, hvor der var drenge. Derpå prøvede vi at flytte møderne for pogene andre steder hen, og det gav bedre bonus. Blandt andet fik vi en ”filial” i Thomas Kingos sogn, hvor der ikke tidligere havde været en FDF-kreds. Mens 1. kreds nogle år senere måtte lukke ned netop på grund af mangel på børn, blev filialen i Thomas Kingos sogn en selvstændig kreds og eksisterer den dag i dag.

Men der var mere til sagen end møder, ture, lejre og alskens skæg og ballade. Det skete alt sammen med det formål ”at berede vejen for Kristi riges udbredelse blandt drenge”, ligesom mottoet var ”Med Gud for Danmarks ungdom”. Selvom den 22-årige stifter af FDF på Frederiksberg tilbage i 1902, Holger Tornøe, ikke i teologisk henseende var retningsbestemt, blev FDF, da det fra 1905 ekspanderede ud i hele landet, i realiteten ”opslugt” af KFUM og blev derved for langt de fleste kredsers vedkommende et barn af Indre Mission.

Det var derfor ikke noget tilfælde, at FDF i Glostrup i 1946 voksede ud af den derværende KFUM’s ungdomsafdeling (U.A.), og at kredsen i de første mange år holdt sine møder i KFUM’s bygning. Det var heller ikke tilfældigt, at 1. kreds i Odense fra første færd og mange år frem holdt til i KFUM’s bygning og ligefrem blev omtalt som ”KFUM’s barn”.

Fra 1940’ne kom der imidlertid bestræbelser for at trække FDF længere ind mod den teologiske midte. Hovednavnet her var Gunner Tjalve, hovedforfatter af ”Kristendoms-kundskab i FDF” fra 1943. Den var i allerhøjeste grad den unge førers støttestav, og jeg brugte den flittigt. Indlæringen af kristendom skulle ikke erstatte den obligatoriske andagt. Til hjælp hertil skrev en anden af min tids legendariske skikkelser i FDF, Poul Schou, i 1945 ”Patruljeførerens andagtsbog”. Den blev fra 1953 fulgt op af en række ”Tekst-årbøger”. Sådanne andagtsbøger og hjælpemidler kunne nok være nødvendige, for der er såmænd næppe tvivl om, at masser af andagter har ligget på niveau med opfordringer til, at ”huske at være en god dreng og gå ud med skidtspanden for din mor”. Men der blev da også holdt andagter af kvalitet. Og intet møde uden Fadervor til sidst.

Hvordan med tilhørsforholdet til den lokale kirke? Det var meget forskelligt fra kreds til kreds. Der var mange præster, der arbejdede nært sammen med den lokale kreds, og ikke sjældent var de kredsførere. Men der var også præster, for hvem det uniformerede FDF var en vederstyggelighed. Hvor de hørte hjemme i det kirkelige landskab, kan man så gætte sig til. Jeg har selv som ung fører oplevet, at en af Glostrups præster noget hånligt bemærkede til mig, at det pjat voksede jeg nok (underforstået: forhåbentlig) snart fra. Så ham kunne vi ikke bruge til noget. Til gengæld var der andre præster såvel i Glostrup som i Odense, som vi havde stor fornøjelse af, og jeg tror, at fornøjelsen var gensidig.

For mit eget vedkommende var jeg forud for FDF bekendt med det kristelige, for som barn gik jeg i mange år i søndagsskole i Lyngby hver søndag fra 10,30 til 11,30 og var glad for det. Det var en baptistisk søndagsskole, for mine forældre var baptister, og jeg var derfor ikke bandedøbt. Længere hen på søndagen blev vi (min søster og jeg) taget med til gudstjeneste kl. 16, igen i Zionskapellet, hvor jeg kedede mig gevaldigt og meget hellere ville have været til fireforestillingen i biografen. Gudstjenester – hvad enten det er baptisternes eller Folkekirkenes højmesser – er ikke noget for børn! De skal have det ind på anden vis.

På et tidspunkt flyttede vi til Glostrup, og der var der ingen baptister. I stedet blev det altså FDF, jeg via UA havnede i. Uden tvivl er mange af de tusinder af drenge, der i årenes løb har været medlemmer af FDF, gået ud igen uden at være blevet synderligt mærket af det, men vi er også nogle stykker for ikke at sige en hel del, der er blevet mærket for livet. For mig betød mærkningen, at jeg i 1957 lod mig døbe ind i Folkekirken med to af mine førerkammerater som vidner.

Jeg har rigtig meget at sige FDF tak for.

FDF holder bazar

*Gud Herren lod alle slags træer, der var dejlige at se på og gode at spise af, vokse frem af jorden.
(1.Mosebog 2,19)*

DEN INTERNATIONALE MENIGHED VED ODENSE DOMKIRKE - INDENFOR/UDENFOR

Jesper Hougaard Larsen, projektleder ved Folkekirkens Tværkulturelle Samarbejde i Odense og præst for flygtninge og indvandrere

Sognepræst og funktionspræst – Sognemenighed og funktionsmenighed

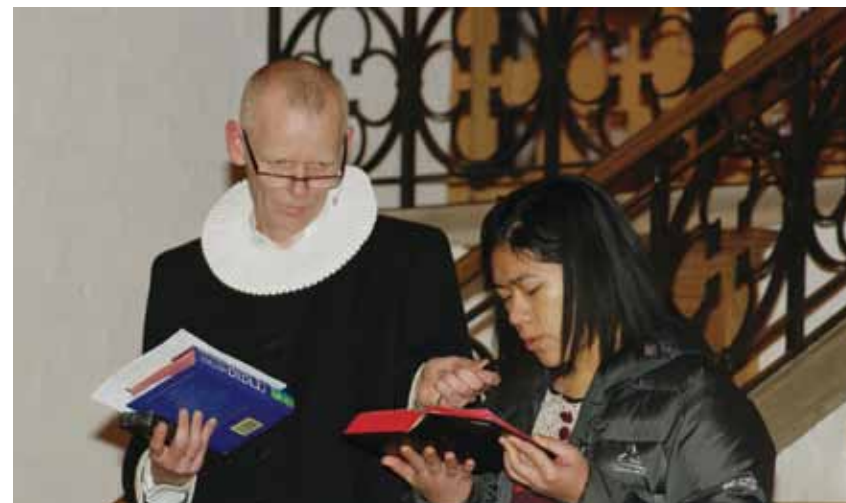
Den danske Folkekirke er historisk og aktuelt kendetegnet ved at have sognet som det afgørende centrum for forkyndelsen. Det er der mange og gode grunde til at fortsætte med langt de fleste steder, hvor der fortsat er en sognebevidsthed og en god kontakt mellem kirke og folk. Samtidig oplever vi i disse år, at menneskers religiøse søgen ikke er afhængig af sognetilhørsforholdet. Den religiøse søgen i en zapper-kultur går sjældent omkring højmessene og Folkekirkens kerneydelser. Især i København har man de senere år taget konsekvensen af, at mange mennesker ikke bruger deres lokale sogn, ved at oprette funktionspræstestillinger og indrette tidligere sognekirker til en slags temakirker – det være sig for socialt-diakonalt arbejde eller arbejdet blandt børn og unge. Det er naturligt nok i København, hvor der er færrest folkekirkemedlemmer, denne udvikling finder sted. Men vi har i mange år forud for disse tiltag set ændringer i Folkekirkens måde at arbejde på. I efterhånden flere årtier har vi haft funktionspræster på sygehuse, blandt studerende og i fængsler og arresthuse, og de senere år også på hospice.

Det er næppe et spørgsmål om enten sognekirke eller funktionskirke, men snarere en erkendelse af, at vi som folkekirke netop tjener folket bedst ved at have en vifte af tilbud til mennesker. Nogle vil beklage denne udvikling og sige, at vi dermed løber med tidsånden i Folkekirken og accepterer fragmenteringen, og at vi ikke længere har et samlende sted i kirkens arbejde, nemlig højmessene. Andre vil hertil påpege, at i forvejen er det ikke et prangende fremmøde ved søndagens højmesser, der springer i øjnene (i hvert fald ikke alle steder), og derfor må kirken møde folket på nye måder, også gudstjenesteligt.

En sammensat præstestilling for en sammensat menighed

For ca. 6 år siden blev der oprettet en funktionspræstestilling tilknyttet Odense Domkirke, nemlig stillingen som flygtninge-indvandrerpræst. For 3 år siden blev undertegnede ansat i stillingen, der i al sin "enkelthed" hedder "overenskomst ansat sognepræst i Odense Skt. Knuds sogn med særlig henblik på at betjene flygtninge og indvandrere i forbindelse med Det Tværkulturelle Samarbejde i Odense." Der er således tre arbejdsområder i præstestillingen:

- 1 Projektleder ved Folkekirkens Tværkulturelle Samarbejde i Odense (herefter forkortet FTS)
- 2 Præst for flygtninge og indvandrere
- 3 Sognepræst ved Odense Domkirke og Gråbrødre Klosterkirke

International gudstjeneste i Odense Domkirke

Sognepræsteforpligtelsen indebærer ca. 8 søndagstjenester om året samt lejlighedsvis ansvar for middagsandagt i Domkirken og morgensang i Klosterkirken.

Det er således arbejdet ved FTS og embedet som præst for flygtninge og indvandrere, som fylder langt den største del af stillingen. I forhold til mine sognepræstekolleger er funktionspræsteembedet på flere måder sammenligneligt: Sjælesorg og samtaler, undervisning, foredrag og gudstjenester står centralt. Og alligevel er der afgørende forskelle. De internationale gudstjenester i Odense Domkirke foregår ikke søndag formiddag, men første lørdag i hver måned kl. 18 (derudover afholdes der regelmæssige internationale børne-familiegudstjenester). Og når gudstjenesten er slut ca. kl. 19, går menigheden ikke hjem, men alle er inviteret til middag enten i Skt. Knuds Salen eller i FTS' lokaler. Sammenhængen mellem gudstjenestefejringen og det sociale samvær i den internationale menighed er af afgørende betydning. Mange af de mennesker, som deltager i de internationale gudstjenester, kommer fra kirkelige og folkelige traditioner forskellige steder i verden, hvor netop sammenhængen mellem det kristelige og det folkelige er af afgørende betydning. Jeg fornemmer, at denne sammenhæng i den internationale menighed er medvirkende til, at nye danskere oplever Folkekirken som et åbent og inkluderende fællesskab.

Spørgsmålet er nu: Kan den traditionelle sognemenighed også være dette åbne og inkluderende fællesskab? Er vi som sognemenigheder og sognepræster gearet til at tage imod mennesker fra forskellige kontinenter og give dem fornemmelsen af at tilhøre et kirkeligt fællesskab? Ja, nogle steder lykkes det, andre steder gør det ikke. Der er ét sogn i Odense, som helt naturligt satser på kirkens møde med flygtninge og indvandrere, og

det er Vollsmose sogn, som i lighed med FTS er dybt engageret i dette møde. Og jeg er overbevist om, at mange sognemenigheder har et ønske om og en vilje til at være imødekommende. Alligevel vil mange flygtninge og indvandrere opleve, at de (i hvert fald til en start) oplever et mere synligt fællesskab i den internationale menighed. En af barriererne er sproget. En anden er, at flere efterlyser et socialt fællesskab, der rækker ud over gudstjenesten og kirkekaffen.

I al beskedenhed har vi, der arbejder i FTS, med årene opbygget en erfaring i det kultur- og religionsmøde, som er så afgørende for det brobygningsprojekt, der begyndte for snart 11 år siden i de to Odense provstier. Den erfaring og viden, det har medført, gør ansatte, frivillige og bestyrelse til en homogen gruppe, der ganske ofte er nødt til at navigere imellem flere kulturer: Den danske kultur, arabiske, afrikanske, østeuropæiske, armeniske, iranske og mange andre kulturer med hver deres indbyrdes variationer og udtryk. Vi er således godt rustede til at møde nye danskere og pege på et kirkeligt og folkeligt fællesskab i forbindelse med de internationale gudstjenester, højtiderne, årets fester, foredrag og temaeftermiddage. For os giver det god mening at anskue FTS' virke som et stykke diakonalt arbejde, hvor vi som et Odense baseret samarbejde også rækker ud til hele Fyens Stift. Da vi er det eneste tværkulturelle samarbejde i Fyens Stift, opsøges vi af nydanskere fra hele Fyn. I en traditionel sognemenighed kan det være vanskeligt at gå ind i dette møde med mennesker fra forskellige kulturer og religioner, fordi der er så meget andet, der presser sig på i forhold til de kirkelige kerneydelser, nye tiltag med undervisning og nye gudstjenesteformer. Således opfatter vi os som et nødvendigt supplement til det, der foregår i de forskellige sogne i Odense og i Fyens Stift som sådan.

Indenfor eller udenfor sognemenigheden?

Det er ikke et mål i sig selv at fastholde flygtninge og indvandrere i den internationale menighed ved Odense Domkirke. Der hvor det er muligt og ønskeligt er vores opgave at henvise til de lokale sognemenigheder. Vi oplever heldigvis også, at 2. og 3. generation af flygtninge og indvandrere som noget helt naturligt følger konfirmationsforberedelsen sammen med deres etnisk danske venner. Vi ønsker altså ikke at være en lukket menighed i Folkekirken; vi må hele tiden være i en frugtbar dialog og samspil med resten af folkekirken og det omgivende samfund. Derfor inviterer vi almindelige "gammeldanskere" fra sognene med til vores gudstjenester og øvrige arrangementer. Det er et afgørende aspekt i vores brobygning at skabe møder mellem ny- og gammeldanskere, så begge grupper får glæde og gavn af samværet. For nogle i vores internationale menighed vil FTS nok i mange år endnu være deres menighed. Det skyldes forskellige forhold: Nogle har i mødet med FTS fundet et sted, som de kalder deres kirke eller sår deres

International gudstjeneste i Odense Domkirke

Fællesspisning i den internationale menighed

”familie”. Mange har taget afsked med deres fædreland og deres kære og kan aldrig vende tilbage. Andre har mistet deres familie og venner i krig. Her kan FTS og den internationale menighed udgøre et kirkeligt og folkeligt fællesskab.

Den internationale menighed er en del af Den danske Folkekirke, og det er vi meget bevidste om. Derfor forsøger vi igen og igen at indgå samarbejdsrelationer med sogne og menigheder i årets løb. Vi tager imod mange konfirmandhold fra stiftet, ligesom mange menighedsråd lægger studieture til Odense, hører om vores arbejde og deltager i den internationale gudstjeneste. Og vi kommer en del ud med foredrag om kultur- og religionsmøde, religionsdialog m.v. Vi fungerer også som konsulenter og står gerne til rådigg-

hed for præster og menigheder. I 2011 søsætter vi et nyt projekt, en kirkehøjskole, der dels skal være et tilbud til flygtninge og indvandrere, hvor der lægges vægt på indføring i kristendom. Dels bliver kirkehøjskolen et tilbud til sognene på Fyn, hvor Religionsmødet med Islam vil stå i centrum. Det er vigtigt at vi ved noget om hinanden i et samfund, hvor religionen fylder mere og mere i det offentlige rum. Vi tilbyder derfor en indføring i Islams troselære, historie og aktualitet, så folkekirkens medlemmer tilbydes en vigtig og nødvendig viden om islam. Denne viden er vigtigt, så vi bliver i stand til at sortere i den ofte meget sort-hvide fremstilling af islam og muslimer i den offentlige debat. Vi oplever heldigvis i vores arbejde at hverken muslimske eller kristne nydanskere kan nedskrives på en kort formel. Det handler først og fremmest om mennesker, vi som kirke og kristne er forpligtede på at møde i øjenhøjde. Det er i dette møde FTS har sin afgørende funktion som Folkekirkens synlige arbejde blandt flygtninge og indvandrere på tværs af etniske og religiøse forskelle. I mødet med 'den anden' forsøger vi så godt vi kan at arbejde for en folkelig og kirkelig integration.

På vores hjemmeside www.fts-odense.dk finder man flere oplysninger om vores arbejde, der udover ovennævnte bl.a. består af:

- Tværkulturel Kvindegruppe
- International Mødregruppe
- Temaeftermiddage
- Sprogcafé
- Sjælesorg og Rådgivning
- Udflugter og Fester i forbindelse med højtider
- Kirkeligt arbejde blandt børn af flygtninge og indvandrere

Kontakt en af de daglige ledere: Cand.theol. Marianne Hougaard Larsen eller Flygtninge-Indvandrerpræst Jesper Hougaard Larsen for yderligere oplysninger.

Folkekirkens Tværkulturelle Samarbejde i Odense

Vestergade 51 B

5000 Odense C

Tlf. 6312 0873

fts@fts-odense.dk

www.fts-odense.dk

International mødregruppe

Fællesspisning i den internationale menighed

Børn fra den internationale menighed i Odense

Jeg er født og opvokset i Cape Town, Sydafrika og kom til Danmark i 2006. Årsagen til at jeg flyttede til Danmark er, at jeg mødte min danske kæreste, da jeg arbejdede på et krydstogtskib som kosmetolog i 2003. Min kæreste er maskinmester og arbejdede også på skibet. Vi havde et ”long distance” forhold i et stykke tid, før vi tog beslutningen om at jeg skulle flytte herop. Det var en hård tid, og noget af en opslidende tid for forholdet, særligt da vi skulle vente på et svar på visum. Men det lykkedes, og vi fik svar i begyndelsen af 2006.

Kirkelivet i Sydafrika

Jeg har fået en meget kristen opdragelse, hvor man er vant til at bede før der skal spises og bagefter som tak for maden. Også før man skal i seng bliver der bedt, og det foregår på knæ. Vi er i kirke næsten hver søndag, og så har vi hver onsdag en bedeaften. Kirken, jeg tilhørte hedder Volkskerk van Afrika, en afrikansk kirke der startede, da en gruppe brød ud fra Den presbyterianske Kirke og ville danne sin egen kirke med en protestantisk lære, der følger tankerne fra John Calvin med lidt metodisme. John Calvin var en af fædrene af reformationen, der spredtes ud overalt i Europa og langt om længe til Sydafrika.

Vores kirke er medlem af ”World Council of Churches” og af ”The World Alliance of Reformed Churches”. Volkskerk van Afrika dyrker en lidt mere bøjelig tilbedelse med færre ritualer og symboler end man finder i den katolske og den anglikanske kirke. Kirken er stærkt baseret på engagement fra kirkens menighed. Det vil sige at magten af beslutninger og politiske retninger er op til menigheden. Derfor har menigheden altid det sidste ord i enhver beslutning.

Ved et menighedsmøde, er et menighedsråd valgt til at administrere forholdene for menigheden. Ved et særligt møde vælges en præst til at lede menigheden åndeligt.

Også ved et menighedsmøde bliver en gruppe valgt til kordegne, der bistår præsten i at ledsage menighedens åndelige behov og hjælper med det administrative arbejde i kirken. Derfor er kirken meget struktureret og kan derfor funktionere som en enhed.

Yderligere er menigheden delt op i forskellige afdelinger, for at forenkle områderne for medlemmerne i kirken. Afdelinger er delt op i området hvor medlemmerne bor. Der lægges stor vægt på hjemmebesøg (normalt er det præsten og en kordegn der tager ud) for at konsultere og støtte medlemmer, med hvad som helst de har behov for.

Et menighedsråd består af:

En formand, det er som regel præsten

en næstformand,

en sekretær,

en kasserer

en revisor

en kirkebetjent

en opsynsmand,

en repræsentant fra hver afdeling (normalt er det en kordegn der står for en afdeling),

en repræsentant fra f.eks. kvindegruppen, søndagsskole (til børnene), kor, og ungdomsklub

Der er omkring 15 til 18 medlemmer i menighedsrådet.

Der er en gang om måneden nadver, og alle er velkomne undtagen børn, fordi de først skal konfirmeres før de får lov til at være med, på den måde kan de også bedre forstå, hvorfor vi har nadver. Vi har forskellige aktiviteter i løbet af året hvor der er særlige gudstjenester, f.eks. Høst fest, Mors dag, Fars dag, Ungdoms dag, Børnenes dag, Påske og Jul. Så er der også forskellige sociale begivenheder hvor der afholdes spisning, koncert eller danse aftener. Kirken plejer også at have en udflugt en gang om året, der varer over en weekend.

Det er en betingelse, at alle medlemmer skal være til stede ved gudstjenester og bedeaftener for at styrke båndet med andre medlemmer, og på den måde minde os om at vi alle er en familie under Guds øjne.

Valg af kirke i Danmark

På grund af min kristne opdragelse, var det meget naturligt for mig at finde et kirkeligt fællesskab i Danmark, men jeg syntes det var lidt svært, fordi jeg ikke talte sproget, og min kæreste kommer fra en ikke-kirkelig baggrund. Jeg søgte på internettet for at finde nogle engelske gudstjenester men fandt kun i København og ikke i Odense, hvor vi bor. Tilfældigvis gik jeg en tur forbi Sankt Knuds kirke og på deres informationstavle udenfor kirken læste jeg et nyhedsbrev om internationale gudstjenester. Jeg begyndte så at komme til gudstjenester af og til, og er så glad for det og for at møde nogle andre der kommer fra et andet land end Danmark.

Jeg har også prøvet at komme til en normal dansk gudstjeneste i en anden kirke, men der følte jeg mig ikke tilpas. Folk er ikke så imødekommende. I Sydafrika, når man ser et

nyt ansigt i kirken, er det normalt præsten byder velkommen før gudstjenesten, og de bliver også introduceret til menigheden, og der er altid en hjælpepræst der sørger for at få snakket med dem efter gudstjenesten.

Internationale gudstjenester er noget jeg ser frem til hver måned. Selv om gudstjenesten ikke er det samme man er vokset op med, kan man sagtens følge med, fordi der er nogle ting der er det samme. Men det er jo noget man må acceptere, når man flytter til et andet land. Det er dejligt at kunne følge med i gudstjenesten når der er oversættelse på engelsk, så man ikke er så "lost" med sproget. Nu da jeg er blevet lidt bedre til dansk kan jeg stadigvæk lide at være med den 1. lørdag i måneden og jeg bliver ked af det hvis jeg skal noget andet og så ikke kan være med.

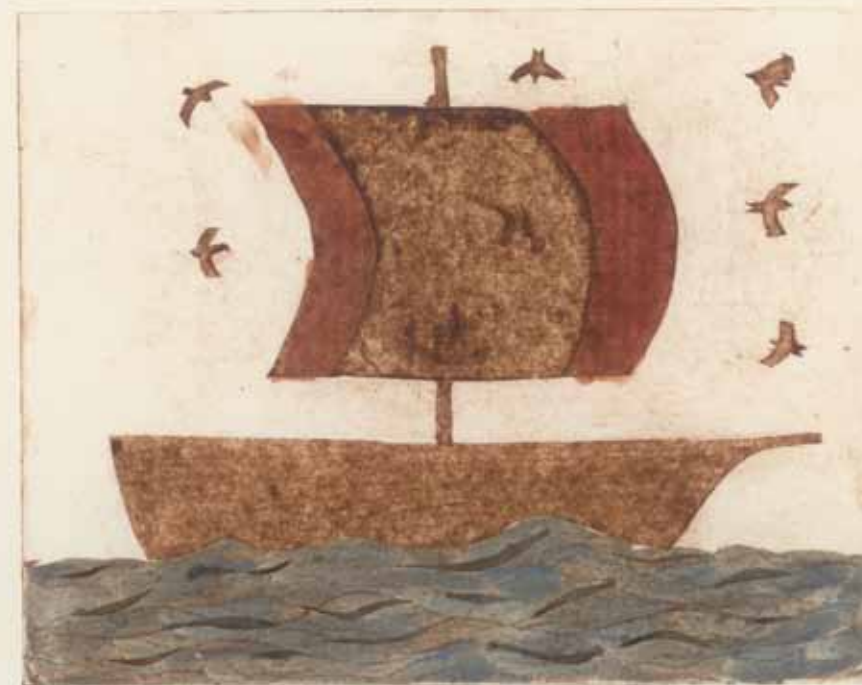
Tanken bag at der er spisning efter gudstjenesten er bare en super god idé, så er der også tid til at snakke sammen med andre og lære hinanden at kende dvs. danskere og ikke-danskere. Det er bare SUPER hyggeligt og så med lækker mad oven i købet.

Vielse – Døb

Da min kæreste og jeg snakkede om at blive gift, var det naturligt og vigtigt for mig at blive gift i en kirke. Selvom min kæreste var mere til at blive gift på rådhuset, fik jeg ham overtalt. Jeg tror ikke min far ville have været helt tilfreds med rådhuset, måske godt skuffet også. Jeg kom så til at snakke med Jesper Hougaard Larsen, præst for indvandrere og flygtninge, om det var muligt, og var meget glad for at det kunne lade sig gøre. Vi havde en smuk lille privat ceremoni, både på dansk og engelsk i Domkirken, med kun vores forældre til stede. Jeg var meget lykkelig for at have mine forældre her på min store dag. De tog den lange tur fra Sydafrika for at støtte os og det var så også deres første flyrejse udenfor Sydafrika. Vielsen i sig selv var på højde med det som vi har i Sydafrika.

Og da vores første barn blev født sidste år var det naturligt at jeg spurgte Jesper om han ville døbe vores søn. Dåben var lidt anderledes end i Sydafrika. Vi har normalt en gudmor og en gudfar der står sammen med forældrene og alle skal så svare på nogle spørgsmål præsten stiller, og barnet får 3 dråber på panden og korsets tegn i luften.

I fremtiden kan jeg godt se mig som en trofast kirkegænger i Den danske Folkekirke og jeg vil fortsætte med at komme til internationale gudstjenester i Domkirken, men vil også gerne tilhøre den kirke i området vi er flyttet til nu.

*Gud Herren lod alle slags træer, der var dejlige at se på og gode at spise af, vokse frem af jorden.
(1.Mosebog 2,19)*

“JEG HAR FUNDET MIN VEJ” Om kirkens rum i et fængsel

Kamille Nygård

F Statsfængslet i Ringe, som er bygget i 1970'erne, fylder fængselskirken naturligt ikke meget. Et lille beskedent rum, lidt maritimt i sit udtryk. Ikke noget alterbillede, bare et lille kors der står på et bord. Og så ligger den ikke dér hvor de indsatte færdes, men ude i den del af bygningen hvor de ansatte holder til. De indsatte skal med andre ord føres hen til kirken, som til et fremmed land, og tilbage igen.

Men ser man på en plan over fængslet, ligger kirken lige i centrum. I stormens øje, og det der sker i kirken er på mange måder af en anden verden, end det der sker i resten af huset. For en god del af personalet, funktionærerne og ledelsen, synes det også at være en gåde, hvad det er der foregår i det lille rum.

Som præst i fængslet må jeg vel gælde som nærmeste vidne. Til tider også som vært og arrangør. Og så forekommer alligevel det der sker i kirken mig at være så langt fra arrangeret som noget kan være. Der sker nemlig ind imellem noget. Men det vil jeg vende tilbage.

Der tænkes i kriminalforsorgen i disse år en del i forskellige former for forandring. Straffen i sig selv virker sjældent, overordnet set – andet end modsat. Men så kompenseres der med diverse behandlingstilbud og tilbud i det hele taget. Efter et par årtier præget af modløshed – ”nothing works” (der er alligevel ikke noget der virker, vi har snart prøvet det hele), er man siden slutningen af 80'erne tilbage med nye metoder, i en form for opdragelsestænkning. 1800-tallets ”moralske hospitaler” er kommet igen, for så vidt det er tanke- og handlingsmønstre man går efter. De kriminelle skal ”udredes”, ”uddannes”, ”opdrages”, men især hjælpes til selv at tænke, reflektere, styre deres temperament, og i det hele taget deres liv. Overordnet vil det sige: agere og reagere på en anden måde end de før har gjort.

I radikalitet overgår kriminalforsorgens ambitioner nu ikke de indsattes. Også set fra de indsattes perspektiv handler det i meget høj grad om forandring, om at finde en anden vej. Uanset om man vil kalde dem kriminelle eller ej, så har de levet et liv som har bragt dem i fængsel. Foran dem ligger den næsten overmenneskelige opgave at skulle starte på ny. Med nye venner, i en ny by, ny bolig, nyt arbejde (?), eller endnu værre, hvis de skal starte på ny i det gamle miljø. Så skal de vende alt det de kender ryggen, alt det der tager imod dem, når de vender tilbage, skal de afvise. Og de har ikke andet at støtte sig til, end en spinkel beslutning om at de ikke længere er den de var. Mange søger om navneforandring mens de sidder inde. Det kan man smile lidt af. Som om det skulle hjælpe. Men man kan også se det som et fortvivlet men seriøst forsøg på ned i mindste detalje at forberede sig på det umulige – at blive en anden.

Jeg kan ikke lade være med at se en vild Johannes Døber for mig, der står ude i Jordanfloden og råber: Omvend Jer! Det gælder langt de fleste, der har siddet inde med en

Kirken i Ringe Statsfængsel

længere dom, at de har et inderligt ønske om netop det: At omvende sig, skifte spor, hvis ikke: at blive en anden. Selvfølgelig er der også nogen der bare skal ud og fortsætte som sig selv, fortsætte med de samme venner, ad den samme bane. Men det er de færreste kriminelle, der når de er rundet de 20 ikke ønsker at forandre sig.

I det her drama, som kriminalforsorgen og de indsatte i en vis forstand er enige om at opsoge: forandringen - i denne kamp, for det er vitterligt en kamp, som meget nemt kan udvikle sig til et overgreb, eller til en fortvivlet kamp tabt på forhånd, hvis ikke man får alt mulig hjælp – kan kirken træde ind som et helle.

Og det er ofte det den er. Et helle, hvor kampene kan blive lagt til side. Både de indre og de ydre. Her kan man trække vejret, for der er ikke nogen i dette rum, der forventer at man skal være nogen anden end den man er. På en lidt omvendt måde betyder det, at man her kan få lidt fri fra sig selv. Og genvinde den værdighed som alle vores kampe med os selv og med andre som regel spolerer.

Et helle er dér man plejer at puste ud for så at løbe videre, fortsætte jagten eller flugten (ofte er de unge kriminelles liv en pæn blanding). For nogle kan ligefrem fængslet fungere som et helle, et frirum. Samtidig med at der i dette ”frirum” kræves ikke så lidt af dem. Af de ansatte, men især af de andre indsatte. De er fanget og lukket inde på en gang med 15 andre og deres problemer. Og det kan blive meget tæt, og være meget krævende. Som hovedregel gælder det, at ingen får lov bare at passe sig selv.

Fra fængslet, og fra de andre indsatte, bliver så igen kirken et helle, som nævnt. Det kristne fællesskab har ind imellem svære kår. Det kender man også udefra. I fængslet er det udtalt. Er der flere end 5 i kirken, til en gudstjeneste fx, oplever jeg ofte at fornemmelsen af helle forsvinder. Rummet fyldes af konflikter og intriger og er ikke længere det frirum det kunne have været. Alle forbliver de de pansrede enkeltindivider de kom som.

Og så hænder det alligevel, at der i kirkens helle pludselig sker noget, uden at nogen har villet det. Ikke altid, slet ikke altid, men en gang imellem. En gang imellem flytter det noget at udsætte sig selv for et helle. På een gang en pause fra sig og en konfrontation med sig selv. Som et lille tankeskred: tanker der flytter sig, fordi de pludselig får et større rum at rokere rundt i. Det kan være ganske små omrokeringer, små indre skred, som jeg ikke desto mindre tror er væsentlige i forhold til det lidt mere hårdhændede forandringspres, som den indsatte selv og måske også forskellige behandlere har i ryggen. Jeg har for nyligt været vidne til et sådant indre skred, om end af mere radikal karakter, en slags omvendelse, et menneske der blev - ikke en anden - men sig selv. Og det netop i det helle som kirken og præsten i fængslet udgør.

Det er en kvinde som jeg har snakket en del med og som jeg for et halvt års tid siden døbte. Jeg havde spurgt hende om hun ville skrive om kirken i fængslet, som et indlæg i artiklen her. Og hun valgte at skrive, meget lige på, om sin dåb. Flere gange glider teksten over i et brev, til mig som præst. De dele af teksten har jeg udeladt.

Jeg ved ikke, hvordan jeg kan bringe mine følelser ned på papiret. De er ubeskrivelige.

Dåben var for mig meget bevægende. Jeg skælvede over hele kroppen, jeg var lige ved at græde, ja, jeg græd også. Dåben var for mig noget ganske særligt.

Særlig fordi:

Jeg kom til verden som muslim, voksede op som muslim og levede som muslim. Jeg levede i omgivelser, hvor religion og kultur var blandet sammen. Jeg levede med tabuer og forbud, det var en ren terrorverden, intet var tilladt. Med tiden har jeg skilt mig ud fra det samfund jeg levede i. Jeg var et voksent menneske, mor til to børn, men der blev bestemt over mig og taget beslutninger på mine vegne. Som muslimsk kvinde måtte jeg ikke sige nej.

I min fortvivlelse var jeg begyndt at droppe religionen. Grunden til det var, at de mennesker som bestemte over mig altid sagde, at Gud ville det sådan, koranen siger sådan. Kvinderne er de svage, mændene er de stærke, kvinder er tjenerinder, de må ikke bestemme, mænd skal betjenes og behandles som guder.

Jeg har så læst koranen, men ikke forstået et ord. Jeg har spurgt Imamer, men ingen kunne udlægge det for mig, jeg har ingen svar fået på mine spørgsmål. I stedet blev jeg skældt

ud af Imamen. Jeg følte mig utilpas i moskeer og har ikke forstået. Så er jeg begyndt at gå i kirke. Jeg følte mig bedre tilpas i kirken. Selvom jeg var muslim, har man ikke jaget mig bort. Jeg fik svar på mine spørgsmål. Jeg er i kirken udelukkende blevet behandlet og accepteret som et menneske.

Allerede dengang har jeg haft tanker om at skifte religion, men jeg manglede mod dertil. Efter at jeg kom i fængsel, søgte jeg et eller andet holdepunkt. Jeg troede ikke på noget og stolede ikke mere på nogen. Jeg havde mistet alt, i sandhed alt.

Det var islamiske mænds magt, der bragte mig i fængsel og skilte mig fra mine børn.

Også i fængslet har jeg erfaret, at islam, uanset hvilket land du er fra, kun giver manden ret og magt. Vi kvinder er mandens tjenerinder.

En hæslig og for mig ubærlig oplevelse med en mand i fængslet, han var muslim, gav mig endelig modet til at opgive islam. Jeg kunne og ville ikke mere være muslim.

Et par dage senere har jeg bedt Kamille (præsten, red.) om hun kunne døbe mig.

Jeg lærte Kamille at kende her i fængslet. Først var hun for mig kun en præst. Med tiden blev hun min største og bedste fortrolige. Jeg betroede hende alt om mit liv, oplevelser som jeg indtil da ikke havde delt med nogen anden. Hun viste stor forståelse for mig.

Det var den første beslutning nogensinde jeg selv havde truffet, det var den første og den bedste beslutning. Biblen giver mig så meget kraft, at jeg må sige, at jeg ved at skifte religion har vundet min indre frihed.

Jeg fortryder intet, og jeg er stolt over at være kristen. Det var det første skridt til min frihed. Jeg har fundet min vej. Med Guds hjælp vil jeg også i fremtiden klare alt, hvad jeg bestemmer mig til.

(Oversat af kvindens besøgsven, kvinden ønsker at være anonym)

Nu skal man nok være varsom med at læse det som en fortælling om kristendommens fortræffeligheder og islams iboende stærkt undertrykkende karakter. Der findes tilsvarende beretninger der vender den anden vej. Det er en meget personlig beretning, og som man også fornemmer, bunder hendes forhold til religionerne i helt konkrete erfaringer, gode og dårlige, med mennesker hun har mødt.

Da jeg talte med hende første gang havde hun allerede siddet godt et år på afdeling 2, fængslets kvindeafdeling. Jeg havde præsenteret mig, men hun havde ikke opsøgt mig igen. Hun var vel det personalet ville kalde en eksemplarisk indsat, hun brokkede sig sjældent og passede sig selv. Hendes attitude var nærmest lidt sky, indtil en dag hun

mere eller mindre ved en tilfældighed kommer med over i kirken. Og så vælter hele hendes liv ud af hende, som var der gået hul på en beholder. Det er ikke ubetinget behageligt at bryde sammen under tyngden af sit eget liv. En del indsatte der kommer til mig, kommer typisk med et ønske om at tage hul på det der plager dem, samtidig med at de måske ikke rigtig ønsker det, ikke rigtig orker det. Livet i fængslet giver ikke megen plads til sårbarhed og svaghed. Jeg tænker de er bange for ikke at kunne lukke hullet igen. Denne kvinde er tilsyneladende også lidt forskrækket over sin udladning. De næste mange gange vi taler sammen er det mere behersket. Hun vil gerne med over i kirken igen og så vil hun alligevel ikke – der kommer hele tiden noget i vejen. En dag fortæller hun mig at hun gerne vil konvertere, og vi planlægger en form for dåbsoplæring. Eller det vil sige - igen – der kommer hele tiden noget i vejen. Så er hun syg, træt, uoplagt. Men ind imellem får vi dog snakket om en tekst eller et emne, som jeg finder det relevant. Et egentlig undervisningsforløb havde hun ikke overskud til.

Men biblen, den labbede hun i sig. Og på en eller anden måde ikke bare slukkede den hendes tørst, den gav hende også styrke. På et tidspunkt kunne jeg ikke trække det længere - selvom jeg måske nok syntes, at dåbsoplæring havde det været så som så med - og hun blev døbt.

Det var så overvældende stor en oplevelse for hende, som hun også beskriver, at hun var respekteret og fuldgyldig som den hun var. Hun havde læst biblen fra ende til anden – uden at vide det, meget luthersk - som var det et brev skrevet til hende. Jeg ville gerne forklare og diskutere, men hun forstod tilsyneladende udmærket hvad hun havde læst. Jeg har oplevet det et par gange, og hver gang er det kommet bag på mig, at et menneske har læst biblen så ligefremt og uden afstand, at ethvert forsøg på at udlægge teksten for dem, forekommer ganske overflødig.

Og samtidig var det ikke hvad jeg ville kalde en fundamentalistisk omvendelse. En stærk beslutning om at skifte spor, eller en stærk åbenbaring der krævede det. Ligesom det var langt fra de kampe der handler om at forandre sig, ændre reaktionsmønstre, som fængslet oplærer til. Hun kalder det selv sin første egenhændige beslutning, man kunne også sige, det var en beslutning der kom til hende og som hun tog på sig. Og som mere end noget bar præg af en famlende forbløffelse, over at hendes nye tro faktisk kunne bære hende, nu hvor alt andet i hendes liv var faldet fra hinanden.

Jeg tænkte det var noget vi havde snakket om, nogle ord der måske havde givet mening, og så var det i virkeligheden, som hun her skriver, en oplevelse med en muslimsk mand i

fængslet, der gør at hendes liv (læs: hendes værdighed) braser så endegyldigt sammen, at hun ikke ser anden mulighed end at blive døbt her og nu. Jeg tror ikke hun ville ane hvor hun ellers skulle have sat sin fod, overlevet en dag, en uge, en måned mere. Mere end det er et skridt ud i et nyt liv, bliver det et skridt (for ikke at sige et skub) ud af det gamle.

Så sammenknuget af mistillid havde hun været, de første mange måneder, at hun havde været hverken til at hugge eller stikke i – med ord. Det var som om alt var prellat af på hende. Men indefra var der sket noget. Jeg ved ikke om det var kirkens rum, helt bogstaveligt, det at vi begyndte at tale sammen om hendes liv, at jeg gav plads for det, eller mødet med biblens ord om tilgivelse og menneskelig værdighed, der havde sat noget i skred. Men til sammen kom vi til at danne et rum for hendes langsomme forvandling. Jeg fandt desuden en besøgsven til hende, som hun også begyndte at snakke med fast, og ordene begyndte at glide lettere.

Jeg er nok klar over, at der lurer en idyl i fortællingen. Om et menneske der fik sig et liv, som begyndte at smile, at se op og tro på dagen i morgen. Meget nødtigt vil gøre hendes historie til et forbillede. Det var som det altid er – en ganske speciel historie.

Men hendes fortælling er ikke bare smuk (for smuk?), men også tankevækkende, fordi den på visse punkter ligner noget jeg har set så tit. Den her blanding af sammenbrud og opvågning som ikke sjældent finder sted i fængslet. Godt kan det i sjældne tilfælde være at tage unge mennesker ud af deres sammenhæng, ud af deres liv og deres bekendtskaber, men lige så omkostningsfuldt er det som regel at rive dem ud af de nære relationer, til forældre, søskende, børn, til verden, som deres videre liv afhænger af.

I forhold til hvor velfungerende fængslet på mange måder forekommer – der laves mad, pjattes, handles, soles, spilles billard - er der uhyre mange små sammenbrud rundt omkring på cellerne, jeg vil næsten sige hver eneste dag. Liv der bogstavelig talt falder fra hinanden: Én får at vide at hendes ene barn er blevet misbrugt i en plejefamilie, én mister sin bror, eller en af sine gode venner og kan måske lige komme med til begravelsen – så tilbage til cellen. Eller én går i månedsvis og ved ikke om hun i forbindelse med udvisning får indrejsetilladelse til det land hvor hendes børn bor. Man skulle tro det var det værste sted af alle at forsøge at forandre noget som helst. Fordi der er så meget andet at bekymre sig om. Men der er nok en grusom logik i at sammenbrud og kriser forandrer os. Også uden at vi vil det.

Det er selvsagt ikke noget man kan spekulere i. Men man kan vel lægge rummet til rette efter det, det rum vi tilbyder dem vi spærrer inde. Fængslets rum tager andre sig af. Kirkens rum er det jeg som præst råder over.

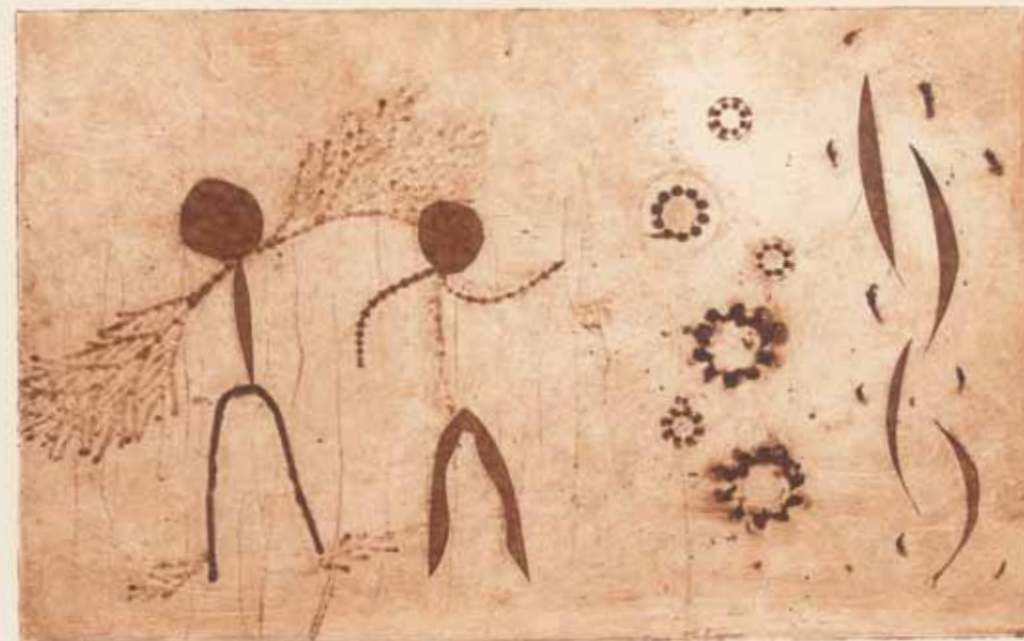
“JEG HAR FUNDET MIN VEJ” Om kirkens rum i et fængsel

Og her forekommer det mig at det sociale, det kulturelle, det religiøse (det at man får lov til at udfolde sin tro i praksis) alt sammen kommer i anden række i forhold til det at danne rum for de indsattes små og store sammenbrud. Ofte fremhæves samtalen. Men den sjælesorg man som præst kan byde på, er for mig at se mere end en samtale. Det er netop et rum, hvor man kan lægge sine værn og forsvarsværker (som måske i det små kan sammenlignes med et sammenbrud), et rum hvor man kan tillade sig at falde fra hinanden og et rum hvor man kan tillade sig at lade spæde nye spirer vokse frem.

Og så er det jo et rum bemandet af et andet menneske. Det sker vist nok, at biblens ord kan forandre os ud af egen kraft, som en oplevelse kan. Men en kamp over tid, det at vokse, det kræver et du, et andet ansigt, som man kan spejle sig i og støtte sig op af.

Som sagt: jeg vil nødtigt idyllisere et sammenbrud. Ligesom jeg nødtigt vil idyllisere en fængselsdom, som først og fremmest er et overgreb, som vi har vænnet os til at foretage, ud af afmagt, fordi vi ikke ved hvad vi ellers skulle stille op med lovovertrædere. Men sammenbrudene findes, i og uden for fængslet. Og i sammenbrudene findes måske også et potentiale, som vi kan have det med at se lige forbi. Ud af de utallige ofte forgæves forsøg på at forbedre os, forandre os, vokse, som ikke bare fængslet men også kulturen i dag lægger op til, til tider forcerer, og som kræver enorme ressourcer, har det jeg her har beskrevet fra kirkens rum, været sært overbevisende.

Ringe Statsfængsel

Da Pinedagen kom, var de alle forsamlet. Og med ét kom der fra himlen en lyd som af et kraftigt vindstød, og den fyldte hele huset, hvor de sad. Og tunger som af ild viste sig for dem, fordelte sig og satte sig på hver enkelt af dem. (ApG 2,1-3)

PRÆSTEN FINDER LYSET

Patient psykiatrisk afdeling, Svendborg

Gennem de sidste fire år har en svær depression flere gange været årsag til, at jeg har været indlagt. Det har været perioder hvor alt har været mørkt, og hvor livet føles værdiløst. Når man er så langt nede, kan man ikke finde vejen frem, man mangler ord til at forklare, tankerne kører i ring, alt er kaos og så ligegyldigt. Personalet på en psykiatrisk afdeling har meget travlt, mangler den tid patienterne virkelig har brug for. Og det er her præsten kom ind i billedet for mit vedkommende. Da jeg bad om den første samtale med præsten, så var det i desperation efter at blive hørt, at komme til at fortælle min historie. Men selv om jeg var så desperat, så var jeg også lidt skeptisk, for hvordan skulle en præst kunne hjælpe mig og mit syge sind. Men allerede ved den første samtale skete der noget, hun fik mig til at føle tryghed, der var ikke noget højtideligt ved det, hun lyttede og hjalp med at finde de ord jeg manglede. Til sidst gav hun mig en opgave, jeg skulle skrive et på trods af brev, og det skulle vi så se på næste gang hun kom. Det gav mig noget at tænke over, flyttede mit fokus fra mørket en smule, og det blev til mit første digt. Det er siden blevet til mange digte, dels fordi hver samtale med hende endte med en ny opgave, og fordi jeg fandt ud af, at dette var mit redskab til at formidle mine tanker, min måde at kommunikerer med personalet på afdelingen. Hun er blevet en fast del af min behandling når jeg er indlagt, hun er mit holdepunkt mod lyset. Jeg kan ikke forklare hvordan hun gør det, men hver gang jeg søger efter ord til at berette hvad der er galt, så finder hun dem for mig, giver mig det første skridt fremad og ud af mørket. Hun var starten til mine digte, og hun har forstærket min kristne tro.

Kærlighed

Kærlighed er et ord på tre stavelser
kærlighed dækker over mange ting
nogle af de ting er acceptable
andre dækket af tabu.

Kærlighed er at holde af,
at elske.

Kærlighed er liv og et fællesskab
kærlighed findes i forskellige grader
den kan være synlig
men også usynlig

Kærlighed er et bånd mellem mennesker
et bånd bundet af følelser
et bånd der kan være så stærkt,
at det aldrig vil kunne brydes
fuld af tillid og tro
fuld af ord
nogle bliver sagt, andre usagte.
Og alligevel
forstår man hinanden
et blik eller et smil
er mange gange nok

Kærlighed er fysisk og psykisk
at vide, at andre holder af én
at vide, at man betyder noget for andre
at man gør en forskel

Kærlighed er at mærke følelsen af savn
til dem der er gået bort
dem der er rejst
når man er væk hjemmefra
til dem man var sammen med engang
som barn eller ung
den kærlighed kan føles som en smerte

som om, netop det kærlighedsbånd er blevet revet itu.

Men gode minder historier og oplevelser
prøver at holde båndet sammen
så ens tanker holder den kærlighed i live.
Minder der på godt og ondt styrker os
til at leve videre

Kærlighed til min familie, til mine børn
en følelse af at ville gå gennem ild og vand
kun for dem,
at elske ubetinget

Kærligheden til ens børn
svært at sætte ord på,
for den er noget helt specielt.
Fra de ser dagens lys
og til man selv går bort,
er man helt tæt forbundet.
Man giver dem en fysisk kærlighed
En kærlighed med kys, knus og kram
med omsorg og opmærksomhed.
Man giver dem en psykisk kærlighed
ved at være tilstede
I nuet
og når de har brug for det.
Man leder og guider dem på deres vej
gennem livets labyrint
trin for trin, skridt for skridt.

Det er okay, at have og vise
kærlighed til andre.
Men kærlighed til én selv
den taler man ikke om.
den kan opfattes som egoistisk, som selvoptagethed.
Janteloven viser sin magt.
Du skal ikke tro du er noget.

Men hvis vi bliver bekræftet i andres kærlighed
og ens egen kærlighed til andre,
hvorfor er det så forkert at have kærlighed til én selv?

Næstekærlighed
at blive døbt i den kristne tro
at lære at der er en mening med livet
på godt og ondt,
at tro på at der er mere mellem himmel og jord
end det vi lige kan se,
at føle en uforklarlig kærlighed
når livet gør mest ondt
og når man desperat prøver,
at søge hjælp i ens tro.

Troen og følelsen af at Gud er der.
Selv om man ikke kan se eller høre ham.
Alligevel kan hans kærlighed mærkes
som den største af alle

Og lige netop den kærlighed
er det eneste sted
hvor jeg nu finder fred og ro.
Troen på at det bånd af kærlighed
fra Gud til mig
er så stærkt,
at jeg tror på, at han hjælper med at bære mig
I denne svære tid.”

Kvindelig patient på 40 år, psykiatrisk afd. Svendborg

MIT MØDE MED DEN DANSKE KIRKE I LONDON

- om kirkegang, fællesskab og sildemadder.

Lene Crone Nielsen

Jeg husker tydeligt mit første besøg i Den danske Kirke i London. Det var sidst i 90-erne og jeg skulle besøge sømandspræsten, Anne Katrine Bjørn, som i dag er sognepræst i Jelling. London er en vild by. Som en gigantisk organisme suger den alt liv til sig, og dens pulsslag er højt. Enten bliver man fuldstændig opslugt, eller også tæller man dagene til man skal hjem igen. Efter nogen dage med intensiv shopping og adskillige pub-besøg blev det søndag, og vi skulle i kirke.

At gå i kirke i London er kun for de udholdende. Rejsen dertil begynder gerne et par timer inden gudstjenesten, og mens trafikken snegler sig af sted, kan man kun håbe, at man kan nå frem i tide. Fra sømandspræstens bolig i det sydøstlige London til kirken i den nordvestlige del af byen er der cirka ti km. På en dårlig dag kan turen vare to timer. Afstanden er ikke lang og så alligevel. På turen fra præsteboligen til kirken oplever man nemlig en rejse gennem miljøer, historie og London-kultur som er ganske enestående. Rejsen begynder i det gamle havneområde omkring Themsen. Det er efterhånden adskillige år siden, at London var Europas største havneby. I dag er alle de gamle dokker, værftshaller og havneindustriens bygninger for længst omdannet til smarte boligområder, men man fornemmer og forstår, at der var anderledes en gang. De rene og glatpolerede boligkvarterer med lejligheder ned til Themsen var førhen et støjende og beskidt område, hvor ingen pæne mennesker satte sine ben. Præsteboligen ligger ved Greenland Dock, hvor de gamle hvalfangerskibe i sin tid lagde til. Vejen hedder Rope Street, den gamle rebslagergade. Og sådan har hver en dok og lokalitet et navn, der vidner om livet på havnen.

Rejsen mod kirken forsætter gennem det sydlige Londons gader. Det er et London for helt almindelige mennesker. Så snart man bevæger sig væk fra de dyre adresser langs Themsen er det de små lejligheder, de lokale pubber og take-aways fra alle verdens lande, der præger gadebilledet. Vi passerer Themsen over Tower Bridge og får et glimt af St. Pauls Cathedral. Vi bevæger os mod den anden verden, nord for Themsen, langt fra det mere beskedne liv syd for floden.

Den danske Kirke i London, St. Katharines Church, ligger på vejen, der omkranser en af Londons store og vidunderlige parker, Regents Park. Bygningen er fra 1827 og kirken var oprindeligt opført som en del af en velgørende stiftelse. Den er bygget i nygotisk stil og er omgivet af de mest smukke og gennemførte bygninger. Alt er udtænkt og designet af arkitekten John Nash.

Den danske menighed i London har mødtes til gudstjenester i flere forskellige kirker siden slutningen af 1600-tallet, men i 1952 overtog man bygningen ved Regents Park. St. Katharines Church er den eneste kirke, der har adresse der. Og så dog. For på den modsatte

side af parken ligger London Central Mosque med sin gigantiske gyldne kuppel.

Når man træder ind i kirken falder ens blik på Dannebrog og dernæst de mange våbenskjold, der hænger øverst på væggene. De tilhører de engelske dronninger helt tilbage til 1100-tallet og markerer stedets tilknytning til kongehuset. Fyldt til bristepunktet af de mange indtryk under turen til kirken sætter vi os på kirkebænkene i det smukke og enkelt indrettede kirkerum.

Duften af kaffe breder sig fra menighedslokalerne ved siden af, og vi forstår, at det giver mening, når man taler om de danske kirker i udlandet som *A Home away from Home*. Som en kæmpe kontrast til storbyens urolige og flygtige impulser giver det en velsignet ro at sidde der i kirken og vide, at nu skal vi ikke præstere eller yde noget. Her skal vi bare gå i kirke. Helt som vi plejer. Det virker hjemligt men også fremmed, fordi kontrasten til London bliver så stor. Ikke mindst når man sammen med den danske koloni en sommermorgen i juli istemmer *Der sad en fisker så tankefuld*.

Det mest fremmede er paradoksalt nok mødet med det hjemlige. Og man spørger sig selv, hvordan trangen til at mødes i danske fællesskaber overhovedet kan opstå, når man nu netop har forladt den hjemlige andedam. Hvad er en dansk gudstjeneste i London mod et besøg på en funky café i *Camden Town* få minutter fra kirken? Et par år efter mit første besøg i Den danske Kirke fik jeg selv embedet som sømandspræst, og jeg lærte hurtigt, at det er noget helt særligt.

Som sømandspræst og som præst i Den danske Kirke i London er man præst som i ethvert andet embede. Menigheden består blot primært af udenlandsdanskere, danskere på rejse eller studieophold, og så selvfølgelig søfolkene. Det er selvsagt en blandet flok, men der er et stort fællestræk, og det er, at vi alle er i samme båd. Vi befinder os alle væk hjemmefra. Vi pakker vores tasker med alt det, vi nu regner med, at vi får brug for. Efterhånden køber vi også en del på rejsemålet; men efterhånden som vi har været der et stykke tid, og måske ligefrem er nået dertil, at vi ikke rejser hjem lige foreløbig, ja så opstår der nogle behov, som vi måske ikke helt var klar over.

Man siger, at erindringen sidder i sanserne. Så måske er det en sanselig vækkelse og en erindring om det gamle fædreland, der får os til at opsøge kirken? Måske er det smagsansen der melder sig først? I de danske kirker bliver der nemlig handlet med både remoulade, ristede løg og Toms skildpadder. Eller måske er det duften. Duften af kaffe, småkager og dansk hygge. Måske er det hørelsen. At høre det danske sprog. Og sproget. At tale med andre danskere og synge fra salme- og højskolesangbogen. Eller måske er det følelsen. Følelsen af at savne noget væsentligt i sin tilværelse. For hvor er det, de fleste går hen, når livet bliver stort, lykkeligt eller ubærligt? Til kirken.

Der er ingen rationelle eller beregnende grund til at opsøge sin lokale udlandskirke. Lige-

som der heller ikke er tilsvarende grunde til at gå i kirke herhjemme. Men det er nødvendigt fordi det er en hjertesag. I de danske udlandskirker er der noget for en enhver sans. Her fejres alle de kirkelige højtider samt dåb, bryllup, konfirmation og begravelse. Som kulturelle samlingssteder spredt over hele verden afholder de arrangementer for danskere. Mødregupper, sprogundervisning, litteraturkredse, filmaftener osv.

Måske kunne man få den tanke, at de danske kirker rundt om i verden efterhånden for længst må have udspillet sin rolle. Der er jo ikke så langt hjem mere, og har man brug for en kirke, kan man bare hoppe på et fly. Så hvorfor overhovedet bruge tid på det danske, når nu det nye hjemland ligger og venter med alle dets muligheder og mange tilbud? Og er udlandskirkerne med hang til danske traditioner ikke blot et sentimentalt og småflæbende folkefærd, der burde tage den fulde konsekvens af deres emigration?

I virkeligheden er det lidt det samme syn vi har på indvandrerne i Danmark. Mange synes, at nu hvor de er kommet her til vores land, så burde de kunne aflægge alt det, de har i bagagen og fuldt ud overtage værtslandets traditioner og kultur, og hvad angår religionen bør den praktiseres ganske diskret, ligesom danskerne selv gør det.

Men når man bevæger sig væk fra sit hjemland, så bliver der i høj grad stillet skarpt på alt det, der betyder noget for en. Det der derhjemme var en selvfølgelighed, er det ikke længere. Alt er nyt og anderledes; menneskene, husene, lugtene og lydene. Og pludselig bliver ens egen tradition til det særlige. Man får en øget bevidsthed om hvem man er, og man reflekterer over sin kulturelle, religiøse og samfundsmæssige baggrund. Man får noget at sammenligne med. Hvad er godt her og hvad er bedre derhjemme. Sanserne skærpes. Man bliver ekstra opmærksom på mange ting. Selv turen på posthuset er en ny oplevelse.

I netop den proces sker der det for rigtig mange mennesker, at man får brug for de hjemlige oaser med alt hvad de kan indeholde af kirkelige, sociale og kulturelle fællesskaber. Det der før var en selvfølge, skal man nu selv opsøge. Det der før var en mere eller mindre udtalt faktor i ens liv er nu blevet til det særlige. Og selvom turen til kirken måske er blevet meget længere end den var det i Danmark, ja så skal man nok finde derhen. Det er af en eller anden grund ikke længere så svært. Måske er det som sagt i første omgang længslen efter silden på det danske frokostbord, der driver en, men hvis evangeliet om Peters fiskefangst først har lydt, er det vel ikke så ringe endda. Det viser sig i hvert fald, at der er flere udlandsdanskere end danskere herhjemme der betragter sig selv som religiøse (Den Europæiske værdiundersøgelse 2008).

Ved udlandskirkerne betragter man det ikke som et problem, at der er en direkte sammenhæng mellem evangeliet og et efterfølgende frokostbord. Her hænger det kristelige og det sociale nemlig uløseligt sammen. Her bliver intentionerne bag kirkegængernes

deltagelse i gudstjenesten ikke betvivlet. Og det er måske værd at tænke over, når vi i en hjemlig dansk sammenhæng ofte betragter det sociale og kirkelige som to adskilte dele, og bliver bekymrede på evangeliets vegne, hvis det kun kan glide ned med kirkecaffé og spaghetti.

Som præst ved en udlandskirke oplever man en umiddelbar glæde og taknemmelighed over, at der overhovedet er en kirke, og det smitter. Man møder en vilje til at holde kirken i gang, som er ganske enestående og som også er nødvendig. I mange af vores udlandskirker er ikke engang den fulde præsteløn betalt af den danske stat, og det betyder at der skal samles rigtig mange penge ind. Både ved kirkerne men også herhjemme. Den positive side ved dette er, at alle føler et medejerskab for sin kirke, for hvis ikke alle yder et bidrag, både økonomisk og arbejdsmæssigt, ville der ikke være nogen kirker. Den negative side er, at det kan være slidsomt at være en kirke uden tilstrækkelige ressourcer. Som præst er man nødt til at udvikle sit talent for tal, budgetter og fundraising. Og i forhold til omfanget af det arbejde der bliver ydet, må den danske stat være begejstret. Tænk at få så meget kirke for så få penge, de reelt yder.

Som sagt kræver det opsøgende arbejde på en helt ny måde at finde frem til sin lokale udlandskirke, men trangen til at finde sin hjemlige oase er en stærk drivkraft. Jeg tror, at det for mange handler om, at kunne forblive et helt menneske. At blive ladet op. At finde styrke og kræfter til at møde den fremmede verden, som man har valgt at slå sig ned i for kortere eller længere tid.

Det siges, at der på mange rejsehilsner gennem tiden er skrevet ordene *Her går det godt send flere penge*, og sådan kan man også sige om situationen i de danske udlandskirker. Danskere har altid rejst ud i verden og har slået sig ned for kortere eller længere tid. Sådan er det også i dag, og behovet for kirkerne er ikke blevet mindre. Som uundværlige oaser i en hektisk verden ligger de og inviterer ind til gudstjeneste og fællesskab, og alle der har været der, vil sige, at det skulle de gerne blive ved med.

KIRKEN OG SYNLIGHEDEN

Hanne Paniker, tidligere folkeskolelærer i London og bruger af Den danske Kirke

Måske burde overskriften være ”kirken og u-synligheden”? Faktum er, at de første 4 år jeg boede i London, besøgte jeg ikke kirken én eneste gang; faktisk vidste jeg ikke engang, hvor den lå.

Da jeg et par år senere vendte tilbage til London, følte det pludselig naturligt at komme til gudstjenesterne. Hvorfor dette skift? Hvad havde gjort kirken synlig for mig? Udover de naturlige svar som alder, livserfaring og familie må svaret også findes i kirkens religiøse og kulturelle værdier, som var blevet en vigtigere del af hverdagen. Er det kirken som et guidende fyrtårn vi kan arbejde os hen imod? Eller Vorherre som en blid vind i ryggen, der blæser os i den rigtige retning i et fremmed lands forvirrende hverdag? Mange danskere har et blufærdigt forhold til kristendom og kirkegang. Vi kan ikke helt sætte ord på hvad vi tror og vi er usikre på gudstjenestens ritualer. Hvis vi diskuterer religion med venner og kolleger går snakken oftest på synligheden - må det kunne ses hvilken religion vi tilhører? Må vi forstyrre andre med vores tro?

Kirken og stoltheden

I min hverdag som lærer på en stor folkeskole i det østlige London var religionens synlighed slet ikke til overvejelse. Tværtimod. Med elever og personale fra mange forskellige kulturer og med forskellige religiøse og sociale baggrunde var tro, fest og farver ofte omdrejningspunktet i skolens hverdag. Vi fejrede hinduistisk diwali, sikhernes Guru Nanak's fødselsdag, muslimsk faste og eid, jødiske højtider, kinesisk nytår og naturligvis kristen høst, jul og påske. Fællesskabet på skolen opstod omkring nysgerrigheden overfor hinandens skikke og stoltheden over gamle og betydningsfulde traditioner.

Jeg måtte naturligvis også opsøge mine kristne rødder, og gradvist blev Den danske Kirke i London og fællesskabet med andre danskere en del af mit søndagsritual. Et fællesskab som ikke bare involverede prædiken, altergang og Grundtvigs salmer, men også efterfølgende frokost: sild, frikadeller og rugbrød! Kirken var blevet et fristed på to måder. Den var dansk og velkendt og bød på et par timers samvær uden kulturelle og sproglige udfordringer. Og den var der som sig selv med mursten og tårn og gav mulighed for at man kunne tro og tænke. Den var noget at være stolt over. Og den var synlig.

Beretning fra en studenterpræst for de Natur – og Sundhedsvidenskabelige fakulteter ved Københavns Universitet.

1. En fortælling.

For godt et år siden fik jeg en henvendelse fra et par, der gerne ville giftes. De havde fået mig anbefalet af en gammel studievejleder på fysik, som jeg havde haft et godt samarbejde med tidligere. Den måske kommende gom var en god ven og viste det sig kollega til studievejlederen. Men det var den håbefulde kommende brud, der henvendte sig pr. mail. Sagen var kort den, at hun gerne ville giftes i en kirke. Ja faktisk var de gift, men hun ville gerne velsignes i kirken. Ikke blot fordi det var tradition, men fordi kirken og kristendommen betød noget for hende. Men gemalen – en fysiker - var mere skeptisk og ingen af dem havde lyst til en kirkelig velsignelse, hvor de ikke kunne føle sig hjemme. De havde talt med ex-studievejlederen og han havde anbefalet dem at spørge mig. Det var ikke første gang jeg havde stødt på den problemstilling.

Derfor kunne jeg skrive nogle beroligende ord om velsignelse og virkelighed – også fysikens og fysikernes virkelighed – og at jeg i øvrigt gerne ville velsigne dem.

De var meget glade for den måde, jeg havde svaret, fordi de følte sig forstået og imødekommet. Jeg havde et sprog for, at troens, eksistensens og følelsernes verden hører med til den virkelighed, som fysikken beskriver med matematik og eksperimenter. Begge dele er en del af den virkelighed vi som mennesker bebor og vi forarmes, hvis vi reducerer det hele til den ene side af de to.

På en måde inkarnerede de i deres personer de to tilgange til verden, og harmoniseringen af ”tro” og ”viden” var således allerede en del af deres forhold.

Efter de indledende manøvrer gik det bare bedre. De skulle til Schweiz (ph.d. projekt på Cern) og ville være hjemme næste forår og brylluppet skulle stå sidst på foråret. Vi mødtes dog allerede kort i efteråret, hvor de var hjemme. De ville gerne hilse på mig og vi havde en fin samtale.

Også den egentlige vielsessamtale om foråret var god, ligesom det blev et rigtig godt bryllup.

2. Indlevelse, troværdighed og viden

Dette var en af de gode historier, hvor det går godt. Der hvor forståelse, indlevelse og god vilje fra flere sider gør alle de involverede klogere og rigere mennesker.

Kodeordene er indlevelse, troværdighed og viden. Man kommer ingen vegne, hvis man ikke kan leve sig ind i og forstå de studerendes verden. Og det gælder både de studerende, undervisere og universitetets administrative verden. Men det kræver altså at man

ved en smule om deres fag, kender noget til naturvidenskaben, dens metoder og historie. Man skal ikke vide alt, og det handler ikke om at blive amatør-videnskabsmand. Men man skal have en hvis forståelse for, hvad det handler om. Som teolog har man desuden det fortrin, at man ved noget om filosofiens historie, man ved noget om etik, og så har man et sprog for alt det som ikke kan siges i naturvidenskabens sprog. Det sidste er vigtigt. Ikke mindst fordi, en del naturvidenskabspersoner ikke mener, der er gangbare andre sprog end det videnskabelige. De er materialister eller naturalister og mener at alt i hvert fald i princippet kan forklares ud fra fysik og kemi. Og måske skulle man tilføje evolution. Der er en del diskussion om, hvorvidt biologien kan reduceres til fysik og kemi og en del biologer mener nok, at det er vanskeligt. Men den diskussion hører jo ikke til her.

Modstand og fordomme

Den ovennævnte diskussion siger dog noget om vanskelighederne. Det går ikke altid så let som i ovennævnte historie. Man støder selvsagt også på modstand, fordomme, og hårdnakket materialisme, som ikke lader sig rokke. Faktisk nævnte jeg et eksempel på en sådan tilgang i ovennævnte bryllupstale.

Det faldt sådan at jeg en gang talte med en fysiker. Jeg husker ikke præcis hvem, men det kunne have været flere. Vi talte om Gud og jeg var i færd med at forklare, hvordan jeg så på sagen, da han spurgte om Gud vekselvirkede? Spørgsmålet kom noget bag på mig, og for de ikke indviede kræver det nok en forklaring. I fysikken er det sådan at alt vi kan registrere vekselvirker. Alt stof og energi påvirker hinanden iflg. de fysiske love og dermed reagerer det med hinanden. Lys, lyd og i det hele taget enhver sansning kræver vekselvirkning, for at vi kan registrere det. Hvis Gud altså ikke vekselvirker, så er Gud - hvis han overhovedet findes - fuldstændig skjult for os og der er ingen kommunikation mulig. Hvis Gud omvendt vekselvirker, så kan Guds kommunikation gøres til genstand for måling og observation og dermed beskrives fysisk.

Selvom jeg blev hylet lidt ud fatning ved dette spørgsmål, så har jeg en svag erindring om, at jeg fik givet en form for svar. Men jeg er ikke sikker på at det var tilfredsstillende for min modpart. Som en anden fysiker – tilmed en professor – sagde til mig, så skulle argumenterne kunne holde i byretten. Dermed mente han, at der måtte være om ikke beviser så dog evidens eller stærke indicier for ens påstande. Og af en eller anden grund, så godtog han ikke mine forudsætninger.

På den måde kan den naturvidenskabelige verden være både hård og vanskelig at danse med. Men man må alligevel forsøge at blande sig i dansen. Og det kan man gøre på mangfoldige måder.

En af måderne er ganske traditionelt at lave foredrag og studiekredse, der har med forholdet at gøre. Gennem mange år har jeg været en del af Forum for Eksistens og Videnskab og arrangeret en række debatmøder og foredrag i dette regi. I de senere år har vi fået eksterne midler og er blevet en del af ”The Copenhagen University Network of Science and Religion.” Der har været mange møder både konkret og i mere overført betydning: møder mellem den teologiske og den videnskabelige verden.

Ban Herrens vej, gør hans stier jævne

I oplægget til denne artikel blev der spurgt til, hvordan evangeliet møder mennesker udenfor sognemenighedens rammer? Og mit umiddelbare svar er, at det stort set sker indirekte. Jeg foranstalter ikke prædikener og gudstjenester på universitetet og det ville nok også give flere problemer end det ville vække de slumrende hjerter og vende dem mod Kristus. Forholdet mellem universitet og kirke er skrøbeligt, og kræver sans for forskellige rum. Ganske som forholdet mellem kirke og skole. Derfor skal man ikke forvandle skolen (eller universitetet) til en kirke, ligesom man heller ikke skal gøre omvendt. Jeg har i længere tid haft et glimrende samarbejde med Center for Naturfilosofi og Videnskabsstudier, der holder til på Niels Bohr instituttet, men som foranstalter den obligatoriske undervisning til videnskabsteori og etik på en række naturvidenskabelige fag. I den sammenhæng har jeg i en årrække medvirket som forelæser på kurset for kemi, biokemi, miljøkemi og nanoteknologi. Hvis jeg prædikede evangeliet i direkte forkyndelse, så ville jeg hurtigt miste den platform. På den anden side kan jeg i andre sammenhænge jo sagtens svare, hvis nogen spørger om teologiske og religiøse problemstillinger. Og alene ved at optræde troværdigt og sagligt i de sammenhænge som studenterpræst, skabes der rum for at talen om tro kan finde sted og få lydhørhed i andre sammenhænge. For når man optræder med lydhørhed og saglighed, så mødes man ofte med interesse. Så vil de andre gerne høre, hvad man selv står for og hvad man har at fortælle også om kristendommen.

Man kan sige at meget af arbejdet hele tiden handler om at skabe mødesteder og rydde en vej, så der kan være en vej ind i kristendommen og kirken, for dem som ikke mente det var noget de behøvede. Som ordene fra profeten Esajas bog: ”Ban Herrens vej, gør hans stier jævne” i både Markus og Lukas evangeliet anvendes om Johannes Døber, sådan kunne samme citat stå som fortegn for studenterpræstens arbejde i den naturvidenskabelige sammenhæng.

De forskellige rum

På en måde kan sondringen mellem det oplysende og det forkyndende arbejde virke kunstig. Det giver bedre mening, at sondre mellem forskellige rum. Kirkerummet er et særligt rum, som kalder på et særligt sprog. Der er en mængde betydning på forhånd, hvilket både kan virke befordrende og blokerende. For de fremmede og dem der er skeptiske eller ligefrem negativt indstillet overfor kirke og kristendom, der kan kirkerummet være en blokering og det kan som præst være svært, at overvinde fordomme og negativitet eller ligegyldighed. Det tror jeg de fleste præster kender til. I lyset af spørgsmålet om tro og viden kan man sige, at kirkerummet på forhånd er belastet af tro. Også selvom vi i de lutherske danske kirker har fået bænke, så er de ikke auditorier. Auditoriet eller klasseværelset er – om end tilsyneladende mere neutralt – så i praksis defineret ved videnskabelig viden.

Sjælesorgens rum

Men der er andre rum end kirkens og klasseværelsets. Sjælesorgens rum findes især på præstens kontor. Sjælesorgen og rådgivning er en af de specifikke funktioner, som set fra universitetets side er studenterpræstens særlige berettigelse. Men også her er sjælesorgen ofte anderledes end f.eks. på hospitalet. Der er meget sjældent tale om akutte livskriser, der handler om liv og død. Jeg taler sjældent med meget fysisk syge personer og aldrig med døende. Det er meget mere varieret. For de medicinstuderende er bevidstheden om arbejdet mellem liv og død selvsagt til stede. Men det melder sig meget sjældent som et personligt eksistentielt problem. Det er mere dagligdags ting og sager, de studerende kommer med, om end det ofte er alvorligt nok. Og også her må samtalen tage udgangspunkt i den konkrete person, der kommer med sit problem eller sine byrder. Samtalen kan udvikle sig til spørgsmål om eksistens og tro, men den gør det ikke altid. Forsøg fra min side på at pådutte den anden person min tro eller en kristendom i forlængelse af min tro vil give bagslag med det sammen. Det vil netop være et brud på sjælesorgens rum. Men det er selvsagt klart for alle, at de taler med en præst.

Jeg tror dog ikke sjælesorgen er så meget anderledes i den naturvidenskabelige sammenhæng end andre steder på universitetet. De studerende har de samme problemer og kommer ud for de samme ulykker og sorger, som andre studerende. Stress, sygdom i familien, traumatiske oplevelser af forskellig art, tvivl om valg at studium, kærestesorger, ulykker, alkoholisme, ensomhed og isolation, angst og en del andre ting. Hertil kommer religiøse overvejelser og anfægtelser, men de er sjældne som hovedproblem. I det hele taget er der overlappinger og i stort set alle tilfælde går det ud over studiet. I rigtig mange tilfælde er der andre rådgivningspersoner involveret: studievejledere, psykologer og

læger. De kan enten være det på forhånd, hvor personen gerne vil have et andet blik på sin situation. Det kan også være en studievejleder har henvist dem til mig eller de har været hos studenterrådgivningen og ikke syntes det var noget.

Men selvom sjælesorgen ofte fylder meget i studenterpræstarbejdet, så er den altså ikke voldsomt forskellig fra andre studenterpræsters sjælesorg.

Forbindelsen mellem øerne

Jeg har altid været optaget af naturvidenskab. På forskellige måder og med varierende intensitet.

Vi lever i en meget videnskabeliggjort verden, hvor der i stigende grad er en stor afstand mellem videnskabens sprog og dagligdagens sprog. Vi bruger alle den teknik, som skabes på baggrund af den naturvidenskabelige forskning. Computere, telefoner, pacemakere, biler, vandtæt og åndbart regntøj, satellitnavigation. Men det er de færreste af os, som forstår det sprog der ligger bag teknikken. Det er ikke noget problem for de fleste af os, men der ligger altid en fare for fremmedgørelse og manipulation. Vi bliver som samfund dårligere til at vurdere den teknik vi bliver mere og mere afhængige af, fordi vi ikke ved nok om den.

Da jeg begyndte som studenterpræst for 10 år siden var der stadig en kløft mellem de humanistiske og naturvidenskabelige områder. For ikke at tale om teologiens og det religiøse sprogs domæne. Inspireret af bl.a. den franske filosof Michel Serres og af Grundtvig så jeg det som en opgave at skabe forbindelse mellem disse isolerede øer af viden. Mellem den humanistiske og religiøse beskrivelse af menneskets verden og mellem den naturvidenskabelige beskrivelse af verden og mennesket. Som den engelske fysiker og teolog John Polkinghorne havde sagt, så var udgangspunktet, at alle levede i og beskrev den samme verden. Men perspektiverne og metoderne var forskellige.

Jeg erindrer at jeg den gang skrev en klumme i det naturvidenskabelige fakultets nu hængende blad "Hovedområdet" om disse tanker. Det var i forbindelse med Hovedområdet jeg mødte Nanna, som har skrevet tvillingartiklen. Nuvel i den omtalte klumme fremhævede jeg en af Grundtvigs mindre kendte profetier. Allerede omkring 1820 var Grundtvig optaget af sondringen mellem tro og viden, mellem religionens mere poetiske sprog og videnskabens mere prosaiske. Og i et lille skrift med titlen "Blik paa Poesiens Historie og Bernhard Severin Ingemann" – som først blev udgivet i 1985 – skriver Grundtvig i sin sædvanlige snørklede prosa om poesi og videnskab. Grundtvig bruger opdagelsesrejsen som metafor, særlig forsøget på at finde Nordvestpassagen, som man havde gjort på den tid. Grundtvig taler om verdensdelene Asien, Europa og Amerika, som områder i åndens verden, der kun delvist er overfløjet af digterne. De kan iflg.

Grundtvig i den historiske poesi forudgribe den videnskabelige poesi og den poetiske videnskab, som er målet. Men udformningen af dette ligger i fremtiden som arbejde for "den poetiske videnskabsmand", efterkommeren. Han der gør ishavs og polarlandets beboeligt og skaber den egentlige Nordvestpassage i åndens rige. Grundtvigs romantiske billedsprog er hård kost og hans visioner næppe umiddelbart anvendelige, men pudsigt nok brugte Michel Serres lidt over 150 år efter den samme metafor: Nordvestpassagen. Og mange af hans tanker er stadig relevante og kan fint læses i lyset af Grundtvigs poetiske visioner. En del ting har ændret sig siden da. Religionen er blevet en mere politisk størrelse. Ateismen og sekularismen har fået et fornyet aggressivt ansigt.

Humaniora og filosofi er blevet mere og mere naturvidenskabeligt i sine tilgange. F.eks. bruges evolutionsteori og hjerneforskning i rigtig mange humanistiske studier. Men netop derfor er der grund til at holde fast i det som ikke kan vejes og måles eller ses i en scanner.

Det gælder stadig om at skabe passage mellem de videnskabelige landvindinger og de åndelige vande som kirkeskibet sejler i. Heldigvis er der som nævnt andre både i universitetsverden og i den kirkelige verden, som gerne vil være med i dette arbejde.

Slutning

Afslutningsvis må jeg nævne, at der foregår meget arbejde som ikke er nævnt her. Dette er skrevet særligt ud fra spørgsmålet om arbejdet i den naturvidenskabelige verden. Men vi har et meget fint samarbejde studenterpræster og studentermenigheder i mellem. Især lokalt i København, hvor vi er ret mange studenterpræster, har vi en række fælles aktiviteter.

Men alt dette kan man læse om på nettet og andre steder.

Nicolai Halvorsen f. 1963

Studenterpræst på det naturvidenskabelige og det sundhedsvidenskabelige fakultet på Københavns Universitet siden 1999 med en kvote på 75% og tillige sognepræst ved Simeon-Skt. Johannes sogn på Nørrebro med en kvote på 25%.

<http://studenterpraesterne.ku.dk/>

<http://www.facebook.com/group.php?gid=144373114497>

”HVAD SKAL HAN DOG HER - en studenterpræst på Naturvidenskab?”

Nanna Heinz

Sjælesørger, moderne coach, brobygger – kært barn har som bekendt mange navne. Og det er ikke uden grund, for det er ingen triviell opgave at bygge bro mellem tro og videnskab, endsiges definere hvad broen skal bygges af. Heldigvis skræmmer hajfyldte farvande ikke Nicolai Halvorsen.

Jeg må nok indrømme, at min første tanke var: ”Hvad skal han dog her, en studenterpræst på Naturvidenskab?” Dengang, i 1999, var jeg bachelorstuderende i biologi og sad som medredaktør af det daværende fakultetsblad, ’Hovedområdet’. Det var her, at jeg første gang hørte om besættelsen af den nyopslåede stilling som studenterpræst på Nat og Sund på Københavns Universitet.

Egentlig var jeg godt klar over, at andre fakulteter på universitetet stillede studenterpræster til rådighed for deres studerende på daværende tidspunkt – som en slags åndelig studievejledere, forestillede jeg mig. Men på naturvidenskab? Hér, hvor hele vores eksistens er centreret om studiet af, hvordan naturen hænger sammen, hvor religion er dømt ude i videnskabelige drøftelser og hvor diskussion af kristne samfundsværdier ikke ligefrem er hverdagskost over frokostbordene i kantinen.

Dét var naturligvis en historie, der pirrede vores nysgerrighed på bladet.

Svendeprøve?

Men dér kom Nicolai Halvorsen og diskuterede slet ikke religion – til at begynde med. Tværtimod kom han med stor ydmyghed og respekt for de videnskabelige forskeres tilgang til at forstå og udforske verdens sammenhænge. Han begyndte hurtigt at deltage aktivt og med stort mod i de dengang meget få videnskabsteoretiske fora på naturvidenskab. Og til alle de, der dengang var i tvivl om, hvorvidt studenterpræsten skulle opfattes som en slags moderne udgave af datidens Afrika-missionær, nu forflyttet til videnssamfundets højborg, viste han her, at han med stor viden kunne diskutere filosofiske dilemmaer og problematikker inden for alt fra kvantemekanik til bioetik – på lige fod med studerende og forskere og uden at inddrage religiøse aspekter.

Det kom nok som en overraskelse for mange, men er vel egentlig meget indlysende. For naturligvis kan en præst ikke entrere naturvidenskab missionerende. Men det var måske den svendeprøve, han skulle bestå for at blive betragtet som en ligeværdig spiller i videnskabsfilosofiske diskussioner.

Kristen og videnskabeligt videbegærlig

Disse indledende manøvrer karakteriserer dog langt fra hele historien om vores studenterpræst, og der er flere svar på, hvad han som hvorfor-specialist laver i vores verden af

hvordan-helligede detektiver. Gennem de mere end 10 år, jeg har kendt Nicolai Halvorsen, har jeg oplevet ham i en lang række sammenhænge, og rollen som ligeværdig filosofisk debattør langt fra er den eneste rolle, han spiller – og måske heller ikke den vigtigste. I hvert fald set med studenterøjne.

Som studerende, kan man møde studenterpræsten i mange sammenhænge; både som ivrig skribent i studenter- som fakultetsorganerne, og som aktiv deltager i studentermiljøet på Sund og Nat.

Der er ingen tvivl om, at vores studenterpræst spiller en stor rolle for de studerende, der er både kristne og videnskabeligt videbegærlige. Hans tilstedeværelse legitimerer troen, som en del af mennesket og viser, at det ikke behøver at være et spørgsmål om enten-eller. Samtidig fremstår han ikke som den dogmatiske præst, snarere en moderne coach eller sjælesørger – og det kan vi alle, uanset om vi er kristne eller ej, have brug for en gang imellem.

Legitimering af eksistentielle spørgsmål

Personligt har jeg ikke søgt rådgivning hos vores studenterpræst – og så måske alligevel. Vi har haft mange for mig meget lærerige diskussioner igennem årene, i mange forskellige sammenhænge, om mange forskellige emner.

Jeg har her oplevet hans tilstedeværelse og åbenhed for dialog, som en vigtig pendant til det strengt analytiske syn på naturen, som vi skoles i på naturvidenskab. Og selvom de fleste naturvidenskabelige forskere i dag hellere ville kalde sig realister end positivister, er der ingen tvivl om, at det er arven herfra, der gennemtrænger undervisning og forskning – og som sådan gives videre til de næste generationer.

Denne skoling er særdeles nyttig og effektiv i forskningsøjemed, men den videnskabelige rationalitet efterlader ikke rum til de eksistentielle spørgsmål, som vi alle – uanset tro og virke – tumler med. Det er spørgsmål om etik og moral, nytteværdi, grænser for rationalitet, integritet mv. Alt sammen områder, som studenterpræsten via temarækker og studiekredse – og nu også på sin blog – har sat fokus og på den måde medvirket til at udvide vores forståelse af.

Den aftabuiserende dialog

Gennem sit virke har han aldrig lagt skjul på – snarere har han igen og igen understreget – sin overbevisning om, at tro og videnskab er to separate domæner, der ikke skal forsøges syntetiseret og at sekulariseringen af vores samfund er gavnlig for begge parter. Han har heller aldrig været bange for at gå lige i kødet på denne diskussion og grebet bolden, når både den kirkelige og videnskabelige verden har ansporet til diskussion. Gen-

”HVAD SKAL HAN DOG HER
- en studenterpræst på Naturvidenskab?”

nem årene har en række studiekredse og tema-arrangementer lagt op til en respektfuld dialog om sameksistensen af tro og videnskab og bl.a. sat fokus på den stadig aktuelle debat om kreationisme/intelligent design, som naturligvis bringer sindene i kog inden for naturvidenskab.

Denne vigtige dialog gør os alle mere klar over, hvor grænserne går mellem det, videnskaben kan og skal forklare og hvornår det arbejde hører op. Denne skelnen står ikke altid klart for videnskabens mænd og kvinder, ej heller for troens folk.

Åbenhed mod verden omkring os

Uden at fornærme nogen, indebærer den videnskabelige metode en vis risiko for at begrænse vores evne til at møde verden omkring os, og den kan lægge en dæmper på vores lyst til at forstå andre måder at opfatte livet på. Det er problematisk, når vi skoles og socialiseres ind i et paradigme, der kun giver ét svar på forståelsen af verden, men samtidig lever i en verden, der har myriader af bud.

Dette er et uhyre vigtigt tema for naturvidenskab, hvis største hæmsko er sin lukkethed omkring sig selv. Vi dyrker den dybe faglighed og udvikler (hemmelige) fagsprog, som kun vi kan forstå. Den positive effekt er, at vi inden for vores snævre forskningskredse, kan komme endnu dybere i materien, men faren er, at vi bliver opslugt af vores egen indspisthed og risikerer at blive ufølsomme for andre nuancer i naturen og eksistensen end vores egne. I visse tilfælde, kan dette endda udmønte sig i et ikke alt for respektfuldt syn på ”de andre”.

Det er ikke produktivt for dialogen med omverdenen. Som formidler ved jeg, at det mest centrale element i vellykket kommunikation er respekt og forståelse for modtageren. Søger vi ikke viden og forståelse for den verden, vi taler til, endsige respekterer de parametre, der – om end vidt forskellige fra vores egne – er afgørende her, så kortslutter vi vores evne til at formidle.

Gennem sin tilstedeværelse, de spørgsmål han stiller, de svar han giver, de mange dialoger han indgår i, udfordrer studenterpræst Nicolai Halvorsen til stadighed os naturvidenskabsfolk til at forholde os til alt det, vi ikke kan få naturvidenskabelige svar på. Sagt på en anden måde; han tvinger os til at se ud over vores egen næsetip ved at bygge bro til omverdenen – og det gavner.

Af Nanna Heinz, kandidatstuderende v. Institut for Biologi på Niels Bohr Institutet, Københavns Universitet, Assistent for foreningen Danske Videnskabsjournalister og freelance skribent.

*Gud Herren lod alle slags træer, der var dejlige at se på og gode at spise af, vokse frem af jorden.
(1.Mosebog 2,19)*

KORSETS TEGN

Karina Mogensen Aallmann

Hvordan er man kirke uden for kirkens smukke rum og tykke værnende mure, uden menighedens kaldelse og kolleger man kan tilrettelægge og bære guds-tjenesteliv sammen med? Det er et godt spørgsmål. Og jeg ligger ikke inde med det hele svar, men for mit vedkommende har snart 4 år i stillingen som sygehus- og arresthuspræst i Svendborg efterhånden gjort det ganske tydeligt, først og fremmest hvad behovet er og dernæst også, hvad jeg kan bibringe, og hvad der fungerer, og hvad der ikke gør.

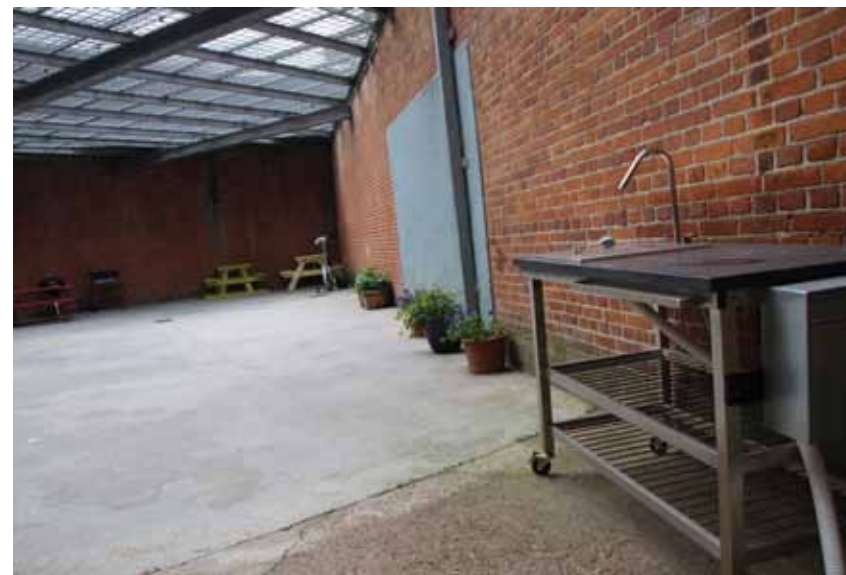
Ved ansættelsen som sygehus- og arresthuspræst havde jeg aldrig prøvet andet end almindeligt godt sognepræstearbejde. I syv år havde jeg haft skiftende stillinger som sognepræst og vikarierende sognepræst. Når man starter i sådan en stilling, så er alt nyt, men der står altid nogle ved siden af en, der gør alt deres bedste for at man hurtigt skal falde til. Alt det praktiske ”hvem, hvad og hvor” er der altid nogen, der kan svare på og hjælpe med. Kirkens og hele menighedens liv er noget, man står sammen om, og jo hurtigere præsten falder til, desto hurtigere kan præsten koncentrere sig om det, der er sagen, nemlig forkyndelsen, undervisningen og menighedsplejen.

Det var bestemt lidt af et chok pludselig at stå helt alene, da jeg startede på sygehuset den 1. januar 2007. Da jeg jo ikke var ansat af sygehuset, men af Kirkeministeriet, så hørte jeg ikke rigtig til blandt alt det andet personale og fik derfor heller ingen velkomst, ingen invitation til det for alle nyansatte obligatoriske informations møde, intet id-kort, ingen telefonoversigt eller oversigt over husets afdelinger, ansatte eller patienter. Ingen følte sig forpligtet til at vise rundt i ”huset” eller give præsentation af ledelse, chef jordemoder eller afdelingssygeplejersker. Og det var ikke i nogen ond mening, bestemt ikke - der var bare ingen, der vidste, at jeg var der. Det er noget af en udfordring at starte i sådan en stilling, og man kunne overveje, om der ikke burde være en pligtig overdragelsesperiode - bare nogle dage hvor den afgående sygehuspræst, som lønnet arbejde, satte den nye præst ind i arbejdet og lokaliteterne.

Da der var gået mere end en uge i min nye stilling, og ingen endnu havde henvendt sig, kan jeg huske, at jeg tænkte: ”denne stilling skal jeg selv opfinde” – helt fra bunden, selv bygge min nye menighed op. Det blev pludseligt meget konkret at være kirke udenfor kirken.

Hvordan bygger man en menighed op af patienter, der enten udskrives eller dør, blandt personale der, som alle andre steder, søger ny stilling, går på barsel eller sygemeldes, uden en kirkosal til kirkelige handlinger eller andet rum til bøn og fordybelse. Det gør man ved at blive ved med at insistere på, at den her sag er vigtig for mange patienter, at deres tro betyder noget for dem, og at den skal tages alvorligt, at en samtale med en

*Svendborg sygehus OUH, somatisk:
Sengepladser 360. 26.000 indlæggelser, 166.000 ambulante behandlinger årligt. Ansatte 2300.
Psykiatrien i region Syd-danmark, Svendborg:
2 åbne afdelinger, 1 lukket herunder særlig skærmet afsnit. Sengepladser 54. Ansatte 136.
Svendborg Arresthus:
Celler 22, ansatte 14.*

Arresthusets udegård

præst kan lindre sorg, savn, angst - også når det foregår ved en sygeseng. Man gør det ved vedvarende at mane frem, at åndelighed godt kan have plads i naturvidenskabens hus og ved en god del arbejdsiver - og så ved tålmodighed. En tidligere sygehuspræst havde sagt til mig, at det er som at gå med hatten i hånden hele tiden, når man arbejder som institutionspræst. Og det gjorde jeg så. Det første halve år brugte jeg på at banke på døre i lange korridorer af chefsygeplejersker og overlæger og på mange personalemøder, temmelig mange endda, for der var aldrig en ret stor del af det samlede personale, der var til stede ved et personalemøde. Så ofte skulle der mange møder til, før de fleste havde set den nye præst. Igen og igen fortalte jeg, hvem jeg var, hvad jeg kunne bruges til, hvem jeg var præst for (patient, pårørende og til dels personalet), hvordan jeg så mig selv som præst, hvad de kunne regne med, når jeg kom. For mig har det været af største vigtighed, at personalet kendte mig og vidste, hvad jeg stod for og havde tillid til mig. Det er sygeplejerskerne der så godt som hver gang, efter en snak med en patient, ringer efter mig. Enten fordi patienten selv har ønsket sygehuspræsten, eller fordi sygeplejersken kunne fornemme, at der var grobund for en dybere samtale med en præst. Er patienten knyttet til egen sognepræst tages der kontakt til denne. Hvis ikke bliver der taget kontakt til mig. Det sker, at det er en læge eller en pårørende, der ringer og beder mig komme, men det er sjældent. Så selv om det kan lyde slidt, så er det sygehuspræstens synlighed og sygeplejerskernes kendskab til sygehuspræsten, der er det afgørende for det egentlige møde mellem patient og præst. Jeg har mange gange oplevet, at det er på

de afdelinger, hvor jeg har meget at lave og ofte er til stede, at personalet tænker mig ind og derfor gør patienterne hurtigt opmærksomme på mig. På den måde bliver brugen af præst selvforstærkende.

I dag er al ting meget nemmere. Som afdelingssygeplejersken på intensiv sagde til mig forleden dag: ”Vi siger aldrig mere, at det er sygehuspræsten, der er i afdelingen - nu er det bare Karina, der er her”. Det ser jeg som et udtryk for, at kirken uden for kirken er blevet veletableret og accepteret – og som påmindelse om, at det kristne budskab i en eller anden forstand bliver set og hørt og anerkendt som et vigtigt ”middel” i patientens åndelige rehabilitering og en instans som personalet også kan gøre brug af.

Mine primære opgaver på sygehuset består af samtaler med patienterne. Størstedelen af dem er alvorligt syge eller døende. Hver gang jeg bliver kaldt til sådan en patient, prøver jeg at minde mig selv om ”at have en lille vilje” inden jeg går ind. Jeg skal ikke noget med patienten. Jeg står til rådighed som præst, men hvad der skal tales om, og hvor samtalen går hen, det skal jeg ikke forud gøre mig nogen tanker om. Så ville jeg have svært ved at være ordentligt tilstede. Så ville patienterne blive et projekt. Det er de ikke, de er Guds skabte mennesker, unikke og elskede, al svaghed og al nederlag til trods – sådan som det gælder for os alle. Jeg kommer med mit nærvær. Det er egentligt ganske fattigt. Måske en smule enfoldigt – men jeg oplever, at det er godt sådan. Mennesker i alvorlig sygdom, anfægtelse eller angst, har ikke nødvendigvis brug for så meget andet, end et menneske der står uden for systemet, et de kan betro sig til, som sætter sig på en stol og giver af sin tid og som bare ved sin tilstedeværelse er repræsentant for dette store som troen og håbet er, og som i dette er urokkelig, når alt andet falder.

Vi taler om livshistorie. For mange patienter gælder det, at de føler at deres identitet som menneske smuldrer, når de bliver indlagt. Alt det de kunne før, alt det de tidligere var gennem arbejde og deres hjem og relationer og familie, som de måske stadig er en del af, men i stærkt svækket form, det taler vi om. Der er så meget, de ikke magter længere og kiloene bare rasler af, der er smerter, uvished, og magtesløshed. Det ser vi i øjnene og prøver at sætte ord på – men så sker det også pludselig, at patienten begynder at fortælle om alt det, jeg ikke kan se, alt det liv der har været siden barndommen; ægteskab, børn, oplevelser og interesser, og så lever alt! Og det bliver ligegyldigt, blot et øjeblik, at vi sidder på en to-mands stue, at kroppen forgår, og tiden ubarmhjertigt fortsætter hen over dette liv også. For det gælder dette nu.

Vi taler om alle mulige former for eksistens og eksistentielle livsbetingelser og vilkår. Et af disse livsvilkår er, at vi skal dø. Og jeg spørger, om de er bange for at dø. Og jeg spørger, hvad de gør sig af tanker omkring døden. Jeg spørger om det, de allerede selv har tænkt på 500 gange, men som de fleste har svært ved at tale med andre mennesker om, end ikke

Ung mands celle

deres nærmeste kan de dele de tanker med, fordi de vil passe på dem og ikke gøre dem kede af det. Vi forsøger at indkredse angsten og alt det, der er så svært at slippe; livet og kærligheden, vi taler om deres elskede, eller vi taler om noget af det, der er gået skævt i livet, om forligelse og soning og om ham, der gav os forligelsens tjeneste gennem Jesu Kristi offer på korset. Ofte har vi fine samtaler om opstandelse og evighed og Paradis – hvad skal vi tro om det? Hvad tør vi tro om det? Vi sætter prøvende billeder på, og jeg genfortæller måske noget fra Jesu afskedstaler til disciplene, der hvor han siger til dem, at deres hjerter ikke må forfærdes, for i hans faders hus er der mange boliger. At han går bort for at gøre en plads rede til os, for at vi skal være hvor han er. Eller fra Esajas, det fantastiske stykke om kvisten der atter skal skyde, og alt der igen skal få liv, om ulven der engang skal bo sammen med lammet, der skal komme en tid hvor kalv og løve skal græsse sammen, hvor ko og bjørn bliver venner og deres unger ligge sammen. Det er løfterne om det, der venter os hinsides, og set i det perspektiv har vi alt det bedste til gode endnu. En patient sagde efter en samtale ”det har været lidt lige som når en sømand i stormvejr må forsøge at orientere sig, og så finder et klippefremspring længere nede på kysten han kan navigere efter”. Det billede behøver man ikke være gammel sømand for at forstå; vi skal klamre os til håbet, ikke give op – for så længe der er håb, er der liv.

Som afslutning på samtalerne spørger jeg altid, om vi skal synge en salme eller to, bede et Fadervor sammen og om jeg må lyse velsignelsen. Det er meget sjældent nogen siger nej. Jeg havde for nylig én der sagde nej. Han havde cancer i hjernen og en del hallucinationer, men han huskede alt fra sin fortid. Han fortalte om eventyrlige rejser og arbejdsophold i mange lande, om ægteskaber og forliste ægteskaber og om sin hjemegn. Da jeg spurgte ham, om vi skulle bede en bøn sammen eller, om jeg skulle synge en salme for ham, sagde han ”nej tak! Det behøver du ikke, for jeg har det som om vi har sunget en salme, mens vi har talt sammen. En slags sang til Gud”.

Så er der samtalerne med døende unge mennesker og deres familier. Dér er det svært at tale om levet liv og taknemmelighed over alt det, man har fået skænket – for alt skriger til himmelen om dyb uretfærdighed og alt det, der mangler at blive opdaget og afprøvet og set. Der er ingen, der har lovet os noget, det ved jeg godt – det kunne jo være blevet til så meget mindre, nemlig slet ikke noget liv, men alligevel er det så modstridende hver gang et ungt menneske skal dø. Ofte har de oven i købet måtte kæmpe 2-3, måske 5 år med deres sygdom og evige kontrol, og endnu har jeg ikke mødt et ungt menneske, der ikke lige til det sidste holdte fast i håbet om, at det nok skal blive bedre, nu vender det, nu forsvinder canceren. Og sådan skal det også være. I disse forløb er det ikke bare patienten, men ofte hele familien jeg gennem nogle uger kommer til at kende godt. Jeg oplever, at blive lukket ind i centrum af familien, at blive taget imod som det selvfølgeligste, og at alle har brug for at sygehuspræsten er der enten til en snak eller til at sidde med i tavshed, en der tager del i det smertelige forløb, det er at skulle tage afsked med sin søn eller bror, og som kan holde til at være der.

Der er også kirkelige handlinger på sygehuset. Nogle patienter beder mig om, at holde en lille andagt med altergang hos dem på stuen. Så sidder vi der to mennesker omkring Herrens bord. Der er også nødvielser og nøddåb – underlige sørgmodige dråber, som dog i det store kristne hav har fylde og skønhed over sig, på trods af gråd og smertelig erkendelse af den alvor, der ligger bag handlingen. Enkelte gange er jeg blevet bedt om at gennemgå hele vielsesritualet for ægtepar, der allerede var gift, men som ønskede at mindes hvad de i sin tid sagde ja til, og hvad de i sin tid blev velsignet med af Gud. Mange gange har jeg været med ved siden af, når forældre i graviditeten har mistet det barn de gennem mange måneder havde ventet med stor glæde. Det er så vanskelig en situation forældrene dér er sat i. Og vel egentligt mere end noget menneske kan klare, og så alligevel kommer de gennem den ene dag efter den anden. De kommer gennem budskabet om, at deres barn ikke længere lever, gennem fødsel og gennem præstens velsignelse eller begravelse af barnet, gennem udskrivningssamtale og hjemkomst med savn og tomme hænder og gennem lang tids tilvæning til et liv, der ikke blev som de regnede med.

Udover det almindelige daglige arbejde med patienterne, har jeg undervisning af personale og deltager i tværfaglige temadage. På intensiv afdeling er jeg fast med til sygeplejerske konferencerne, hvor svære patientforløb eller dilemmaer tages op. Gennem de sidste 1,5 år har jeg og en sygeplejerske fra smerteklinikken haft grupper af personale fra forskellige afdelinger, der over fem gange ”købes fri” fra deres afdeling, for sammen at tale ”langsomt” om døden – de tanker de gør sig, og de oplevelser de har med sig. På et sygehus bruger personalet sig selv som redskab i det daglige arbejder med alvorlig syge og døende, og alligevel er det, de oplever sjældent genstand for samtale og refleksion i fællesskab med andre. Vi har startet grupperne op af to grunde, dels for at nedsætte sliddet hos personalet – når det, der berører os, er kendt og bearbejdet, så er det ikke så belastende mere. Dernæst for at det skal komme patienterne til gode – det har vist sig, at de sygeplejersker, der har været i grupperne, har langt nemmere ved at tale med patienterne om døden og de forestillinger, de gør sig.

Psykiatrisk

Arbejdet på de psykiatriske afdelinger er ofte af en anden karakter end arbejdet på sygehuset. Samtalerne her er ikke ret lange – patienterne er ofte urolige eller trætte eller påvirket af den behandling, de er i. For alle gælder det desuden, at de er meget kede af det og slet ikke kan se sig ud af nogen ting. Mange sørger over det liv, der har været, det liv som er og det liv, de ikke kan holde ud skal fortsætte. Mange er præget af en følelse af tomhed. Selvmordstanker eller forsøg på selvmord er måske det, der har udløst indlæggelsen. Her er alle former for psykisk sygdomme, fra svær skizofreni, til personlighedsforstyrrelse, maniodepressive og selvskadende, foruden en masse andre diagnoser – mange jeg end ikke kender navnene på. Jeg spørger aldrig personalet efter en patients journal eller sygdomshistorie, og her på psykiatrisk har jeg intet fagligt med personalet at gøre. Jeg er patientens præst alene og helt uden for systemet. Det er afgørende for det møde og den samtale, der skal finde sted. Her gælder det først og fremmest om at være lyttende. Emnerne er talrige, men synd og skyld og skam og håbløshed er vist dem der oftest berøres i en eller anden form. Jeg har aldrig Bibelen med mig, men genfortæller gerne – Zakæus i morbærfigentræet eller fortællingen om den fortabte men genfundne søn. Eller også synger jeg salmer. Grundtvigs fantastiske salme ”Sov sødt Barnlille” giver meget god mening her på disse afdelinger. Den er jo netop skrevet under en dyb depressiv krise, til beroligelse for den anfægtede, en trøstesalme for det fortvivlede menneske. Gennem salmen bliver frygt, tvivl og sorg afløst af lys og liv. Det bristede blik bliver klarøjet og vi mindes om, at Jesu navn som vi alle har fået i dåbsgave, betyder, at han fræls os. Han holder ud med os. Han lever med os. Han bærer os og støtter os, der hvor

Cellegang i stue etage

vi måtte gå i knæ af bekymringsbyrdernes tunge læs. Salmen holder os fast på, at vi dengang i vor dåb fik slået kors for pande og bryst, og at det blev gjort til vidnesbyrd om, at vi skal tilhøre den korsfæstede Jesus Kristus. Med de kors blev vi sat ind i et stort fællesskab, båret af kærlighed, skænket os af Gud, og der blev sagt ja til os, som den vi var og som den, vi er nu, og vi får derved forvisning om, at ingen Djævel eller andet ondt, ingen syge stemmer i hovedet, ingen grusomme billeder og tanker og ingen livslede eller noget mørke skal få bugt med os. De kors betyder ikke at vi skånes for sorg og modgang, men de betyder, at Kristus er med os i sorgen og i modgangen.

De patienter der har lyst og overskud giver jeg skriveopgaver. Enten køber jeg en dagbog til dem, eller også beder jeg dem skrive et brev til Gud i form af en bøn eller også poesi over udvalgte emner. Det sker ofte, at der ikke bliver skrevet noget. Andre gange sætter opgaverne gang i store kreative udfoldelser – som følgetoner hen over perioder med indlæggelse.

På P4 som er den lukkede afdeling, har jeg hver 14. dag gudstjeneste i et underligt lille rodet rum, bag ved fjernsyns afdelingen og altid til lyden af vaskemaskiner og tørretumbler. Herinde står der lidt spredte møbler, en kaffemaskine og et tørrestativ. Hvis jeg husker det, har jeg et lys og et kors med til bordet. Vi er aldrig ret mange. Og undervejs er der næsten altid én, der går eller én, der kommer - for så at gå igen. Patienterne sidder med stirrende blikke eller halvsover eller har uro – men salmerne synger de næsten altid med på og altid beder vi fadervor sammen - meget højt. Gennem et halvt år var der en patient på skærmet afsnit, som var så syg, at hun ikke måtte komme til gudstjeneste. Hun havde ikke lyst til nogen form for samtaler, men hvis jeg bare, hver gang jeg var i huset, ville komme over til hende og bede et fadervor, så var det fint.

Arresthuset

”Så blev det alligevel påske”. Ordene kom fra en indsat. Vi fejrede påskens begivenhed med en gudstjeneste 2. Påskedag, og kirkekaffen og kagen var denne dag, til alles store overraskelse, skiftet ud med påskefrokost. Dugene blev vendt, de stod ikke til at vaske rene, og vi dækkede sammen op med rigtige tallerkener og bestik. Måltidet konsoliderer hele påskens budskab om skærtorsdagens bordfællesskab og Kristi kærlighed så stor og ubegribelig, at den ud over evangeliets ord, denne dag også må have konkret udtryk. Det udtryk er hjemmelavede frikadeller, 6 nonalkohol øl og lidt sodavand til deling, varm leverpostej, sild, æg, tunsalat, nybagte boller og oste – en frokost som de fleste kender den. Om det så ”blev påske” for den indsatte, fordi påskens budskab lød om Kristus der ville os så meget, at han besejrede den mørke grav og brød portene ind til helvede én gang for alle. Eller om det ”blev påske” på grund af karry sild, æg og rejer, det betyder

for mig ikke nær så meget, som den saglighed der var over det måltid. En andægtighed og en stilhed indfandt sig, helt uvant for arresten. ”Det her, det er det bedste rugbrød jeg har smagt i 8 måneder”, var der en, der sagde. Og det er helt kendetegnende for arbejdet i arresten, at her betyder det vitterligt meget, hvad jeg kommer med. Helt konkret, hvad jeg har med indenfor murene – til dem. Der er perioder, hvor jeg mest af alt føler mig som en social medarbejder. Det gælder særligt for hele december måned, hvor der skal købes ind til diverse julearrangementer, købes julegaver og pakkes ind, købes bøger til de indsatte børn under 13 år, skrives julekort osv. Men det er ganske godt givet ud, mener jeg. Alt hvad der gives ud af, kommer fra kirken – og det ved de indsatte. Og de værdsætter det højt. Her er ikke forskel på folk, jo i det ydre og al i den snak der går i huset om egne bedrifter (hvor til der altid er en der grinende siger, ”hvis de var så store, hvorfor sidder du så her?”). De indsatte kan også være deres egen værste dommer og hinandens. Der hersker hierarki her, det kan man ikke være i tvivl om. Men herinde har kirken tanke for alle og giver til alle, uanset hvad de har gjort og ødelagt, uanset hudfarve, uanset hvor langt nede i hierarkiet de er. Og den gestus er næsten bedre end mange ord.

To gange om måneden har jeg ”gang-runder”, hvor jeg banker på hos hver enkelt og får en snak, oftest i døren, men nogle få har jeg længere fortløbende samtaler med. Der ud over ringer personalet til mig, hvis og når der kommer nye indsatte, de vurderer, har brug for at tale med mig. Langt de fleste indsatte er mænd mellem 18-35 år. Og få unge kvinder. Mange sidder længe, inden de får dom. Anker de dommen - endnu længere. Som det er nu, har to indsatte oplevet to juleaftener sammen med mig, og flere har været i arresten 8-9 måneder. Det er jo alt for længe. Det er kun præsten der får noget ud af det - en god ”fast” menighed. Deres tilværelse er præget af stærkt savn. En del har børn og nogle har kæresten. Uvisheden beskriver de indsatte som den værste. Den tager al koncentration. Det er til stor lettelse, når deres domsafsigelses dato bliver meldt ud. Så sker der noget. De andre dage henslæbes foran fjernsyn eller over et spil backgammon. Hvis man er heldig får man et ugentligt besøg. Og det er absolut højdepunkt, når mor eller søster eller kæreste kommer.

Vi fejrer gudstjeneste en gang om måneden, og der er fuldt hus næsten hver gang; det vil sige 12 indsatte har lov til at gå med ind i det lille, altid varme besøgsrum. Jeg oplever, at de indsatte gerne vil gudstjenesten. I særdeleshed bønssdelene - og ikke nær så gerne salmerne – det bringer forlegenhed med sig. Jeg bygger min gudstjeneste op over et lille tema hver gang og vælger frit tekster fra Bibelen og holder en kort prædiken over dagens tema. Salmerne er valgt, så de passer, men det er en sammenhæng, der vist giver mest mening for mig. Og så bruger jeg flittigt af nye moderne bønner. Efter én af bønnerne,

har jeg indført et minuts stilhed, hvor vi hver især beder for dem, vi elsker og holder af. Det er ikke ret meget af sit inderste, man kan dele højt i et arresthus. Derfor dette minut, og det tages alvorligt, ligesom resten af den lille gudstjeneste bliver. Der er ikke nogen, der snakker her. Hvis der er mange nye indsatte, der er helt ukendt med gudstjeneste og kirke (hvilket gælder stort set alle nye), så laver jeg en kateketisk gudstjeneste, dvs. jeg forklare hele tiden undervejs, hvad det er for en salme vi skal synge, hvem der har skrevet den og hvornår, jeg forklarer hvad en epistel er, og hvem Paulus var og ja, giver dem en mini indføring i gudstjenestelivet. De er meget interesserede og efterfølgende under kaffen skal jeg ofte stå skoleret og til ansvar for hele kristendommens historie og for dem underlige skikke - og paverne! Og så religionernes forskellighed. Jeg gør det så godt, jeg kan. Jeg holder meget af at komme her. Jeg føler, jeg er mere end velkommen både hos personalet og de indsatte. Præsten er helt og aldeles de indsattes. Præsten er deres talsmand og fortrolige og den eneste, der kommer helt ind bag de lukkede døre. Så når jeg sidder i den varme stol og bliver bombarderet med spørgsmål om Jehovas vidner, og hvordan Jesus kunne gå på vandet, så tager jeg det med. Med hinanden taler man ikke om gudstjenesterne, ligesom det aldrig nævnes internt, når man har brug for præsten til samtale eller til hjælp med navneændring, ægteskabserklæring eller andet praktisk. Det der til gengæld tales meget om og som fylder meget, det er rugbrødet. Eller hvornår det nu var, vi fik is sidst. Hvad vi fik af kage juleaften eller hvilken julegave, hvad vi skal spise til det forstående grill-arrangement (der er mange ønsker), og hvem der vandt hvad i det årlige julebingo. Det betyder simpelthen noget, hvad præsten kommer med og sætter i gang. Og hvad vi deler sammen, præst og mordere og narkobesiddere og voldsmænd. Mere evangelisk bliver det næppe.

Afslutning

At være kirke uden for kirken, at yde gejstlig betjening for dem, der ikke har mulighed for at komme til kirken, det er nok ikke sådan at sætte på formel – og det skal det heller ikke være. At være præst uden for den almindelige sognekirke er til tider udfordrende, fordi alt falder tilbage på en selv, og fordi man så ofte skal definere arbejdet for sig selv; hvad vil det sige at være sygehuspræst, og hvordan gør jeg det bedst i dag? Det er også belastende i mange situationer. Der er mange grimme billeder og tårevældende menneskemøder, der ikke sådan lige forsvinder ud af ens hoved. Sådan er det bare. (Jeg har med stor glæde gået i supervisionsgruppe med andre sygehuspræster gennem de sidste par år, det er et yderst gavnligt og et godt tilbud til håndtering af de mange indtryk, der uvilkårligt rammer og berører). Det er også trættende at være i 24 timers tilkald, altid at have mobiltelefonen på sig, ikke fordi der er voldsomt mange tilkald om natten,

det er mere fornemmelsen af altid at kunne kontaktes. Der er også masser af underlige kommentarer, tilråb og oplevelser med både patienter og personale – der er mennesker, for hvem det er den største provokation at se en præst eller en præstekjole, men sådan er det jo alle steder - på den måde ligner sygehuset jo resten af Danmark. Det er den brede befolkning, der er repræsenteret her. Jeg bliver for øvrigt ofte spurgt, om jeg også er præst for de muslimske patienter. Og ja, det er jeg. Hvis der er ønske om det. Jeg har vel haft 5-6 patienter og familier gennem årene, der har ønsket at gøre brug af mig. Flest i anledning af dødfødte. Det har været gode forløb, hvor det, jeg kunne bibringe som præst, er blevet taget imod med tak, og jeg har stadig kontakt med nogle få familier (I arresten er de muslimsk indsatte med til gudstjeneste og andre arrangementer). Arbejdet som sygehus- og arrestuspræst er allermest meningsfyldt. Det er til tider et underligt arbejdssted, og man kan føle sig på udebane, overeksponeret og lidt for speciel i en sammenblanding, men patientmødet – den enkelte samtale og den pludselige åbenhed hvorved man tages imod og bruges som fortrolig sjælesørger, det er til stor glæde. Vi har måske aldrig tidligere mødt hinanden, vi har en time på en hvid stue omgivet af ilt-apparatur, selvoppustelige madrasser og urinbeholdere og på ingen tid er det alligevel muligt at skabe et rum, hvor det er helt legalt at tale om sine anfægtelser og sin sorg, her må det mest urørlige benævnes og evangeliets ord deles. Det er uhyre givende og fylder mig med taknemmelighed, når jeg på den måde blot for et øjeblik oplever, at vi sammen lægger alt i Guds hånd og beder ham om hjælp og trøst – og evigt liv. Jeg tilså en ældre syg, nu afdød kollega. Efter samtalen sang jeg, og sammen bad vi, og jeg velsignede ham og tegnede korsets tegn i panden på ham. Skønt han ingen kræfter havde mere, tog han langsom sin hånd op til min pande og slog der korsets tegn for mig.

Vil folk ikke komme i kirken, så må kirken komme til folket.'
Sådan skrev en af mine korshærpræstekollegaer i 1950 i Korshærsbladet.
Denne sandhed og udfordring til kirken har ikke ændret sig indtil i dag.

Ideen bag gadekirkens arbejde i Odense er, at møde mennesker med deres religiøse og kristne spørgsmål og længsler, der hvor de færdes. Vi lever i en travl tid, hvor alt skal nås og intet forsømmes. Derfor prioriterer vi vores tid, og det der har den laveste prioritet er ofte at opsøge kirken og fællesskabet der.

Erfaringen med gadekirkens arbejde har dog vist, at mange mennesker er åndeligt interesserede og søgende. Det er kun meget få gange, at folk har set skævt til mig, når de møder mig som gadepræst i city, eller råber ukvemsord efter mig, når jeg holder gadegudstjeneste. Tværtimod så oplever jeg, at folk opsøger mig for at få en sjælesørgerisk samtale eller stille spørgsmål om kirken og kristendommen. For her er kirken / præsten umiddelbart til at få fat på. Der er ingen barrierer der skal overvindes. Her mødes man på lige fod.

Gadekirkens arbejde har 4 søjler:

1. Det opsøgende arbejde blandt Odenses socialt udsatte.
2. Gadegudstjenester på gågaden i Odense.
3. Besøgstjenesten i Odense arrest.
4. Gølgudstjeneste efter Egeskov marked.

Det opsøgende arbejde blandt de socialt udsatte i Odense.

Hver tirsdag, året rundt, pakker jeg den røde christianiacykel og kører rundt i Odense city, for at være kirke udenfor kirken.

Cyklen er pakket med kaffe, kakaodrik og terningbouillonsuppe, samt småkager (særligt rutebilerne er populære), hundegodbidder og en stor køkkenrulle. Om vinteren er der tillige hjemmestrikkede sokker, huer, halstørklæder og handsker med. Desuden uddeles der spisebiller til Kirkens Korshærs varmemestuer, og, politisk ukorrekt, cigaretter. Meningen er, at mødet med gadepræsten og hans cykel skal give en god fysisk erindring. Man skal føle, at man har det godt når man har været omkring cyklen og præsten.

Men blikfanget er jo ikke nok, selvom det sender et helt klart signal i bybilledet om, at kirken har sluppet sine tykke, trygge mure. Det opsøgende gadearbejde er først og fremmest et tilbud om sjælesorg og samtale udenfor kirkens rammer. Det er et tilbud til de socialt udsatte, som jeg er præst for, men den almindelige borger gør også brug af denne mulighed. – Det er ikke et tilbud om, at man skal krænge sin sjæl ud, for nu kommer præsten. Det begynder med den almindelige, dagligdags samtale om vind og vejr, der

Gadegudstjeneste på gågaden i Odense

pludseligt får en anden kvalitet, fordi alt det der trykker, det man har grublet over, det man ikke kan forstå med Gud og den afmagt, som vi af og til oplever i livet presser på. Samtalen får dybde, fordi præsten kan holde ud at høre på de forhold man selv er presset af. Han bærer med ved at lytte og ikke give gode råd eller fordømme. Desuden har præsten tavshedspligt og er en fast del af gademiljøet og er troværdig.

Pludselig bliver kirken nær, med dens omsorg for den enkelte, hvor det ikke er moral eller den løftede pegefinger der tæller, men den omsluttende kærlighed.

Det opsøgende gadearbejde er ikke missionerende på den måde, at der skal prædikes, bedes og omvendes. Det sker ind i mellem som en følge af mødet, og så er det ganske naturligt. Gadegudstjenester på gågaden i Odense har derimod ganske klart til mål at prædike, bede og omvende mennesker.

Gadegudstjenester på gågaden i Odense.

Til disse friluftsgudstjenester kommer gadepræsten i præstekjole. Præstekjolen er tegnet på, at her er kirken udtrykkeligt til stede, og vil forkynde sit budskab. Gadegudstjenesterne er meget mere provokerende end det opsøgende gadearbejde og på sin vis et fremmedelement i den travle hverdag. Derfor bruges her meget musik: kormusik, go-spiel og små og store rockbands, for at gøre opmærksom på, at nu holdes der gudstje-

neste. Gadegudstjenesten er i konkurrence med gågadens andre tilbud og må skaffe sig ørenlyd og opmærksomhed. Det positive i at kirken på den måde højlydt gør krav på en plads i hverdagen er, at der næsten ingen negative reaktioner har været i de 8 år, den har eksisteret. Tværtimod, så er mange mennesker taknemlige for, at kirken ligesom kommer mennesker i møde på denne måde. En ofte hørt sætning er: Jeg vil gerne gå i kirke, men der er så mange andre ting, jeg skal om søndagen.

Gadegudstjenesten udfordrer til eftertanke, fordi den ikke holdes i sin sædvanlige ramme. Gud kan altså også godt være her. - Folk tror, når jeg kommer gående i præstekjolen, at nu er der en happening under forberedelse. På sin vis er det rigtigt. Forskellen er blot, at denne happening er autentisk! - Gadegudstjenesten er også et naturligt udgangspunkt for samtaler om kristendom og tro.

Som noget nyt har vi gadecyklen med, og serverer kirkekaffe efter gudstjenesten. Gadecyklen er kendt i gadebilledet og er med til at skabe yderligere tryghed omkring tjenerne. Dette har sat endnu mere gang i samtalerne, og åbnet op for, at det er godt og tilladt at tale om religion og tro.

Besøgstjenesten i Odense arrest.

Besøgsarbejdet i Odense arrest er en helt anden måde at være kirke udenfor kirken på. Det er et stille og for offentligheden usynligt arbejde. Alligevel vil jeg påstå, at kirken netop her får krop for de indsatte på en meget tydelig måde.

I et arresthus har man taget friheden fra mennesker og lader dem føle deres afmagt. I alle forhold er fangerne afhængige af domstole, politi og de daglige betjente og deres velvilighed. Man må og kan intet gøre, uden at man i forvejen har indhentet tilladelse til det (man skal endda have tilladelse til at gå på toiletet!), og alt hvad man gør og siger kan i retssagen anvendes imod en. - Dertil kommer, at Odense arrest er en sikkerhedsarrest, hvilket betyder, at dørene til cellerne er lukkede hele dagen. Der er mulighed for gårdtur i én time og man kan i nogle timer om dagen have fællesskab med en anden fange, hvis man kan finde en at være sammen med. Er man heldig, får man tilbudt arbejde på cellen, og for de meget heldige kommer man på værkstedet.

Det værste ved at være i en arrest er dog, at du pludseligt er overladt til dig selv, dit eget selskab, dine egne tanker, din egen afmagt og dårlige samvittighed overfor dig selv og din familie. Der er ingen man kan dele sine tanker med, fordi de er for private eller fordi de kan være med til at belaste en selv.

Netop her er det kirken får krop i form af præstens besøg. For præsten kommer udefra og er ikke en del af systemet. Han har ingen meddelelsespligt, men tværtimod tavshedspligt. Man kan ikke vente ubehagelige overraskelser, efter at have snakket med ham, og han gør ikke forskel på folk. Alle kan bede om præstens besøg uanset etnisk baggrund

Gøglergudstjeneste på Egeskov marked

og religion. Og man gør brug af det. Grunden er netop, at præsten kommer fra kirken og derfor pr. definition er interesseret i omsorgen for mennesket (det ved de fleste med anden etnisk baggrund også) uden nogen skjult dagsorden.

Min erfaring er, at netop fordi præsten koncentrerer sig om mennesket i den indsatte og vedkommendes nød og afmagt sætter hans besøg sig dybe spor i erindringen også efter opholdet bag de lukkede døre. Møder jeg fanger på gaden, efter at de er løsladt, opsøger de mig ofte for at sige tak for besøget og fortæller, at det gav nyt mod at tale med et menneske der kun var interesseret i dem som mennesker.

I denne sammenhæng gør det så heller ikke noget, at præsten både tror på Gud og kan bede en bøn.

Gøglergudstjenester i forbindelse med Egeskov marked.

Årets højdepunkt i gadekirkens arbejde er gøgler- og kroningsgudstjenesten torsdagen efter Egeskov marked.

Det er vagabondernes gudstjeneste, og den er ligeså uforudsigelig, farverig og festlig, samt dybt alvorlig som vagabonderne er.

Den foregår under stævnetræet bag Kværndrup forsamlingshus.

Når man kommer til vagabondernes plads, er alt et kaos af telte, hunde, skærslippercykler og mennesker, med tømmermænd og som reparerer på disse, samt et fredeligt samvær, hvor man blot sidder og nyder, at man stadig er i live.

Gudstjenesten er ganske enkel og meget højtidelig. Altid med de samme salmer. Der lyttes koncentreret til prædikenen, og er man utilfreds med præstens ord, får han det at vide med det samme, ligesom man klapper, hvis man får det, man har forventet. Og så er der både rettergang (en slags altergang), dåb (af nye vagabonder i øl) og kroning af den nye stodderkonge. Som afslutning mindes de døde vagabonder med et Fadervor og Altid frejdig. – Gudstjenesten er præstens. Alligevel er den anderledes, fordi vagabonderne så koncentreret er med i den, og ikke undlader at ytre sig, når de mener, at det er nødvendigt. Denne gølgergudstjeneste er et fælles anliggende, hvor vi nedbeder Guds nærvær, som ingen kan undvære.

Efter gudstjenesten er der fest. En gruppe af Korshærens damer har smurt 200 halve stykker rugbrød, til dels højt belagt (man vil gerne signalere, at vagabonderne er lige så meget værd, som andre mennesker). Der serveres kaffe, kakao og bouillon. Det er en god bund før dagens drikkeri. – Ligeledes er der soveposer og underlag til uddeling, og så er der musik. Kirkens Korshærs Baggårdsband spiller op med gamle og nye slagere, og det tager ikke lang tid før pladsen under stævnetræet er omdannet til et dansegulv. – Det skønneste billede sidste år var, da børn fra den nærliggende børnehave, sammen med pædagoger og vagabonder havde sluttet kreds om stævnetræet, og dansede til musikken. Her oplevede man musikkens magt og evne til at binde mennesker sammen på tværs af alder, skæbne, misbrug, kaos og børnenes glæde over livet.

Netop det er gadekirkens fornemste budskab, at binde mennesker sammen på tværs af alle forskelle i visheden om, at vi alle har brug for, at Gud er og vil være en del af vores liv, også udenfor kirkens mure.

*Gud Herren lod alle slags træer, der var dejlige at se på og gode at spise af, vokse frem af jorden.
(1.Mosebog 2,19)*

HVORFOR LIGGER ESBJERG DER, HVOR DEN LIGGER?

Werner Elof Sørensen

Det korte svar er: Fordi gårdmand Mads Andersen i Stige på Fyn blev bange for, at hans sønner skulle miste deres salighed.

Det lange svar tager nok resten af artiklen, så hvis mine læsere ingen interesse har i, hvorfor Esbjerg ligger på Jyllands vestkyst og er Danmarks 5. største by, så kan de standse her.

For at kunne besvare spørgsmålet skal vi undersøge det både historisk og kirkehistorisk. Men er der egentlig forskel på kirkehistorie og historie?

For nogle af de mennesker, der tror på Skaberens som åbenbaret i vor Herre og Frelser Jesus Kristus, er kirkehistorie ikke til at skelne fra historie, fordi de tror at historien fører frem mod den evige salighed hos Gud. For dem er det ikke nogen overraskelse, at Esbjergs eksistens kan være afhængig af Mads Andersens angst for, at hans sønner skulle gå fortabt og hans omsorg for, at det ikke måtte ske.

Men for andre troende som ikke troende, er der et skarpt skel mellem historien om kirken og profan historie, som ikke handler om kirken. For dem vil det være et problem og et udkant fænomen i kirkehistorien eller profanhistorien, at Esbjerg skulle være afhængig af Mads Andersen og hans faderlige bekymring.

At Esbjerg opstod som havn og by i midten af 1800 tallet, vil for dem så absolut være noget, der foregår i profanhistorien og ikke i kirkehistorien. Men selv for dem kan Esbjergs eksistens godt delvis skyldes noget, der sker i kirkehistorien. Det er, hvad jeg forsøger at vise i det følgende.

Jeg mener, at al historie er kirkehistorie, men vi kan godt skære den til, så den ikke rigtig lugter af kristenblod, hvis vi har nogen iblandt os, der ikke kan tåle lugten.

Af hensyn til dem af mine læsere, der måtte have denne overfølsomhed, taler vi fra nu af kun om historie.

Ved historie kan vi forstå mange forskellige ting.

Nogen mener, det er en beretning om, hvad der virkeligt skete i fortiden, eller at det er historiens hovedmål at komme så tæt til dette som muligt. De fleste er enige om, at vi kun med en vis sandsynlighed kan nå hen mod dette mål.

Det kan vi gøre ved at fortolke de kilder, vi har for hånden til fortiden.

Det er netop, hvad jeg gør. Jeg tager de kilder, jeg har for hånden til mit spørgsmål og forsøger at besvare det.

Jeg driver historie for at blive klogere på mit nuværende liv og mit mulige fremtidige liv.

Det bliver jeg ved at møde vor eksistens vilkår i historien, og se hvordan andre mennesker har klaret de udfordringer, de fik i livet.

Lad os se, hvad vi kan få ud af at svare på spørgsmålet om forbindelsen mellem Stige og Esbjerg.

Der blev banket på sognepræstens dør i Ryslinge engang i 1851.

Udenfor stod gårdejer Mads Andersen. Han var kørt den lange vej fra Stige nord for Odense til Ryslinge øst for Ringe med hest og vogn.

Denne gang var det ikke for at komme i kirke søndag formiddag, som han havde gjort nogle søndage, men for at tale med den præst, hvis forkyndelse sagde ham noget.

Præsten havde talt om, at dåben var en pagt mellem det enkelte menneske og Gud, som vor Herre selv havde stiftet med den enkelte.

Han var blevet så glad for denne forkyndelse. Nu afhang hans frelse ikke længere af ham selv, eller af andre mennesker eller kirken som organisation. Nu afhang hans frelse kun af Gud, som i Jesus Kristus havde stiftet sin pagt med ham i dåben og skænket ham troen ved Helligånden.

Men så var der kommet en mand til Stige, der sagde, at dåben kunne vi først modtage, når vi allerede troede på Gud. Det var hans to voksne sønner Anders Madsen og Jens Madsen begyndt at synes lød ganske rimeligt.

Mads Andersen kunne ikke få dem fortalt, hvor vigtig dåben var for freden i troen på Jesus Kristus.

Mads Andersen vidste godt, hvem manden var, som havde talt med hans sønner. Det var Frederik Ludvig Rymkjær, søn af fisker Just Henrik Rymkjær fra Stige.

Det var en brav fiskerfamilie. Frederik Rymkjærs bror Rasmus Peter Rymkjær havde reddet en 10 årig dreng fra at drukne i kanalen. Denne dåd blev udført den 19. juni 1839 og først omtalt i Fyens Stiftstidende. Derefter fik Steen Stensen Blicher nys om det og forfattede en vise på 14 vers om begivenheden, som Fyens Stiftstidende trykte d.2. juli samme år.

Frederik Ludvig Rymkjær blev født og døbt i Stige 1819, som ung var han blevet sømand og havde sejlet på Nordamerika. Herovre var han kommet ud for en arbejdsulykke og havde fået træben.

Men det var ikke den værste skade, han havde fået. På hospitalet havde han mødt nogle baptister, der havde overbevist ham om deres læres rigtighed og fået ham til at ringeagte sin barnedåb. Han var blevet døbt igen, fordi han nu troede, at der skulle tro til for at blive døbt.

Vilhelm Birkedal, præsten i Ryslinge som Mads Andersen besøgte, hævdede, at dåben var vor Herres pagt med den enkelte, og her fik vi dåben af Gud. Det var ikke noget, vi selv

skulle præstere. Selvfølgelig kunne Gud også give os troen, når og hvor han ville. Men han ville altså også give os den i dåben.

Denne præst måtte kunne forklare Mads Andersens sønner og de andre i Stige, der var så betaget af Frederik Rymkjærs person og meninger, hvad barnedåben betød.

Mads Andersen syntes ikke, hans egen præst, provst Hald, gjorde nok ved det.

I hvert fald lykkedes det ikke rigtigt. Det han foretog sig.

Så Mads Andersen inviterede Vilhelm Birkedal til Stige en sommerdag d. 24. juni 1851.

Her blev der holdt møde hjemme hos ham på Hedelundgården.

Det viste sig, at Provst Hald ikke kunne komme til mødet og i øvrigt var stærkt utilfreds med, at det var arrangeret uden om ham.

På mødet talte Vilhelm Birkedal og en af Birkedals venner sognepræsten i Rynkeby, magister Viborg for barnedåben. Der var mange tilhørere også Fredrik Rymkjær, der ikke fik lov til at få ordet.

Derfor indkaldte han til møde ugen efter.

Til Frederik Rymkjærs møde kom ikke så mange. Birkedal og Viborgs indsats havde allerede båret frugt.

Birkedal, Viborg og Rymkjær udgav deres indlæg som små skrifter, så flere kunne læse, hvad der blev sagt på møderne om dåben.

Det var jo det, der var sagen.

Men nu klagede Provst Hald til Biskoppen over, at Birkedal og Viborg, to fremmede præster, havde holdt møde i hans sogn.

Så blev det sagen i stedet for. Om en fremmed præst kunne holde møde i et sogn.

Der blev en grusom snakken og skriven frem og tilbage i bladene og over kaffebordene, og sagen havnede til sidst i Rigsdagen og endte med, at sognebåndet blev løsnet i 1855.

Det var en sag, grundtvigianerne længe havde kæmpet for, nu var der kommet en anledning, som havde gjort sagen indlysende for mange. Vilhelm Birkedal og K. F. Viborg havde skrevet et lille skrift med aktstykkerne fra Stige fejden, om at sognebåndet skulle løsnes. Det havde titlen: "Skal Præsten være Sognepave eller Menighedens Tjener?" Ud-givet hos Milos i Odense 1852.

Vilhelm Birkedal fik nu mange sognebåndsløser i Ryslinge, måske også fra Stige. Men de fleste sognebåndsløser fra Stige tog den kortere vej til pastor Ludvig Helveg i Hospitalskirken i Odense. Det var trods alt kun 7-8 km i hestevogn eller til bens.

En af de andre hovedpersoner i Stige fejden Frederik Ludvig Rymkjær flyttede i 1852 til Odense og grundlagde her en baptistmenighed. Han blev ordineret som præst og fik bygget et hus med mødesal på det sydøstre hjørne af Kongensgade og Vindegade kryd-

set. I 1857-62 opholdt han sig i Norge, hvor han grundlægger de første baptistmenigheder i Norge i Porsgrund og Solum og i Larvik. Det var altså ikke nogen ubetydelig modstander, gårdmand Mads Andersen og hans sønner havde mødt. Denne fiskersøn fra Stige.

Tiden gik, og vi kom i krig med tyskerne anden gang om Sønderjylland.

Denne gang i 1864 vandt tyskerne, og vi tabte Holsten og Lauenborg og Sønderjylland eller Slesvig, som det også blev kaldt.

Så nu gik kong Christian den 9.s riges sydgrænse ikke lige nord for Hamburg ved Elben længere.

Nu gik den ved Kongeåen.

Hvor der før havde været mange tysktalende holstenere i den danske konges rige, blev der nu mange dansktalende sønderjyder i den tyske kejsers rige.

Danmark var blevet halveret og bitterheden var stor.

Der var en udtalt vilje til ikke at være afhængig af tyskerne.

Hidtil havde vi eksporteret stude fra Nørrejylland over Slesvig-Holsten. Det var man jo stadig nødt til. Men man skulle betale tysk told, og tyskerne kunne helt lukke for eksporten, hvis de ville.

Derfor ville det være godt med en havn på vestkysten.

Ribe bød sig til, men besejlingen var ikke den bedste.

Så var der blandt de andre muligheder stranden, hvor det nuværende Esbjerg senere kom til at ligge. Det var bedre end Skallingen, som visse folk fra Varde mente var godt, sikkert fordi det lå tættere på Varde.

Men problemet var, at der ikke var jernbane vestpå, og man var meget uenige om, hvor den skulle gå.

Fra Vejle til Varde var der mange, der mente, især dem denne linje lå godt for.

Men en linjeføring fra Fredericia langs den nye grænse over Kolding og Vejen blev den foretrukne. Så kunne man på den måde hjælpe de betrængte landsmænd i Sønderjylland. Fik vi Sønderjylland tilbage, så kunne den i særlig grad bruges af folk nord og syd for Kongeåen.

Nu var der kun et problem tilbage.

Der var ikke flertal for det i Rigsdagen.

Samtidig pressede grundtvigianerne på for at få en lov om valgmenigheder igennem.

Det var igen sognepræsten i Ryslinge, der spillede en rolle i dette spil.

Han var blevet valgt til Rigsdagen, og han var meget utilfreds med, at regeringen havde givet efter og afstået Sønderjylland i 1864. Danmark til Ejderen var hans synspunkt.

Hjemme i Ryslinge havde han holdt en prædiken, hvor han var kommet ind på det sønderjyske spørgsmål. For Birkedal var det folkelige og det kristelige noget, der havde samme rod i troen på Jesus Kristus. Som kristen var enhver afgørelse, også den om den enkelte var dansk eller tysk noget, der hang sammen med den enkeltes kristentro.

Vi kunne afgøre os som danske eller tyske, men vi gjorde det altid i tro på Jesus Kristus. Det var et Guds under, om vi fik et dansk hjerte eller et tysk hjerte. Vort hjertes nationalitet var en gave fra Gud.

Gud havde givet Christian den 9. et tysk hjerte. Han var født som tysk prins af Glücksborg. Derfor bad Vilhelm Birkedal i sin kærlighed til kongen om, at Gud måtte give ham et dansk hjerte, hvis det var muligt.

Det gav ham en sag på halsen, fordi det blev opfattet som majestætsfornærmelse af nogle i menigheden.

Her sidst i august 2010 er det kommet frem, at kong Christian den 9. forhandlede om at få Danmark indlemmet i Det Tyske Forbund, så kongen som fyrste i Det Tyske Forbund kunne bevare sin overhøjhed over Slesvig-Holsten. Så bønnen var på sin plads efter min mening.

I første omgang skete der heller ikke Birkedal noget. Kongen og regeringen måtte enten have haft humor eller på anden måde havde synes, at det lå inden for ytringsfrihedens rammer.

Senere sagde Birkedal i Rigsdagen, at kongen i stedet for at underskrive freden, hvor vi afstod Sønderjylland, skulle have gjort et af to:

Enten nedlagt sit embede og lagt Danmark ind under Karl den 15. af Sverige og Norge, eller han skulle have kæmpet i spidsen for den danske hær mod overmagten, og hvis vi tabte få dikteret en fred.

Det var for skrap kost.

Birkedal fik brev fra kongen.

Han var afsat som præst i Ryslinge.

I stedet for at bøje nakken søgte Birkedal nu sit gamle embede, da det blev opslået.

Han fik det ikke. Men ved dette skaktræk havde han vist, at han ikke ønskede at gå ud af Folkekirken. Han fortsatte så sin virksomhed som præst. For nok kunne kongen afskedige ham som embedsmand men ikke som præst, var synspunktet. Han var stadig Luthersk evangelisk præst i den danske folkekirke.

En stor del af menigheden ville ikke af med ham, og de byggede kirke og præstegård i Ryslinge, hvor de så fortsatte som hidtil.

Det var selvfølgelig anledning til en heftig debat om at få ordnede forhold på området. Måske ved at danne valgmenigheder et nyt begreb og ord, der blev dannet til lejligheden. Det endte med et forslag i Rigsdagen om, at 20 familier skulle kunne vælge deres egen præst og selv sørge for udgifterne til præst og kirke.

Der var kun et problem tilbage.

Der var ikke flertal for det i Rigsdagen.

Den konservative statsminister grev Frijs løste knuden.

Han lagde forslaget om Esbjerg havn og valgmenighedsloven i samme pakke og fik vedtaget begge love ved en kupagtig manøvre i 1868, hvor han gav venstre valgmenighedsloven mod at få Esbjerg havn og jernbanen dertil.

Hvis ikke Mads Andersen var taget til Ryslinge i sin omsorg for sine sønners salighed, så var sognebåndet måske aldrig blevet løst.

Så ville Birkedal ikke have haft så mange sognebåndsløsere, så han kunne danne menighed og presse på for at få en valgmenighedslov igennem.

Så ville Esbjerg havn måske aldrig være blevet bygget, hvor den blev det. Så ville Esbjerg måske aldrig være vokset op og blevet den 5. største by i landet.

Sådan kan det gå.

En mands bekymring for sine sønners salighed kan føre til, at Esbjerg bliver til.

Naturligvis har kirkens virke verdslige konsekvenser. Bare se til Esbjerg havns grundlæggelse og Esbjergs udvikling til landets 5. største by.

Denne fortolkning af historiens gang har naturligvis sine kilder.

Her kan nævnes følgende:

- 1) Vilhelm Birkedal: Stridsord imod Baptismen talt i Stige, Lumby sogn den 24. juni 1851. Odense 1851. Forlage af den Miloske Boghandel.
- 2) Frederik L. Rymkers: Bemærkninger over V. Birkedals Stridsord imod Baptismen, samt Mag. Viborgs Tale om Barnedaaben og Baptisternes Daab, sammenlignet med Christi Daab, Hans Befaling til Apostlene og Deres Udførelse af samme, talte i Stige den 29de juni 1851. Odense 1851.
- 3) Skal Præsten være Sognepave eller Menighedens Tjener? Af V. Birkedal, Sognepræst i Ryslinge og K. F. Viborg, Sognepræst i Rynkeby. Odense. Forlage af den Miloske boghandel. 1852.
- 4) Omtale i Norsk biografisk Leksikon af Frederik Rymkjær som grundlægger af baptistkirken i Norge. 1857-62.

Naturligvis er der også fortolkninger af kilder bl.a.

- 5) J. L. Balling og P. G. Lindhardt: Den nordiske kirkes historie. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck. København 1973.
- 6) Verner Bruhn: Esbjergs Historie 2 1850 – 1910. En by bliver til.
- 7) Johannes Wendt-Larsen. Lumby Kirke og Menighed. Træk af en lang historie. Lumby Menighedsråd 2004.
- 8) Aarsskrift for Lumby Sogns Lokalhistoriske forening 1988. Holger Mejlbjerg: Stige fejden.
- 9) Fyens Stiftstidende 20. august 2010: Nyhedsjæger i arkiverne: Portræt af Tom Buk-Swienty. Om kong Christian den 9. der tre gange tilbød at Danmark blev indlemmet i Det Tyske Forbund.
- 10) Niels Aage Barfod. Ufortrøden. Roman om Vilhelm Birkedal.
- 11) Samt min skrøbelige erindring fra læsning af kirkehistorie og fra hørte forelæsninger og foredrag.

Denne blanding af kilder, fortolkninger og erindringer bliver så til denne skrøne, om en linje fra Stige til Esbjerg.

Den kan man sige nå til eller lade sig inspirere af i nutid og fremtid.

Det er op til den enkeltes tro og samvittighed.

Hvad kan der ikke ske i fremtiden, hvis vi bekymrer os om vor egen og vore nærmestes salighed?

Sognepræst i Stige og Lumby

Werner Elof Sørensen.

De nye overenskomster

I alle de mange år, jeg som sognepræst, bestyrelsesmedlem i præsteforeningen samt biskop har været i nærheden af menighedsrådsarbejde, har menighedsrådene beklaget sig over manglende indflydelse og kompetence. Det har skiftende regeringer forsøgt at råde bod på ved at lægge større eller mindre kompetencer ud til menighedsrådene. Men langt den største blok i menighedsrådenes budget, nemlig lønbudgettet, er forblevet i kirkeministeriet, som sammen med personaleorganisationerne har forhandlet løn- og ansættelsesvilkår, hvorefter de har sendt regningen til menighedsrådene, som med rette var været noget irriterede over, at de ikke har haft indflydelse på den vare, de skulle betale for.

Det er blevet anderledes fra i år, hvor menighedsrådene har fået ansvaret for at forhandle løn, arbejdsbeskrivelser og arbejdsvilkår med personalerne og deres organisationer. Det var en ordentlig mundfuld, der lige pludselig blev kylet ud til menighedsrådene. Men som kirkeministeren har bemærket, har menighedsrådene selv bedt om det, hvilket set fra den synsvinkel kan være rigtig nok. Men det burde være sket på en noget mere kontrolleret facon, så Landsforeningen af Menighedsråd i god tid havde været gearret til at rådgive og forhandle på menighedsrådenes vegne. På landsforeningens årsmøde i juni er der taget skridt i den retning. Bedre sent end aldrig, kunne man sige. Men det har betydet, at menighedsrådene har stillet store forventninger til stiftskontorenes rådgivning. I Fyens Stiftskontor har vi forsøgt at leve op til forventningerne, så godt vi kan, med de ressourcer, vi har. Jeg har fulgt bestræbelserne fra sidelinjen, hvorfra jeg som iagttagere har grund til at takke såvel stiftspersonalet som menighedsrådene for deres vilje til at få tingene til at glide til gavn for folkekirken som arbejdsplads.

Personaleorganisationerne har også set deres fordel i de nye overenskomster, som åbner mulighed for 5-dages arbejdsuge og kontrolleret arbejdstid med en varslingsfrist på en måned for skæve arbejdstider. Det kræver, at både menighedsrådene og personalerne har vilje til at drøfte og planlægge de faktiske behov i det lokale kirkeliv. Det gode ved de nye overenskomster er, at menighedsrådene bliver tvunget til at gøre sig selv tydelige som arbejdsgivere, og at personaleorganisationerne får sværere ved at opfatte det folkekirkelige arbejdsmarked som et tag-selv-bord. Folkekirkens betalende medlemmer skulle nemlig få det indtryk, at kirken er til for de ansattes skyld.

For menighedsrådene er foråret yderligere blevet besværet af, at man har fået nye regnskabs- og budgetskemaer, hvis formål jeg ikke helt har gennemskuet. Men det er i alle fald tydeligt, at den dermed sammenhængende indberetningspligt til kirkeministeriet betyder, at man trods al decentralisering takket være IT-teknologien fra centralt hold har kontrol med selv de fjerneste hjørner af folkekirkens økonomiske forhold.

Kirkeindvielse i Tanzania

Gudstjenestefrekvens og fordeling af præstestillinger

I november 2003 udsendte jeg en cirkulæreskrivelse om gudstjenestehyppighed. I revisderet form udsendte jeg det igen i 2007 (ell. 2008). Min hensigt var den, at det skulle være overladt til præster og menighedsråd at træffe beslutning om lejlighedsvis gudstjenesteaflysninger. Kirkeministeriet har af 1. oktober 2003 udsendt et notat, som nøjere definerer det retskrav, folkekirkens medlemmer har på gudstjenester. Ræsonnement, hvad angår min egen cirkulæreskrivelse har været, at det ikke er hensigtsmæssigt, at jeg giver tilladelser til gudstjenesteaflysninger, som er i strid med kirkeministeriets notat, for så kan jeg jo derefter ikke være klageinstans. En klage over gudstjenesteaflysning vil være en klage over mig selv. Derfor er det bedre at præster og menighedsråd selv tager ansvaret, hvorefter eventuelle utilfredse kan klage til mig. Det fungerer sådan set meget godt, selv om der i stiftet som helhed samlet set er sket et mindre fald i antallet af gudstjenester.

Der er en anden udvikling, som har accelereret denne udvikling. Da jeg var ung præst var det almindelig praksis, at der i bysogne med flere præster var to søndagsgudstjenester med hver sin præst, hvilket gav kirkegængerne en valgmulighed. Sådan er det ikke mere. Nu er det almindelige, at der i bysogne med flere præster nok er to gudstjenester, men det er ved den samme præst. Og da præsten og kirkebetjeningen af familiemæssige grunde gerne vil have fri til middag, er det almindeligt, at begge gudstjenester place-

Drejergaard i Tanzania

res søndag formiddag med det til følge, at der er meget få kirkegængere til den tidlige gudstjeneste, hvorfor man efter præstens og menighedsrådenes opfattelse lige så godt kan undvære den tidlige gudstjeneste. Denne tendens har i mindre grad bredt sig til landsognene, hvor præsterne gensidigt afløser hinanden på en måde, der kan minde om bykirkeforhold. Jeg har selv ønsket at fremme disse samarbejdsformer, fordi de kan bidrage til at udligne folkekirkens skæve fordeling af arbejdsbyrden mellem præsterne, idet der findes meget arbejdskrævende pastorater og andre pastorater, hvor byrden er mere overkommelig.

Jeg er på det seneste blevet betænkelig ved, at antallet af gudstjenester falder, for det medfører, at antallet af præster også falder. I 2009 har kirkeministeriet i et samarbejde med biskopperne gennemført en ændret fordeling af folkekirkens præstestillinger. Behovet i de enkelte stifter bliver opgjort på baggrund af den vurdering, hvori der indgår forskellige vægte bestående af medlemstal, antal kirkelige handlinger og antal gudstjenester. Da det stadig er opfattelsen, at en væsentlig del af meningen med folkekirken er, at der skal holdes gudstjenester, har antallet af gudstjenester en ganske stor andel i vægtningen, når der skal fordeles præster. I Fyens Stift er antallet af gudstjenester samlet set faldet, så vi på den konto har sat 2½ præstestilling over styr. De skal være afleveret til andre stifter med behov for flere præster senest 2015. Vi mangler endnu at aflevere to. Hvis antallet af gudstjenester falder yderligere, kommer vi efter 2015 formentlig til at

afgive flere stillinger. Min hensigt med at opfordre til nye samarbejdsformer har ikke været den at forringe ”produktionen” i den fynske del af folkekirken, men derimod at skabe muligheder for en mere ligelig fordeling af det arbejde, der faktisk er, og således at præsterne samlet set laver det samme som hidtil.

Jeg har forståelse for, at man kan have et ønske om at aflyse f.eks. tidlige søndagsgudstjenester, hvis de kun er besøgt af ganske få kirkegængere. Der skulle helst heller ikke opstå det indtryk, at vi holder gudstjenester for personalets skyld. Men hvis man vil aflyse gudstjenester, kunne det være en anledning til at opfinde andre for eksempel på hverdage. Der er i løbet af et par årtier opstået et væld af specialgudstjenester i form af babysalmesang, kravlegudstjenester, bamsegudstjenester, spagettigudstjenester, konfirmandgudstjenester, gudstjenester for dåbsforældre, meditationsgudstjenester, stillegudstjenester, freestylegudstjenester, dialoggudstjenester, forklaringsgudstjenester, lysgudstjenester, temagudstjenester, ølgudstjenester og rollatorgudstjenester. Jeg synes, at det er fint, at man eksperimenterer med liturgier, hvilket der er fuld frihed til, når det ikke drejer sig om en søndagshøjmesse. Og det vil være endnu finere, hvis man sammen med alle de liturgiske eksperimenter overvejer, hvad en gudstjeneste egentlig er for en begivenhed til forskel fra det, der nu om dage kaldes en ”event”.

Kirkelig administration og kontorfaciliteter

De seneste års kirkeministerielle betænkninger har medført, at omdrejningspunktet i den kirkelige administration i langt højere grad end hidtil er blevet provstierne. Denne udvikling er i sommeren 2010 blevet understreget af en rapport udarbejdet af Mogens Lindhardt og Erling Andersen, ”Forandring i provstierne”. Rapporten dokumenterer, hvor megen administration, der i de senere år er flyttet ud til provster og provstiudvalg. Til gengæld er der intet som helst i rapporten om provsten som en del af det kirkelige tilsynsembede, som i folkekirken skal holde øje med de gejstlige funktioner, der er knyttet til prædikeembedet. Eller sagt med andre ord: Efter rapporten at dømme er relationen mellem provst og biskop på det nærmeste ikke-eksisterende. Det er bemærkelsesværdigt i betragtning af, at det er den relation, der er den oprindelige. Af rapporten kunne man få det indtryk, at meningen med folkekirken er den, at den skal administrere sig selv – og ikke gøre andet end det.

At provstestillingen i løbet af de seneste årtier i stigende grad er blevet belastet af administration, har ført med sig, at der bliver stillet krav om aflastning af provstens embede. Dette krav har jeg al mulig forståelse for, men som forholdene er, kan det kun ske ved at frikøbe provsten fra en del af de præstelige embedsfunktioner. Eller sagt med andre ord: Provsterne skal have bistandspræster eller hjælpepræster.

Da jeg i 1995 blev biskop blev der talt meget om, at der manglede præstestillinger. I de fem-

ten år, der siden er gået, er præstebevillingen i Fyens Stifts øget med nogle få stillinger, og der er opstået nogle lokalt finansierede præstestillinger. Nu mister vi 2½ præstestilling på grund af det lavere antal gudstjenester. Hvis man dertil skal lægge finansiering provstehjælpepræster samt – som det er på tale – praktikløn til nyuddannede præstekandidater og deres vejledere, bliver det reelle antal af præstestillinger mindre end det var, da jeg tiltrådte, hvilket skyldes, at en del af de penge, vi skulle have haft prædikener for, er blevet brugt til administration og uddannelse. Det er ikke rimeligt. Det er derfor min holdning, at de stillinger, der skal oprettes til aflastning for provster bør finansieres af lokale midler i provstierne.

Provstierne og provstens embede er faktisk i forandring. Et af tegnene er, at der nu opstår særlige provstihuse. For tredive år siden var provstekontoret et hjørne af præstens arbejdsværelse i præstegården. Siden blev det sådan, at en provsteudnævnelse medførte en større eller mindre ombygning af præstegården, fordi der nu foruden præstens arbejdsværelse også skulle være et egentligt provstikontor med plads til provstens sekretær. Både økonomisk og praktisk er det en uholdbar løsning. Derfor er det logisk, at der nu opstår særlige provstihuse, som kan fungere uafhængigt af provstens bopæl.

I Odense har vi arbejdet på en særlig løsning for Skt. Knuds og Hjalles provstier, idet vi har forhandlet med Odense Kommune om køb af den hidtidige ældre- og handicapforvaltning på hjørnet af Klosterbakken og Klaregade. Bygningerne ville kunne rumme stiftskontor, fælles provstikontor for de to provstier, gode faciliteter for Folkekirkens Tværkulturelle Samarbejde i Odense, kontorer til ungdomspræst og skole-kirkesamarbejdet samt kursusfaciliteter. Tilsammen ville det have skabt mulighed for et frodigt samarbejde mellem folkekirkens forskellige funktioner, og det ville øge folkekirkens synlighed i Odense. Domkirken, som i høj grad lider af pladmangel og mangel på tidsvarende møde- og kontorfaciliteter skulle så have overtaget stiftskontorets bygning på Klingenberg 2.

Det hele var forhandlet på plads med Odense Kommune. Set over en årrække ville det ikke have betydet en merudgift for folkekirken, som selv af fællesfonden ville kunne finansiere købet, der skulle modregnes en sum af den lokale ligning for domkirkens køb af det nuværende stiftskontor. Men det bliver alltså ikke til noget, fordi kirkeministeren har vendt tommelfingeren nedad med den begrundelse, at transaktionen ikke er til gavn for fællesfonden. Det er et argument, som jeg hverken kan eller vil forstå, eftersom jeg ikke kun er biskop for fællesfonden, men for hele folkekirken i Fyens Stift og derfor skal se på helheden og det, der gavner den.

Nu kommer udviklingen så til at gå sin gang andre steder med etablering af faste provstikontorer. Det bliver spændende at se, hvad det kommer til at betyde for selve provste-

stillingen, at funktionen ikke længere er knyttet til bopælen. Mit gæt er, at det blandt andet vil komme til at betyde, at positionen som formand for provstiudvalget politisk set bliver mere interessant, og at vi derfor kommer til at se en del flere lægmænd som formænd for provstiudvalget. Der skal nok være en del tiloversblevne lokalpolitikere og skolebestyrelsesmedlemmer, som kunne få lyst til det. I så fald kommer aflastningen af provsterne jo af sig selv.

Kristendomsjubilæum i Afrika

Til slut noget om en helt særlig kirke-oplevelse, som i juni måned blev Inger Merete og mig selv til del, da vi var inviteret til det nordvestlige hjørne af Tanzania for at fejre kristendommens 100-års jubilæum på disse kanter. Det blev på alle måder en meget festlig fejring.

I Tanzania er ca. 40% af befolkningen kristne. Andre 40% er muslimer. Og så er der 20%, som hylder forskellige former af den oprindelige religion, før kristendommen og islam nåede frem. I øvrigt er forholdet mellem kristne og muslimer betydeligt mere venskabeligt, end det sædvanligvis er i Danmark, selv om man dér godt ved, hvad forskellen går ud på. Det ved man muligvis endda noget bedre, end vi gennemsnitligt set gør i Danmark.

Efter ni timers flyverejse og yderligere ni timers kørsel i en landrover nåede vi frem til Byen Bukoba ved Victoria-søens vestlige bred. Hvis nogen mener, at vi var på ferie, må

de tænke om. Allerede dagen efter vores ankomst blev jeg – noget uforberedt - sat til at holde et foredrag om kristendom og sekularisering for en forsamling af biskopper, præster og kirkelige administratorer. Det lykkedes nogenlunde. Senere var vi til en uden-dørs jubilæumsgudstjeneste i Bukoba. Man påstod, at der var omkring 6.000 til stede. Jeg ved det ikke, for jeg talte ikke efter. Men der var i alle fald sort af mennesker.

Vi tilbragte tolv dage i Tanzania, deraf den sidste uge i Karagwe Stift, som ligger i højlandet med grænse til Rwanda. Vi kom med en landrover en del rundt i stiftet. Undervejs indviede jeg en spisesal på en kostskole, et kvindecener, et sognehus samt en kirke. Det sidste fandt sted i en by ved navn Karukwanzi, hvor deres kirke var blevet for lille, og derfor havde de bygget en ny. Det var langt ude på landet, hvor der ikke var elektricitet, så den strøm, der skulle bruges til el-orglet, kom fra en generator. Biskop Bazonza, som i øvrigt for et par år siden var på besøg i Fyens Stift efter en invitation fra Stiftsudvalget for Mission, indledte indvielsen med at læse fra Det gamle Testamente om israelitternes erobring af Jeriko (Josva 6,1-5). Derefter spændte vi – præsterne, biskop Bazonza og jeg selv – syv gange rundt om kirken, som vi derefter indtog. Det foregik på den måde, at jeg fik Bazonzas bispestav. Med den bankede jeg tre gange på kirkedøren i Faderens og Sønnens og Helligåndens navn. Så gik døren op, og vi gik ind i kirken så mange, som kunne være der. Resten måtte se ind ad vinduerne. Først indviede jeg højtideligt prædikestolen, derefter døbefonten, så alteret og til sidst kirkegængerne. Undervejs var der en mængde sang. Jeg holdt en prædiken om ”Forklarelsen på bjerget”, som Bazonza oversatte. Derefter holdt vi i fællesskab altergang. Da gudstjenesten var forbi, opstod der en vældig fest udenfor med masser af korsang og anden morskab. Jeg følte mig meget beæret over at få lov til at indvi deres kirke. Jeg har siden tænkt over, hvad man i Fyens Stift ville sige til det, hvis jeg overlod en kirkeindvielse til en kulsort biskop fra Afrika. Det var på alle måder en dejlig dag, vi havde i Karukwanzi. Det var en bevægende oplevelse, som jeg aldrig vil glemme alene af den grund, at det er den eneste kirke, jeg nogensinde kommer til at indvi i min egenskab af biskop. Fyens Stift har de kirker, der er behov for. I alle fald kommer jeg ikke til som stiftets biskop at indvi nogen ny kirke. Så jeg vil med glæde tænke tilbage på kirken i Karukwanzi.

Vi var på besøg i flere andre byer og landsbyer, og det hele sluttede af med en festgudstjeneste i Lukajanga, som er domkirkeby - eller måske snarere domkirkelandsby. Det var også en udendørgudstjeneste med mange hundrede deltagere, som var kommet langvejs fra. Med efterfølgende festivitas varede den fra kl. 9 til kl. 18. Inger Merete – kaldet Mama Askofu (Moder Biskop) - overrakte en gave fra Fyens Stift. Det var en kasse med børnebibler på swahili. Hun ledsagede gaven med en tale om at fortælle historie og synge godnatsang med børn og børnebørn. Den fremkaldte et stort bifald.

Alt dette kunne vi fortælle meget mere om. Men det må I spørge Inger Merete om. Det er hun meget bedre til end mig. Selv vil jeg gerne, om vi kunne bevare en god forbindelse mellem Fyens Stift og den lutherske kirke i Tanzania. Vi har haft en gæsteprester, Brighton Kahigi, på et 3-års ophold på Vestfyn. Senere har vi haft domprovst Christian Dickmeiss og sognepræst Keld Balmer Hansen dernede som gæstelærere på en kirkelig uddannelsesinstitution. Fyens Stifts præster har for flere år siden sparet sammen til en motorcykel til en kollega i Tanzania, og stiftets sogne har med en indsamling finansieret et tag til en kirke. Så bliv ikke overrasket hvis jeg kommer med en idé til endnu et projekt, som kan udbygge venskabet mellem den evangelisk-lutherske kirke i Tanzania og Fyens Stift! Vi har brug for hinanden. De har brug for, at vi hjælper dem med økonomi og uddannelse. Og vi har brug for at kende nogle mennesker, som i den grad er glade for, at de er kristne mennesker og nu har været det i hundrede år.

BISKOP MIDT I EN FRIGJORT OPBRUDSTID

K.C. Holm - Fyens biskop 1958-1984

Ole Hyldegaard Hansen

K.C. Holm
biskop over Fyens Stift 1958-
1984.

Wediebiskop eller hverdagsbiskop? Aktuelle betegnelser fra de senere års bispevalg. Skulle en af dem bringes i anvendelse om Knud Christian Holm (1915-2009), bedre kendt som K.C. Holm, der bestred posten som biskop over Fyens Stift fra 1958-1984, ville det uden tvivl være den sidste.

K.C. Holm føler sig personligt langt mere hjemmevant under forhandlinger med menighedsråd om f.eks. præsteansættelser, ved en uformel, måske uanmeldt samtale med en præst i kirkedøren eller ved køkkenbordet i præstegården, end når han bliver afkrævet et hurtigt svar – i dag de såkaldte oneliners – af en journalist fra en formiddagsavis eller fra tv. En kunst flere af hans yngre kolleger mestrer langt bedre ved Holms afgang i 1984, og som i dag næsten tenderer en nødvendig embedskvalifikation for bisper i en tid, hvor store kirkelige modeord er synlighed og ledelse.

Som biskop gennem mere end 26 år gennemlever K.C. Holm en kirkelig og samfundsmæssig udvikling, som vel ingen andre fynske bisper før ham. En periode karakteriseret ved landbokulturens endeligt og velfærdsstatens konsolidering, opbrud i de nedarvede kirkelige strukturer og embedsautoritet, vigende kendskab til den kristne børnelærdom i befolkningen, - en tid hvor kimen til mange af de folkekirkelige forandringer og initiativer lægges, som først realiseres efter Holms pensionering som biskop. I det perspektiv kan Holms bispeperiode kaldes en opbrudstid.

Bispekvalifikationer

Der kan ikke opstilles en generel formel for, hvordan man vælges som biskop, men grundlæggende skal to betingelser opfyldes. For det første skal et bispeemne bringes i forslag og for det andet skal tilstrækkelig mange vælgere overbevises om, at vedkommende netop besidder de fornødne kvalifikationer til at varetage den kirkelige tilsynsgering i det pågældende stift. For at blive bragt i forslag må man nødvendigvis have gjort sig bemærket enten på den landskirkelige scene eller lokalt i stiftet. For K.C. Holms vedkommende er det afgjort det sidste.

Gennem en alsidig foredragsvirksomhed rundt om i de fynske præstegårde, forsamlings- og missionshuse og som jævnlig skribent i Fyns Tidende i årene som valgmenighedspræst i Kerteminde, bliver Holm "landskendt på Fyn" som en dygtig og kompetent formidler af det levende ord.

Foruden de mange personlige kontakter, der derved etableres, medbringer Holm selv værdifulde erfaringer i bagagen til embedet som folkekirkelig tilsynsmand.

Som præstebarn, født i Vium præstegård ligesom Blicher, er Holm opflasket med den klas-

Kerteminde præstebolig 1958
Den nye biskop med hustruen
Astrid og børnene Agnete og
Hans Christian.

siske kirke- og præstegårdskultur og de vilkår der er knyttet dertil. Siden indhøster han selv egne præsteerfaringer fra vidt forskellige kirkelige miljøer.

Først som hjælpepræst i Thisted 1940-1946, et traditionelt og aktivt folkekirkesogn, hvor han træffer sin kone Astrid, og hvor hans navn første gang officielt sættes i forbindelse med en fremtidig bispekarriere – der tænkes her på Aalborg Stift – af en taler fra menigheden under den hjertelige afskedsfest for den dengang 31-årige Holm. Dernæst følger årene som kirkefundspræst ved en tysk barakkirke i det nyetablerede Tagensbo sogn i København 1946-1952, inden præstetiden i Kerteminde, i en veletableret grundtvigsk valgmenighed.

Det er derfor ud fra sin indsigt i kirkelivets vilkår i købstad, storby og landsogne, at K.C. Holm indvilger i at lade sig opstille som grundtvigsk bispekandidat i 1958 og mulig afløser for Hans Øllgaard.

Bispevalget

Som modkandidat ved bispevalget får K.C. Holm en anden fynsk sognepræst, Ebbe Thestrup Pedersen, Lunde, der også tilhører skribentkredsen omkring Fyns Tidende.

At være bispekandidat er forbundet med en pludselig og voldsom personlig eksponering i offentligheden, og det kræver en fornøden robusthed og risikovillighed, da et bispevalg

altid vil resultere i mindst én taber. Flere kandidatember takker da også nej, da de ikke ønsker at udsætte sig selv for dette personlige pres.

Til forskel fra nutidens bispevalg, så må Holm og Thestrup Pedersen begge affinde sig med at være plantet på sidelinjen, uden mulighed for at tage til orde og forklare sig, da valgkampen helt er lagt i støttegruppernes hænder. De må derfor begge finde sig i diverse angreb og mistænkeliggørelse fra modpartens bagland uden selv at komme til orde. Mens tvivlen om Holms egnethed som kommende biskop primært rettes mod hans status af valgmenighedspræst, bores der modsat i Thestrup Pedersens vaklende holdning til kvindelige præster. En vanskelig hurdle i et valg, hvor efterfølgeren for biskop Øllgaard, landskendt for at have ordineret landets første kvindelige præster i 1948, skal findes, og sammen med turbulens i baglandet, viser den sig da også uoverstigelig. Da afstemningsresultatet foreligger den 25. april 1958, har Holm vundet klart med 988 stemmer mod 816, og han udnævnes umiddelbart efter til Fyns nye biskop med virkning fra 1. maj 1958. Dette er dagen efter Holms 43 års fødselsdag, og han er dermed til dato Danmarks yngste biskop siden 1922. Thestrup Pedersen erhverver sig efterfølgende den teologiske doktorgrad og skaber sig en karriere som professor ved Danmarks Lærerhøjskole.

Bispevilkår og folkekirkelige udfordringer i 1958

Hvilke embedsvilkår er det så, der venter K.C. Holm ved sin tiltrædelse som biskop i 1958? Ifølge stiftsprovst K.L. Aastrup, Holms fremtidige kirkelige stedfortræder, er der tale om en stilling, hvori den administrative del (kontor- og ekspeditionssager) skønnes at

udgøre 80 % af stillingen. En oplysning, der umiddelbart bekymrer den nyudnævnte biskop, men som siden viser sig at være et arbejdsfelt, som Holm både har flair og interesse for, godt hjulpet af de 3 medarbejdere tilknyttet stiftsadministrationen, som i 1958 har til huse i sidefløjen til bispeboligen i Klaregade.

Ovenpå årtier hvor den kirkelige debat har været præget af teologiske spørgsmål som: 1) det tidehvervske opgør med de kirkelige retningers eksklusive kirkesyn i modsætning til det folkekirkelige, 2) kirkens stilling under besættelse og 3) kvindelige præster, så er det nu strukturelle og liturgiske spørgsmål, der presser sig på.

De nedarvede overskuelige og velfungerende sogneenheder med egen lokal identitet og bevidsthed i behold, er under en begyndende strukturel, folkelig som kirkelig forandring. Folkevandringen fra land til by, fra centrum til forstad for de større byers vedkommende, betyder langt mere uensartede sogneforhold med tyndtbefolkede landpastorater, affolkede citysogne, folkerige og præsteligt underbemandede forstadsområder, ofte uden egen kirke i nærmiljøet.

Skønt skoleloven af 7. juni 1958 formelt fastholder, at kristendomsundervisningen også i fremtiden skal stemme overens med kirkens lære, så medfører loven alligevel strukturelle forandringer som f.eks. lærerens fritagelse for kirketjeneste, reduktion i fagets timetal og bortfald af præsternes tilsyn med undervisningen, der sammen med nyopførte centralskoler som afløsning for mange lokale skoler medvirker til yderligere opbrud i de gamle sogneenheder.

I slutningen af 1950'erne er velfærdsstaten fortsat under opbygning. Sociale opgaver, der tidligere er varetaget lokalt og frivilligt af humanitære og kirkelige organisationer, overgår nu i stigende grad til det offentlige efter ensartede retningslinjer.

Det stigende ekspert- og funktionærvælde mærkes også på det kirkelige felt, hvor præsten i stigende grad fremstår som "specialisten", men nu med færre hænder at trække på i menighedsarbejdet i takt med den faldende kirkelige interesse i befolkningen, herunder den faldende søgning til det teologiske studium.

Blandt ligemænd – Holm og bispemoderne

Da de mange udfordringer, som afkræver biskoppelig stillingtagen, ikke blot angår Fyn, men folkekirken i almindelighed, sætter K.C. Holm stor pris på de kollegiale bispemøder, populært kaldt det biskoppelige teselskab, hvor der er lejlighed til at drøfte spørgsmål af fælles interesse, ofte i samråd med minister og departementschef. De mere end 26 års virke som biskop betyder, at Holm får lejlighed til mødes med ikke mindre end 28 bispekolleger (inklusive de nordatlantiske), samt 9 forskellige kirkeministre og 5 departementschefer.

*Danmarks yngste biskop
Holms bispevielse i Vor Frue
kirke (Kbh) 29. juni 1958. Fra
venstre ses bisperne Rosen-
quist (Borgå), med bispestav
Anders Nygren (Lund). De
danske bisper: Halfdan Høgs-
bro (Lolland-Falster), Erik
Jensen (Aalborg), Gudmund
Schiøler (Roskilde), Fuglsang-
Damgaard (København),
Frode Beyer (Haderslev),
C.M. Baun (Viborg) og Dons
Christensen (Ribe).*

*Bispemøde i Odense bispegård
1960
Fra venstre Dons Christensen
(Ribe), Høgsbro (Lolland-Falster),
Beyer (Haderslev), Fuglsang Damgaard
(København), Holm, Skat Hoffmeyer (Århus)
og Baun (Viborg). Erik Jensen
(Aalborg) mangler.*

Selv om Holm ved sin tiltrædelse i 1958 officielt udtrykker stor personlig sympati for tanken om det biskoppelige teselskab, dengang som kollegiets Benjamin med Københavns højestimerede biskop og bispekollegiets nestor, Hans Fuglsang-Damgaard, for bordenden, så korrigerer Holm belært af års erfaringer siden sit syn på bispemødernes rent uformelle karakter, og han kan derfor heller ikke give grundtvigske kolleger som Dons Christensen (Ribe) og Eriksen (Århus) sin fulde støtte til dette synspunkt, da bispemødernes karakter bliver genstand for drøftelse i begyndelsen af 1980'erne.

Bispemødet har ingen juridisk kompetence, og Holm og kollegerne er normalt varsomme med at fremkomme med fællesudtalelser eller træffe bindende flertalsbeslutninger for hele folkekirken, men direkte beslutninger forekommer dog på møderne.

På samme måde kan udkommet af biskoppeligt nedsatte arbejdsgrupper og udvalg efterfølgende godt udmønte sig i ministerielle cirkulærer, betænkninger eller love gældende for hele folkekirken.

Selv om der grundlæggende hersker kollegial enighed om, at bispemøderne bør bevare deres egen integritet, så fungerer de dog alligevel til tider som mødeforum for en centralt placeret iværksættergruppe imellem kirkens basis (menighederne) og centrale styrelse (ministeriet).

Ved Holms afgang i 1984 har mødeformen da også til dels ændret karakter. Bisperne indgår nu jævnlige i nye samarbejdsrelationer, bl.a. som modtræk til ændrede forretningsgange hos Kirkeministeriet, der til tider vælger at forbigå det biskoppelige tebord under kirkelig sagsbehandling.

Skolens frigørelse fra kirkens bekendelse

Skoleloven af 26. juni 1975 markerer den endegyldige opløsning af de konfessionelle bindinger mellem kirke og skole, hvorefter kristendomsundervisningen nu regnes som kundskabsformidlende på linje med øvrige fag. En udvikling K.C. Holm for længst har forudset. Uden at ville afskrive skolens kristendomsundervisning som værdiløs udelukker han derfor ikke, at kirken på et tidspunkt kan blive tvungent til i samarbejde med hjemmene selv at påtage sig oplæringsforpligtelsen i den kristne børnelærdom som supplement til kirkens øvrige tilbud om børnegudstjenester og søndagsskolevirksomhed. En tanke, der konkretiseres efter Holms afgang med etableringen af minikonfirmandordningen i 1987. De gamle bånd mellem kirke og skole er bortfaldet juridisk efter 1975, men lokale samarbejdsstraditioner lever dog uanfægtet videre, der hvor skole og kirker er enige om det. Det er ifølge biskop K.C. Holm både et naturligt og klogt træk, eftersom majoriteten af skoleelever fortsat tilhører folkekirken, og grænsedragningen mellem det informative (oplysende) og indoktrinerende (forkyndende) er ganske vanskelig, hvilket bliver bekræftet med Nørre Søby-sagen 1978-1979.

Her skaber et principfast skolenævns spørgsmål om, hvorvidt juleafslutninger i kirken er forenelige med den nye skolelov således betydelig forvirring i både det lokale og centrale forvaltningssystem med fare for uoprettelig skader, som ingen af parterne reelt synes interesseret i.

Ifølge Holm forplumrer ministeriets tilladelse til at afvikle juleafslutninger som et frivilligt tilbud uden for skoletiden blot begreberne, når det fortsat er uvist, hvorvidt det, der skal tages hensyn til, er rettet mod skolens årsplan eller indoktrineringsforbuddet. Under alle omstændigheder vil sidstnævnte være overtrådt uanset tidspunktet, hvis skolen er initiativtager.

I øvrigt finder Holm det personligt betænkeligt, hvis et kirkekritisk mindretal med skoleloven i hånden kan afskære flertallets adgang til deltagelse i noget, som i almindelighed skønnes både værdifuldt og kulturbærende.

Fronterne blødes da også op i 1993 med den nuværende skolelovs opgør med en værdifri og objektiv skole.

Holm som arkitekten bag Fyens Stifts nye struktur

I kølvandet på forberedelserne af kommunalreformen i 1970, hvor landet skal inddeles i færre, større og økonomisk bæredygtige kommunale enheder, ønskes sognestrukturen og den kirkelige betjening også revurderet på et tidspunkt med udsigt til en foruroligende præstemangel, selv om det fra centralt hold bedyres, at der ikke vil ske nedskæringer i antallet af præstestillinger.

Ud fra deres lokalkendskab og overblik over stifternes kirkelige geografi udses bisperne til i samråd med provsterne at varetage det utaknemmelige hverv at komme med forslag til forandringer i det kirkelige landskab.

*Jubilæum i Odense Herreds
præstekonvent
I forgrunden ved Holms højre
side ses provst Kaj Rasmussen
(Dalum).*

Politisk prioriteres en mere ligelig byrdefordeling blandt de færre præster højere end bevarelsen af de eksisterende sogneenheder, skønt bisperne opfordrer til, at der tages hensyn til lokale ønsker.

Bisperne har allerede drøftet problematikken internt i 1959, men det er kun Århus-bispen Skat Hoffmeyer og Holm, der har foretaget private sonderinger via provsterne, før sagen foreligger som ministerielt pålæg. Med provsternes indberetninger har Holm næsten en køreplan klar til brug for sine videre overvejelser, som han efterhånden effektuerer. På provstiplan arbejdes der samtidig med en harmonisering af de nye provstier, der efter 1970 nu udgøres af 2-3 kommuner, og de gamle herredsbetegnelser bortfalder.

Omstruktureringen betyder, at mange landsogne mister egen præst og den lokale præstegård eller sammenlægges med nabosognet. Konsekvensen af ministeriets sendrægtighed omkring godkendelse af sognedeling, opførelse af nye kirker og oprettelse af nye præstestillinger bliver, at præsterne nogle steder reelt er uden chance for at stå i personligt forhold til sognebørnene.

Da Holm ikke kan overbevise ministeriet om at opretholde ubesatte stillinger i byerne under den midlertidige præstemangel, så er resultatet derfor ved Holms fratreden i 1984, at Fyens Stift i lighed med de øvrige stifter har færre pastorater og præster samt yderligere et par kirker til trods for en befolkningstilvækst på nær 10 %. Trods bispernes

ihærdige arbejde kan folkekirkemedlemmer således notere sig pastorater med større geografisk, kirkelig eller personlig afstand mellem præst og sognebørn, mens de mindre, overskuelige enheder, der stadig fandtes i 1958, for altid synes at være historie.

Flere præster for enhver pris eller...

Hvor spørgsmålet mandlige contra kvindelige præster fylder meget i den kirkelige debat forud for Holms bispeperiode, så bliver den kønsmæssige sondring nu i stedet afløst af en faglig debat for og imod teologer og ikke-teologer i lyset af præstemanglen. I takt med sekulariseringen har præstestillingen tabt status, hvilket lader sig aflæse i den mindre søgning til det teologiske studium. Holm og kollegerne undgår i første omgang bevidst at gøre et stort nummer ud af det, for ikke at skubbe yderligere til udviklingen, men de drøfter dog indbyrdes forskellige tiltag som f.eks. en optimal udnyttelse af de eksisterende ressourcer og uddelegering af opgaver til andre. Ingen af forslagene viser sig dog holdbare i længden. Der er brug for tilførsel af nye præsteressourcer ad alternativ vej.

I 1962 åbner den udvidede adgangslov mulighed for, at andre akademiske faggrupper med beslægtede kompetencer kan blive præster. Holm og bispekollegerne stiller dog krav om en faglig bedømmelse og godkendelse, for at undgå ulig konkurrence med kandidatuddannelsen, imødegå en drastisk faglig og statusmæssig niveausenkning med fare for lønmæssig tilbagegang.

Da præstemanglen eksploderer og ikke længere kan modvirkes med tilgang af andre akademikere, bliver det nødvendigt at overveje en "nødpræsteuddannelse", hvis der ikke skal ske et folkekirkeligt sammenbrud i de større byer. I 1964 nedsætter bisperne et udvalg med bl.a. Holm, der skal overveje adgangsbetingelserne til en sådan uddannelse.

Udvalget forestiller sig en 3-årig teoretisk uddannelse for modne personer (minimum 35 år) baseret primært på selvstudier under kvalificeret vejledning, hvorunder den studerende kommer i berøring med samtlige teologiske discipliner, og med Pastoralseminariets ½-årige kursus som overbygning. Efter to år som hjælpepræst vil den studerende være berettiget til at søge præstestillinger på lige fod med teologiske kandidater.

Præsteforeningen er forbeholden over for en sådan "mellemteknikeruddannelse". Et synspunkt Holm langt hen ad vejen kan følge, men han vurderer dog, at uddannelsen kan bibringe folkekirken noget værdifuldt under de mildt sagt kaotiske tilstande, der måske vil blive længerevarende.

Kompromiset bliver en midlertidig lov i 1971 gældende for 10 år til afhjælpning af præstemanglen. Loven dækker ikke fuldt ud det aktuelle behov, men bisperne er dog enige om, at loven ikke bør forlænges.

*Præstemanglen
betyder, at spørgsmålet om
kvindelige præster i Holms tid
overskygges af spørgsmålet om
ikke-teologer som præster. På
billedet ses Holm i forbindelse
med pastor Lis Blauenfeldts
præsteindsættelse i Ringe
1965.*

I et foredrag på nordisk bispemøde i 1979 fastslår Holm, at folkekirken bedre kan leve med en vis præstemangel end med at besætte stillingerne med personer med for svage kvalifikationer. I stedet bør der arbejdes på at gøre kandidatuddannelsen mere tiltrækkende ved at erhvervsrette den praktiske uddannelsesdel på Pastoraluddannelsen med en udvidet praktikperiode. Da foredraget gengives i pressen, møder Holm efterfølgende bebrejdelser fra præster med anden baggrund end den teologiske kandidatuddannelse. Holm understreger dog, at hans ærinde ikke blot er målrettet denne gruppe, men et ønske om at åbne en debat om kandidatuddannelsen, da han ikke betragter denne som en urørlig ”hellig ko”. Den bør reformeres, hvilket bisperne deltager aktivt i sammen med lærerkræfter fra teologiske fakulteter og Pastorseminariet.

I slutningen af Holms embedsperiode vender tendensen, og med øget søgning til teologistudiet kan akademikerreglen – som den sidste særlov – bortfalde i 1985.

Den unge kirkefremmede præstegeneration

Sekulariseringen påvirker ikke blot tilgangen af præster, men også præsters selvforståelse.

Lønindplaceringen som funktionær i 1958 er med til at nedbryde befolkningens embedsrespekt og distance til præsten som person, mens mange i den nye præstegeneration som ”børn af tiden” trives i rollen som sognebørnenes ligesindede frem for den ophøjede, faglige ekspert, men sammenlagt fører dette til yderligere svækkelse af folkekirkens i forvejen marginaliserede status. En udvikling som biskop Holm, tilhørende en anden generation, betragter med en vis bekymring, idet han frygter, at et meget for lige forhold præst og menighed imellem vil kunne give problemer i tilspidsede situationer.

Som formand for Kirkeministeriets udvalg om kirkers brug 1973-1976 agiterer Holm for plads til en vis liberalisering og forsøg med nye gudstjenesteformer uden for højmessens under forudsætning af biskoppelig godkendelse, og at kirkens særkende ikke forvanskes. Et synspunkt Holm støttes i af bispekollegerne, mens flere menighedsråd forholder sig kritiske over for denne fortsatte biskoppelige censurvirkosomhed.

Men at præcise retningslinjer kan være påkrævet ved lokal uenighed, bekræftes Holm i, da han i 1981-1982 involveres som tredjepart i en klagesag fra Bregninge sogn netop om alternative gudstjenesteformer på højmessens plads, og han tvinges derfor til at tage spørgsmålet under nøje overvejelse.

I et forsøg fra præst og menighedsråds side på at sænke tærsklen mellem kirke og folk arrangeres der jævnligt børne- og familiegudstjeneste med stor tilslutning søndag formiddag. Ved den pågældende gudstjeneste er der imidlertid foretaget adskillige liturgiske forandringer i forhold til den forordnede højmesse, og Holm medgiver klageren, at det tenderer ukendelighed, til trods for at de senere årtiers liturgiske reformer har

åbnet op for en række variationsmuligheder. Holm tildeler derfor præsten en tjenstlig irettesættelse.

Holm ønsker grundlæggende at løse problemer i mindelighed, men vælger alligevel meget mod egne principper at offentliggøre sin skrivelse til præsten, og sagen slås stort op i medierne. I pressen fremstilles Holm som den formynderiske overordnede uden forståelse for tidens krav og en moderne præst og menigheds forsøg på at honorere disse. Specielt fra præster modtager Holm dog også en del sympatitilkendegivelser for sin håndtering af sagen.

Den offentlige sympati for præstens person vender dog på ny, da det kommer frem, at denne har rettet ukvemsord mod klageren fra prædikestolen under en gudstjeneste, mens et møde mellem kirkeminister og menighedsråd munder ud i enighed om, at forslaget om børnegudstjenester i bispernes egen gudstjenestevejledning muligvis vil være anvendeligt også på højmessens plads.

Efter konferering med Liturgikommissionens formand, biskop Johs. W. Jacobsen (Viborg) ender Holm med at give Bregninge menighed tilladelse til at afholde børnegudstjenester i en mere modificeret form, idet han støttet af bispekollegerne understreger, at der ikke må være tale om en ukendelig variant, og at spørgsmålet i øvrigt rettelig henhører under bispernes kompetence og ikke ministerens.

Bisperne i stigende grad i offentlighedens søgelys

*Bispejubilæum
I 1983 kan K.C. Holm fejre sit
25 års jubilæum som biskop.
Blandt gratulanterne ses
Fyens Stiftstidendes politiske
redaktør, Jens Peter Jensen.*

Mediernes får stigende fokus på folkekirken, og den refererende stil udskiftes oftere med rollen som aktiv opinionsdanner i debatten, vel at mærke på mediernes egne præmisser, frigjort fra kirkelige hensyn og interesser. Bisperne erkender derfor at alt ikke længere altid lader sig løse i mindelighed og fortrolighed i forhold til hverken menighedsråd, præster eller minister, hvilket er noget uvant og fremmedartet for K.C. Holm i modsætning til de yngre kolleger.

Udover de lokale sager omkring Nørre Søby og Bregninge kommer Holm også i offentlighedens søgelys i landskirkelige spørgsmål.

I en tid med stor frigørelsestrang fra gamle normer, autoriteter og opsætning af alternativer hertil, så lander spørgsmål som faldende dåbsprocent, ”papirløse” forhold, billedpornoens frigivelse, fri abort sammen med spørgsmålet om eventuel kirkelig velsignelse af homofile parforhold, derfor også på bispemødernes emneliste.

Da spørgsmålet om homofile velsignelser kommer til drøftelse i efteråret 1978, er det ikke første gang, men siden sidst er der sket udskiftninger i bispekollegiet. Der hersker dog fortsat uenighed i spørgsmålet, og resultatet bliver derfor en udtalelse om, at bisperne ingen lovhjemmel eller kompetence har til at instituere en kirkelig velsignelse af homofile samlivsformer eller nedsætte arbejdsudvalg, men at det kirkelige fællesskab i øvrigt står åbent for dem som for andre.

I egenskab af mødevært skal Holm orientere pressen om resultatet af drøftelserne, men trods loyal gengivelse af mødereferatet, bliver han udsat for beskyldninger om uheldig personlig stillingtagen, da bisperne jo rent faktisk har kompetence til at indføre nye handlinger, når blot de ikke er kirkekonstituerende. For Holms kritikere er velsignelseshandlingen at betragte på lige fod med f.eks. velsignelse af borgerligt indgået ægteskab, mens Holm vil anse det for en ”sensational nydannelse og brud med hidtidig kirkeskik”. Da debatten, som Holm føler, at han uforvarende er kommet ind i, dør ud, står det stadig uklart, hvorvidt folkekirken forholder sig forskelligt til homofile, alt efter om kirken betragtes som trossamfund eller samfundsinstitution. I 1997 enes bisperne om, at homofile par ved en gudstjenestelig markering kan modtage en kirkelig velsignelse over deres registrerede partnerskab.

En vis uklarhed kan være en fordel, både for biskopper og for minister

Belært af mange års erfaring som biskop erkender Holm, at uklarhed i visse situationer kan være en fordel, mens biskoppelig enighed let fører til, at bispeembedets kompetencer straks sættes på den kirkelige dagsorden.

I slutningen af sin bispeperiode bekræftes han i dette synspunkt, både i forhold til kollegerne og kirkeministeren. I forbindelse med et revisionsforslag om de biskoppelige

handling, bliver den 300 år gamle tradition med den i København bosiddende biskop som fast ordinator, genstand for kollegial drøftelse. Skal traditionen fra Enevælden videreføres nu, hvor bispevielserne siden 1979 igen er flyttet ud i de lokale stiftskirker eller skal ordinatorfunktionen efter det reformatoriske princip overgå til f.eks. nabobiskoppen eller måske nestor, den biskop med længst anciennitet, hvorved Holm kan komme i spil, eller skal traditionen videreføres? Da bisperne ikke kan blive enige indbyrdes om et fælles udspil (Holm hælder sammen med flere kolleger til nuværende praksis), så enes man i stedet om helt at udelade en nærmere præcisering af ordinators identitet men alene at fastholde funktionen. Derved undgås kirkeministeriel indblanding, og ritualen kan fungere. Alle ser derfor fordele ved, at en vis uklarhed råder.

Samme princip viser sig brugbart i forbindelse med striden mellem kirkeminister Elsebeth Kock-Petersen og Københavns biskop Ole Bertelsen i 1983-1984, om hvem af dem der skal bedømme, om en præsts inddragelse af aktuelle verdenspolitiske forhold i en tv-transmitteret julegudstjeneste falder indenfor eller udenfor forkyndelsesfriheden.

Skønt gudstjenesten umiddelbart vækker voldsom harme i befolkningen, så modtager Kirkeministeriet dog kun én skriftlig klage, som sendes til høring hos Københavns biskop.

På bispemødet i januar 1984 informerer Bertelsen de øvrige kolleger om, at han for det første anser klagen for uberettiget og for det andet finder det kritisabelt, at den er sendt direkte til Kirkeministeriet og ikke via biskoppen som den normale praksis foreskriver, da det kan skabe præcedens og derved skævvride kompetenceforholdet mellem minister og biskop.

Personligt er Bertelsen mest stemt for ikke at svare ministeren, hvilket Holm stærkt advarer imod, da unødigt provokation er uklog. Skønt bispernes påpasselighed kommer sagen alligevel til offentlighedens kendskab, idet ministeren dagen efter sit samvær med bisperne ved bispemødet udtaler, at afgørelsen om forkyndelsesfrihedens grænser sorterer under ministeren, og at hun derfor forventer at modtage biskoppens redegørelse senest den 21. januar.

Bertelsen er lodret uenighed i ministerens opfattelse, men han indsender alligevel to svar: en begrundet afvisning og det svar, han ville have givet, hvis klagen var gået ad tjenevejen.

Det sidste, der trods Holms advarsel er tænkt som en provokation, modtages til Bertelsens overraskelse af ministeren som et fyldestgørende svar, og ministeren erklærer sig i radioavisen tilfreds og betragter dermed sagen som afsluttet.

Da Bertelsen senere samme dag offentligt dementerer at have afgivet erklæring, indkalder Elsebeth Kock-Petersen dog bisperne til en afklarende drøftelse i ministeriet den 30. januar 1984.

K.C. Holm og
Ole Hyldegaard Hansen

Forud for mødet har Holm sammen med de otte øvrige kolleger udfærdiget et udkast til en fælles udtalelse, som ministeren med enkelte ændringer kan tilslutte sig.

Kun Bertelsen, der betragter ministerens adfærd som en personlig reprimande, undlader at tiltræde udtalelsen, hvori det hedder, at kommende sager vedrørende forkyndelsen behandles, afgøres og besvares af vedkommende biskop, mens ministeren afgør konsekvenser i forhold til præsters tjenstlige forseelser.

Ministeren og de 9 øvrige bisper erklærer sig over for pressen tilfredse med resultatet.

Både uklarheden omkring ordinators identitet i bispevielsesritualet og ovennævnte udtalelse er begge tænkt som udveje til at forebygge eller bilægge eventuelle kriser indbyrdes eller med ministeriet, men opfattes i sidstnævnte tilfælde i en vis grad af Københavns biskop som et kollegialt tillidsbrud, uden at det egentlig bidrager til afklaring af det principielle kompetencespørgsmål.

Bispevilkår og folkekirkelige udfordringer i 1984

Hvad er det så for en folkekirke Holm forlader i 1984? En folkekirke, der har overlevet en katastrofal præstemangel uden fatal sænkning af det faglige niveau, og nu fortrøstningsfuldt atter kan se stigende søgning til den teologiske kandidatuddannelse. En folkekirke, hvor pastoraterne er blevet omstruktureret i forhold til, hvor befolkningen har bevæget sig hen. En folkekirke, hvor åndelige værdier igen efterspørges i befolkningen efter år præget med materialistisk begejstring, ungdomsoprør mod nedarvede traditioner og autoriteter, faldende dåbstal og kirkelige vielser, hvor den basale kristne børnelærdom ikke længere er hvermandseje, og der derfor forestår en kirkelig undervisningsopgave, som ikke længere er skolens forpligtelse. Det er også en folkekirke, hvor den tidligere gensidige respekt og kollegialitet bisperne imellem til tider sættes på alvorlig prøve, samtidig med, at bisperne tvinges til større synlighed i medierne og åbenhed over for nye samarbejdspartnere i kølvandet på tidens nye problemstillinger, samlivsformer og adfærdsmønstre.

Overordnet set forløber biskop Holms embedsperiode roligt midt i en rivende samfundsudvikling, der aftvinger folkekirken ikke blot teologiske og teoretiske overvejelser, men også arbejder mod forskellige praktiske reformer. I perioden vælger bisperne ofte at indtage en iagttagende rolle i forhold til forandringer, indtil nye initiativer har bevist deres eksistensberettigelse eller afsløret sig som udtryk for vildskab eller misforstået kreativitet, hvilket – betragtet i bakspejlet – synes at være en fornuftig kurs.

Igennem 26 år må K.C. Holm kun rejse en provsteretssag på et rent teknisk og indiskutabel spørgsmål: kirkebogsføringen. Udover at besidde diplomatiets kunst hører besindighed og grundighed med flittig brug af sine nærmeste medarbejdere – provsterne og bispekollegerne – til blandt Holms dyder. Holm går til opgaven med en klassisk kirkelig tradition i bagagen og et uomtvisteligt grundtvigsk ståsted, uden dog at blive partimand. Fra præsteårene har Holm lært at sætte pris på gensidig respekt og åbenhed mellem kirkelige grupper og personer af anden observans, og i bispekollegiet er han derfor ofte at finde i det brede midterfelt, når de folkekirkelige udfordringer drøftes. De udfordringer som Holm selv har sat meget præcise ord på i Aalborg Stiftsbog 1965.

”...en folkekirke må være indstillet på ikke blot at være meget for de få, men også lidt for de mange. - Den tale forekommer realistisk og livsnær - og evangelisk. Hvad der så er lagt hen til os, må være at drage omsorg for, at folkekirken i dagens Danmark virkelig er dér, hvor folket lever sit liv, og i alt sit arbejde, såvel i som uden for kirkehuset, tager nutidsmennesket og dets vilkår i betragtning. Den opgave er stor, og dens løsning kan nok synes os overmægtig. Men den må aldrig tabes af syne.”

Efterskrift

Artiklen bygger på bogen ”Kirke under nye vilkår, K.C. Holm, Fyns Biskop 1958-1984” (2006), baseret på materiale fra Fyens Stifts bispearkiv og personlige interviews med K.C. Holm. Bogen blev præsenteret ved en reception i Skt. Knuds kirke den 1. oktober 2006 – 65 årsdagen for Holms ordination.

Få dage efter talte jeg med Holm og spurgte, om han var begyndt at læse bogen, hvortil han svarede, den havde han da læst. For én der først stiftede nærmere bekendtskab med Holm i 1998 var det en stor oplevelse at møde et så venligt menneske med en imponerende skarp hukommelse.

Efter en af vore samtaler betroede han mig sit håb om at opleve 50 årsdagen for sin bispevielse. Det ønske gik i opfyldelse den 29. juni 2008. Holm døde 12. marts 2009, 93 år gammel.

Præst i 65 år
Tv. 1. oktober 1941 blev Holm (bagerste række til højre) ordineret i Buldølfi kirke i Aalborg af biskop von Huth Smith omgivet af ordinanderne. Th. 1. oktober 2006 ses hovedperson og forfatter ved receptionen i Skt. Knuds Salen i forbindelse med bogudgivelsen.

402 Den signede dag, 303 Kom, Gud Faders Ånd, 492 Guds igenfødte, 745 Vågn op.

Johannes' disciple og farisæerne holdt faste. Da kom der nogle til ham og spurgte: »Hvorfor faster Johannes' disciple og farisæernes disciple, men dine disciple faster ikke?« Jesus svarede dem: »Kan brudesvendene faste, mens brudgommen er sammen med dem? Så længe de har brudgommen hos sig, kan de ikke faste. Men der kommer dage, da brudgommen er taget fra dem, og den dag skal de faste. Ingen sætter en lap af ukrympet stof på en gammel kappe; for så river den nye lap det gamle i stykker, og hullet bliver værre. Og ingen fylder ung vin på gamle lædersække; for så sprænger vinen sækkene, og både vin og sække ødelægges. Nej, ung vin på nye sække!« Mark 2,14-22

Ung vin på nye sække, siger Jesus. Men de gamle sække har nu alligevel deres helt egen charme. Ligesom den gamle kappe. Og de gamle bukser. Åh, de gamle bukser. Tag en gammel sweater på. Det gamle træ, oh lad det stå.

De gamle ting har patina og tryghed. Vi gemmer på dem i kældre og garager, smider dem kun nødigt ud. De bringer jo bud om gamle dage. De GODE gamle dage før verden gik af lave. Og det kan jo være, at vi får brug for dem en anden gang. En gammel vinsæk – eller hvad det nu er – kan man vel altid lige stå og mangle.

Gamle ting, gamle steder, gamle huse, gamle vaner. Vi er trygge ved dem. Vi søger dem. Vi er fortrolige med dem. De giver os rod og tilhørsforhold og hjemsted

Og sådan har rigtig mange af os det med kirken. Den er jo et gammelt hus. Den hviler roligt og solidt på klippen, og har gjort det i mangfoldige år. Her intet sker ved kæmpehånd. Her har de siddet i generationer før os. De har sunget de samme salmer, lyttet til de samme tekster og som os gået over grave. I kirkens rum hviler vi i traditionen, fryder os ved genkendeligheden. Roen, de gamle tings ro, falder over os.

Måske er det derfor, at man enkelte steder vægter den velplejede kirkegård højere end gudstjenesten. Og måske er det derfor, vi gerne bruger mange – rigtig mange – både kræfter og penge på de gamle huse. Vores pietetsfølelse overfor stederne, helligstederne, skal ingen sætte spørgsmålstegn ved.

Og det kan der så tales længe og varmt om. Eller skældes ud over. Men det er værd hele tiden at have med, at kirkens herre dette til trods anbefalede at hælde sit budskabs unge gærende vin på nye sække. De gamle kan ikke holde til det, sagde han.

Det var jo også ham, der sagde, at de døde selv kan begrave deres døde. Ligesom han også gav familien og familiebåndene en god dag og vendte sig om på hælen og forlod de gamle i den gamle synagoge, hvor de sad og læste op af deres gamle skriftrulle. Og han fordrede af sine disciple, at de skulle kunne forlade alt det gamle, der binder, med minuts varsel.

Her – i ham – var så meget på spil, at traditionerne, skrifterne, ritualerne, helligstederne, den gamle tro og de gamle love og forordninger slet ikke kunne holde til det. Og hvordan skal alt det, som er bygget af menneskehånd og holdt i live af en tilbageskuende menneskehed overhovedet kunne det?

Jesus bragte jo bud om en Gud, der har bevæget sig bort fra sin fjerne himmel og nu er blandt sine mennesker, kalder på dem, kommer dem i møde, lytter og lader sig bevæge. Her holder ingen rammer eller gamle traditioner eller gamle forordninger. Her knuses alt, der vil fange og fastholde ham og kalde ham til orden. Selv graven, den ellers altid så uovervindelige.

Så underligt nok, at det er lige hér, hvor vi bringer bud om ham og hans evangeliums skarpe og forvandlende vin, at vi hæger så vældigt om de gamle huse, former og sække. Men det er jo ikke det eneste sted vi lever i en modsigelse af det, vi bygger på. Når skrøbelige mennesker møder evangeliet, handles der og gås der på kompromis. Hele tiden. Vinen er som oftest også for skarp til vores maver.

Vi kan ikke undvære det, han bragte os. Vi kan ikke leve uden det. Men overfor det, er vi på enhver måde som gamle sprukne lædersække, uværdige beholdere.

Så når brudgommen – altså Jesus selv - på den måde er krævende selskab. Så er det lettere at faste som Johannes' disciple. Det vil sige, søge tilbage til det gamle og de gamle, alt dét der hjælper os med at bære. Guds forvandlende kraft er lettere at nærme sig gennem traditionen og ritualerne og de gamle ordninger. I kirkerummets halvmørke er evangeliets lys ikke så skarpt for vores sarte øjne. Her skærmes vi.

Derfor skal vi selvfølgelig have respekt for det gamle kirkelige arvegods, være taknemmelig for dets bæreevne og bistand, ja. Men vi skal også vide, at det har fået sin dom, da Kristus bragte afgørende nyt til vores jord. Og derfor må det aldrig nogensinde skygge for hans solopgang.

Så én ting er, at vi nogle gange synes, at tingene generelt går for hurtigt, at sæder falder, at verden omskiftes i et knusende tempo, og at vi derfor må hæge om det gamle. Men lige præcis her, i kirken, skal vi så ikke forelske os eller fortabe os så meget i det, at vi lader det stå i vejen for Kristi forkyndelses forvandlende kraft og de steder, den nu måtte bringe os hen.

Så bliver det gamle til en grav. Og Kristus, han er kommet for at knuse grave.

Igen: traditionerne, ritualerne, ordningerne, ægteskabsinstitutionen for den sags skyld, kirkehuset, bibelbogen – al respekt for det - men det er og bliver kun en skygge af det nye. Det er som fasten overfor festen. Det er kun noget foreløbigt i forhold til det, Gud har i baghånden til os.

Højtiden vokser med dagen, digtede Grundtvig. Eller som vi sang i dagens første salme:

Så sagtelig skrid vor højtidsdag. Og med det mener Grundtvig, at vi som kristne mennesker altid er på vej, at dagen for os altid er i tiltagende. Det, der begyndte i lys, slutter i endnu mere lys. Vi bliver aldrig færdige med at bevæge os, hvor evangeliet skubber på.

Vi bringes nye, og måske overraskende, steder hen.

Som een, der hører Kristus til skal du være rejseberedt. Parat til om nødvendigt at forlade traditionens skærmende halvmørke – ja – men så sandelig også til at lade dig bevæge ud af dine egne indelukker: bekymringerne, den gamle sorg, mismodet, den selvkredsende vrede. Alt det du hurtigt kan vende dig til og føle dig hjemme i, og som såmænd også hurtigt kan blive en undskyldning for at vende ryggen til det liv, du har fået at leve.

Og så er det, at det lyder: festen er nu. Fasten er ovre. Ikke flere lapper på den gamle kappe.

Ny vin på nye sække.

Nogle gange er det kald en befrielse. En tilskyndelse til at få muget ud og lukket lyset ind og slået den unge friske vin i glasset. Andre gange er det som en ubarmhertig kommando, når du føler dig tvunget ud af et skjul.

Men vores trøst er så, at Jesus ikke – som den nye vin sprænger den gamle sæk – bare vil sprænge det gamle, eliminere det. Han vil forvandle det. Så sandt han kom til dette skrøbelige menneskeliv og vedkendte sig det ved at kalde på fortabte og fortvivlede mennesker, så er hans vej ind til os, at han kalder på os. Ud fra mørket ind i lyset. Bort fra det gamle, mod det nye. Tålmodigt og vedholdende. Måtte vi høre og følge. Måtte vi åbne vores øjne og se. Det gamle er forbi, se, noget nyt er blevet til.

AMEN

Dér viste Herrens engel sig for ham i en flammende ild fra en tornebusk. Moses så at busken stod i lys lue, men at den ikke blev fortæret af ilden. (2. Mosebog 3,2-3)

Da Pinedagen kom, var de alle forsamlet. Og med ét kom der fra himlen en lyd som af et kraftigt vindstød, og den fyldte hele huset, hvor de sad. Og tunger som af ild viste sig for dem, fordelte sig og satte sig på hver enkelt af dem. Da blev de alle fyldt af Helligånden, og de begyndte at tale på andre tungemål, alt efter hvad Ånden indgav dem at sige. (ApG 2,1-4)

LANDEMODEAKTEN

År 2010, lørdag den 25. september, blev Fyens Stifts Landemode afholdt i overensstemmelse med allerhøjeste resolution af 31. januar 1806, således som denne er ændret ved Kgl. resolution af 18. marts 1987.

Ved den forud for landemodet afholdte gudstjeneste prædikede domprovst Henrik Wigh-Poulsen over Markus-evangeliet, kap. 2, vers 18-22.

Ved næste års landemode prædiker provst Peter Lind og i dennes forfald provst Lone Wellner Jensen.

Følgende var fremlagt:

1. Af- og tilgang i stiftets gejstlighed.
2. Opgørelse over godkendte arbejder og ydede lån af stiftsmidlerne i 2009.
3. Fyens Stiftsfonds regnskab for regnskabsåret 2009 blev fremlagt til orientering.
4. Stiftsstævnet 2011 afholdes lørdag den 24. september 2011.
5. Næste års landemode afholdes lørdag den 24. september 2011.
6. Eventuelt
  - a) Næste provstemode den 4. marts 2011, den 14.-15. juni 2011, den 23. september 2011 og Stiftsstævne den 24. september 2011.

Kresten Drejergaard

Ninna Würtzen

Henrik Wigh-Poulsen

Jakob Hvidt

Anders Hauge

Lone Wellner Jensen

Per Aas Christensen

Palle Jensen

Hans Bredmose Simonsen

Inge Dalsgaard Jensen

Paw Kingo Andersen

Dinna Jørgensen

Peter Lind

Efter at de havde givet dem mange piskeslag, satte de dem (Paulus og Silas) i fængsel og gav fangevogteren ordre til at bevogte dem sikkert. Da han havde fået den ordre, satte han dem i det inderste fangehul og spændte deres fødder fast i blokken. (ApG. 16, 23-24)

Cand. theol. **Jakob Daniel Lund Olesen** er ansat som sognepræst i Skovby-Ore-Guldbjerg pastorat fra den 15. oktober 2009.

Sognepræst i Bramdrup pastorat, Kolding provsti, **Tina Salling** er ligeledes ansat som sognepræst med en kvote på 50% i Mid-delfart pastorat fra den 15. februar 2010.

Cand. theol. **Ida Elisabeth Skovmand Fonsbøl** er ansat som sognepræst i Skårup Pastorat fra den 15. august 2010.

Cand.theol. **Johanne Marie Langkjær Fårup** er ansat som sognepræst i Føns-Ørslev-Udby-Husby pastorat fra den 15. oktober 2009.

Pastor **Lene Crone Nielsen** er ansat som sognepræst med en kvote på 50% i Hjallesø Pastorat fra den 1. juni 2010.

Pastor **Tine Michaelsen Lindhardt** er ansat som sognepræst i Fredens Pastorat, Odense fra den 1. september 2010.

Pastor **Astrid Kirk Paludan** er ansat som sognepræst med en kvote på 50% i Køng Pastorat fra den 1. februar 2010.

Sognepræst i Sindal pastorat, **Susanne Haastrup Holst** er ansat som sognepræst og ungdomspræst i Sanderum Pastorat fra den 1. august 2010.

Pastor **Peter Grane** er ansat som sognepræst i Fredens Pastorat, Odense fra den 1. oktober 2010.

Da Pinedagen kom, var de alle forsamlet. Og med ét kom der fra himlen en lyd som af et kraftigt vindstød, og den fyldte hele huset, hvor de sad. Og tunger som af ild viste sig for dem, fordelte sig og satte sig på hver enkelt af dem. Da blev de alle fyldt af Helligånden, og de begyndte at tale på andre tungemål, alt efter hvad Ånden indgav dem at sige. (ApG 2,1-4)

Redaktionsudvalg:

Sognepræst Karen Nedergaard, Lumby

Sognepræst Dorthe Tofte-Hansen, Dalum

Menighedsrådsmedlem Erik Vind, Davinde

Menighedsrådsformand Lisbeth Knudsen, Stenløse

Provst Paw Kingo Andersen, Hjallesø provsti (ansv.)

Tryk:

Mark & Storm Grafisk, Ringe

Grafisk design:

AarhusKontoret (Hans Leijdekkers)

ISBN: 978-87-90345-15-0